
THE LIBRARY OF CONGRESS

Bastiaen Jansz. Krol

Krankenbezoeker, Kommies en

KOMMANDEUR VAN NIEUW-NEDERLAND

(1595—1645)

NIEUWE GEGEVENS VOOR DE KENNIS DER VESTIGING VAN ONS KERKELIJK EN KOLONIAAL GEZAG IN NOORD-AMERIKA

DOOR

DR. A. EEKHOF

(MET KAART, 37 GEDRUKTE BIJLAGEN EN 8 FACSIMILES)

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1910

BASTIAEN JANSZ. KROL

NIEUW-NEDERLAND IN DE JAREN 1614—1617. (ZIE BLZ. 59 EN 60).

Bastiaen Jansz. Krol

Krankenbezoeker, Kommies en

KOMMANDEUR VAN NIEUW-NEDERLAND

(1595—1645)

NÍEUWE GEGEVENS VOOR DE KENNIS DER VESTIGING VAN ONS KERKELIJK EN KOLONIAAL GEZAG IN NOORD-AMERIKA

DOOR

DR. A. EEKHOF

(MET KAART, 37 GEDRUKTE BIJLAGEN EN 8 FACSIMILES)

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1910

STOOMDRUKKERIJ KOCH & KNUTTEL — GOUDA.

EEN WOORD VOORAF.

Het geschrift, dat ik thans het publiek aanbied, is de vrucht van uitgebreide archief-studie. Inzonderheid hebben de Protocollen van den Kerkeraad van Amsterdam mij tot de samenstelling daarvan materiaal verschaft. De genoemde geschiedbron, zoo belangrijk voor de kennis van den oorsprong van het kerkelijk en koloniaal leven in Nieuw-Nederland, is nog nimmer, ook niet door Amerikaansche historici als J. R. Brodhead, R. Randall Hoes en Dr. E. T. Corwin, voor dit doel doorvorscht. De bekende Prof. H. C. Millies heeft weliswaar in zijne geschreven aanteekeningen, die thans nog op de Rijks Universiteits-Bibliotheek te Utrecht worden bewaard, eenige regesten van sommige protocol-extracten gemaakt, doch deze zijn niet verwerkt en bovendien onvolledig. En toch verdienen de Amsterdamsche Kerkeraads-notulen eene grondige bestudeering ten volle, want hare inhoud werpt, gelijk uit dit geschrift blijken zal, over de koloniale en kerkelijke historie van Noord-Amerika een ongekend, verrassend licht. Voorts heb ik deze vondsten met nieuwe gegevens uit het Oud-Archief en het Notariëel-Archief te Amsterdam, kunnen aanvullen.

De liefde voor mijn onderwerp is bij mij, op de wetenschappelijke studie-reis, die ik in den zomer van het jaar 1909 door de Vereenigde Staten van Noord-Amerika maakte, versterkt geworden. Tot het ondernemen daarvan stelden de Curatoren der Hoogeschool van Leiden mij goedgunstig in staat. Ten blijke mijner oprechte dankbaarheid, draag ik dezen eersteling mijner studiën over Nieuw-Nederland aan hen, of in zooverre zij reeds zijn overleden, aan hunne nagedachtenis op.

Ik ben aan velen dank verschuldigd, voor de hulp mij bij mijnen arbeid verleend. In de eerste plaats dank ik den Kerkeraad van Amsterdam, die zijn Archief op zoo royale wijze geheel ter mijner beschikking heeft gesteld; die mij nog bovendien toestemming tot reproductie van enkele acten verleende. Inzonderheid denk ik daarbij aan den voorzitter, Ds. G. Mansvelt en den archivaris, den heer M. Wiegand. Ook het Classicaal Bestuur van Amsterdam blijf ik voor zijne bereidvaardigheid ten zeerste verplicht.

Op het Oud-Archief in de St. Anthonis-poort te Amsterdam, bracht ik menig uur door; hier heeft de archivaris Mr. W. R. Veder mij niet alleen met raad en daad bijgestaan, maar zich zelfs voor mijn werk

persoonlijk willen interesseeren. Ook tot het Notariëel-Archief te Amsterdam, kreeg ik door de vriendelijke zorg van notaris J. J. H. Verloop, onder geleide van zijnen klerk, den zoo gewenschten toegang.

Verder sta hier de betuiging van hartelijken dank aan den heer A. J. C. van Seters te 's-Gravenhage, die wederom bereid was met mij voor de correctie der drukproeven te zorgen; aan den heer A. W. Byvanck, voor de collatie van het gedeelte van David Pietersz. de Vries' reisjournaal, door mij in dit geschrift uitgegeven; aan den heer P. J. Kapteyn, eersten klerk van het Oud-Archief te Amsterdam, in wien ik een beambte van uitgebreide kennis en hoogstaand karakter heb aangetroffen; en aan den heer F. H. Borreman, koster der Nieuwe Kerk te Amsterdam, wiens bekende hulpvaardigheid ook door mij niet genoeg kan worden geroemd. De beambten der Amsterdamsche-, Koninklijke-, Leidsche- en Utrechtsche-Bibliotheek hebben mij, in ieder opzicht onschatbare diensten bewezen.

Ten slotte dank ik mijnen hooggeschatten leermeester Prof. Dr. F. Pijper te Leiden, bij wien ik steeds een open deur en een open hart mocht vinden. Ik ben verzekerd, dat het verschijnen van dit boekske ook hem tot eene bijzondere vreugde is.

Mogen dan deze bladzijden bevorderlijk zijn aan de verbreiding van kennis over de gewesten van Nieuw-Nederland, waarvan de zeevaarder Henry Hudson reeds getuigde: „'t Is het schoonste landt om te bouwen, als ick oyt mijn leven met voeten betradt" [1]).

---

1) Aanhaling van Hudson's woorden bij: J. de Laet, *Nieuwe Wereldt, ofte Beschrijvinghe van West-Indien*, Leyden 1625, Boeck III, Cap. X, Blz. 107.

INHOUD.

HOOFDSTUK I.

INLEIDING.

De stichting van de Nederlandsche Hervormde Kerk, oudtijds de Nederduytsche Gereformeerde Kerk, in Nieuw-Nederland, inzonderheid in dat gedeelte van Noord-Amerika, waar de bakermat onzer West-Indische bezittingen was gelegen, nl. in het hedendaagsche New-York, is nog voor het oog der historische wetenschap in nevelen gehuld. De reden hiervan ligt ten deele in het feit, dat men eerst sedert enkele tientallen van jaren, en dan nog alléén in Noord-Amerika, dezen tak van onze koloniale geschiedenis ernstig is gaan beoefenen. De schaarschheid der betrouwbare berichten, waaruit die vestiging kan gekend worden, mag echter als hoofdoorzaak worden aangemerkt. Op belangstelling, zoowel in Nederland als Noord-Amerika, kan de historicus dus rekenen, wanneer hij door nieuwe vondsten in de eeuwen-oude archief-stukken, in staat wordt gesteld het duister op te klaren.

De bijzondere beteekenis van deze biografie moge dan ook zijn, dat zij sober en gedocumenteerd nieuwe feiten over den aanvang van het kerkelijk en koloniaal leven in Nieuw-Nederland aan het licht brengt, het reeds ten deele bekende daarenboven aanvult, in één woord zaken behandelt, waarvan men tot op dezen dag ook in Amerika zelf geen kennis draagt.

Nieuw-Nederland was tot de verovering door Engeland in 1664 de naam voor die gewesten, die zich van kaap Cod in het Noord-Oosten, tot de Zuid-Rivier in het Zuiden uitstrekten. De „groote Riviere van Nieu-Nederlandt", waar reeds in 1616 de Niagara-watervallen als „de groote afval" bekend stonden, vormde de Noordelijke grens. De Atlantische Oceaan bespoelde het land ten Oosten, terwijl de Westelijke grenzen vaag en zoo goed als onbekend waren. Nieuw-Nederland lag zoo ongeveer tusschen 38° en 42° Noorder-breedte. Behalve de Zuid-Rivier, die het land begrensde,

doorsneden nog twee groote rivieren dit gebied: de Noord-Rivier en de Versche Rivier. Het was deze Noord-Rivier, die in 1609 het scheepke „de halve Maen" met Henry Hudson als schipper op hare kalme, voor scheepvaart zoo geschikte wateren, had gedragen. Na 1664 werd zij tot zijn eer „Hudson-River" genoemd [1]). De eerste kolonisten hadden haar vereerd met den naam van den Prins van Oranje „Mauritius". Ook wel vinden wij haar aangegeven als „Montaigne-Rivier", naar haren oorsprong in de Adirondanck-Mountains [2]). De oevers van deze

1) De oudste tot dusverre bekende kaart van Nieuw-Nederland is die, welke door de „Bewindhebbers van Nieuw-Nederlandt" aan de Staten-Generaal, 18 Augustus 1616, werd aangeboden met verzoek om octrooi, volgens het „placaat" van 27 Maart 1614. Zij berust op het Rijks-Archief te 's-Gravenhage. Een facsimile ervan is te vinden in: E. B. O'Callaghan, *History of New-Netherland*, New-York 1855, tegenover den titel van vol. I. Eene beschrijving eveneens bij: John Romeyn Brodhead, *History of the State of New-York*, New-York 1853, First period 1609—1664, p. 60, 61 en 755. Vergelijk verder over de kaarten van Nieuw-Nederland: G. M. Asher, *A bibliographical and historical essay on Dutch books and pamphlets relating to New-Netherland..... as also on the maps, charts etc. of New-Netherland*, Amsterdam 1854—1867, Supplement p. 7—22. Deze beschrijving geldt hoofdzakelijk de kaarten uit de zeer belangrijke collectie van wijlen I. C. Bodel Nijenhuis, welke thans bewaard wordt op de Universiteits-Bibliotheek te Leiden. Eene kaart, die aan Asher niet bekend was, werd eenigen tijd geleden door Dr. J. de Hullu op het Rijks-Archief in den Haag gevonden in een handschrift, dat behoord had aan Arend van Buchell, den bekenden geleerde, wiens „Diarium" door Dr. G. Brom en Dr. L. A. van Langeraad is uitgegeven in Dl. XXI van de 3e serie van de „*Werken van het Utrechtsch Historisch genootschap*" (1907). Arend van Buchell (Arnoldus Buchelius) die in 1641 stierf, was van 1621—1630 aandeelhouder in de W. I. Compagnie. Genoemde kaart nu, draagt het volgende opschrift: „Ick hebbe gesien in seecker boeck byde hant van een die het commando in Nieu Neerlant ofte Hollant gehadt hadde de baye vant lant aldaer de onse eenige colonien gebout hebben, aldus: siet s. (?)". Een facsimile met beschrijving dezer kaart komt voor in: J. Franklin Jameson, *Narratives of New-Netherland* (1609—1664), New-York 1909, tegenover den titel en p. VI. J. H. Innes bespreekt haar in eene inleiding van dit boek; hij is van meening, dat zij vervaardigd is in Nederland tusschen de jaren 1630 en 1634 en waarschijnlijk van de hand van Pieter Minuit of Sebastiaen Jansen Krol. Hij geeft echter, om eenige Duitsche woorden in de plaatsnamen, de voorkeur aan den eerste, boven den laatste.

2) Johannes de Laet gaf in 1625 bij Isaack Elzevier te Leiden uit: *Nieuwe Wereldt, ofte, Beschrijvinghe van West-Indien, uut veelerhande Schriften ende Aenteekeningen van verscheyden natien by een versamelt.* In 1630 verscheen daarvan een tweede vermeerderde druk. In 1633 werd dit werk in het Latijn, in 1640 in het Fransch vertaald. Het bevat 16 boeken, waarvan het derde boek, Cap. 7—11 (blz. 100—109), tweede druk, over Nieuw-Nederland handelt. Hij beschrijft op blz. 100 de grenzen als volgt: „Van hier voorts (nl. van ‚Cap Cod') heeft het vaste landt ghelijck een groote in-wijck ofte bocht, welck by naer Oost ende West streckt tot aen een groote rieviere, van waer de kuste dan weder zuydt west ofte daer ontrent streckt tot het eynde van Florida toe: dese kuste streckende als voren, met eenighe eylanden ende twee seer groote rievieren, van welcke de zuydtlijckste gheleghen is op de acht-en-dertich graden ende in de vijftich minuten, ende de noordelijckste op veertich graden ende een half, ende seer verre naer 't noorden te landt-waert is in-loopende. Dit quartier van West-Indien (segghe ick) noemen de onse Nieuw-Nederlandt, door dien't selve op de kosten van onse Nederlanders eerst naerder is ontdeckt, ende eenighe jaren achter den anderen bevaren, ende met een fortjen ende

rivier werden door Indianen-stammen bewoond, met wie langzamerhand een handel, voornamelijk in beverhuiden, ontstond, die in 1621 aanleiding gaf tot opneming van Nieuw-Nederland in het octrooi der West-Indische Compagnie. Bij de monding van deze Noord-Rivier lag het eiland Manhattan [1]), waarop Nieuw-Amsterdam werd gesticht; in het Noorden, dichtbij de tegenwoordige stad Albany (N. Y.) werd eerst het fort Nassau en toen dit verlaten was, het fort Oranje gebouwd. In de onmiddellijke nabijheid van het fort Oranje verrees de kolonie van Kiliaen van Rensselaer, den Amsterdamschen groothandelaar, die zijne stichting „Rensselaerswijck" noemde. In het vervolg zullen wij nader met deze oorden kennis maken, daar Bastiaen Jansz. Krol krankenbezoeker op het eiland Manhattan, kommies op het fort Oranje, vertegenwoordiger van Kiliaen van Rensselaer in Rensselaerswijck en eindelijk kommandeur of directeur-generaal van Nieuw-Nederland, is geweest.

Het heeft twee eeuwen geduurd voor er in Amerika belangstelling begon te ontwaken voor de historie van eigen land [2]). Alle krachten waren besteed aan de bewoonbaar-making der nieuwe wereld; tijd om over het verleden na te denken was er niet, de geschiedenis werd nog gemaakt en niet geschreven. In 1804 kwam er verandering, toen de „New-York Historical Society" werd opgericht, wier streven het was „te verzamelen en te bewaren al wat betrekking had op de natuurkundige, staatkundige en kerkelijke geschiedenis van de Vereenigde Staten in het algemeen en den staat New-York in het bijzonder". Dit genootschap drong er bij de regeering op aan, dat een kundig man zou worden uitgezonden om de archieven in Europa te onderzoeken. Het duurde nog bijna 40 jaar voor deze wensch vervuld werd. Op den eersten Mei 1841 reisde John Romeyn Brodhead naar Europa, met eene regeerings-opdracht om in Nederland, Engeland en Frankrijk een onderzoek in te stellen.

---

woon-plaetse van de Nederlanders voor-sien, met speciael octroye ende onder de authoriteyt van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael van dese vereenighde Provincien". De Latijnsche en Fransche uitgaven beschrijven Nieuw-Nederland als zich uitstrekkende van 38° 30' tot 44°. Eene kaart van „Nova Anglia, Novum Belgium et Virginia" bevindt zich in den tweeden druk (1630) na blz. 88. — De Zuid-Rivier, Noord-Rivier en Versche Rivier dragen tegenwoordig respectievelijk den naam van: Delaware-River, Hudson-River en Connecticut-River.

1) De naam van dit eiland wordt zeer verschillend geschreven. Men vindt: Manhattan, Manhattans, Manhates, Manhattes, Manahathan enz. Het ontleent dien naam waarschijnlijk aan een Indianen-stam, die het oudtijds bewoonde.

2) In ons land verscheen in 1818 van de hand van Mr. N. C. Lambrechtsen van Ritthem eene „*Korte beschrijving van de ontdekking en der verdere lotgevallen van Nieuw-Nederland*, Middelburg. Dit boekje telt 102 bladzijden. Het is natuurlijk zeer verouderd, maar nog belangrijk om enkele berichten, geput uit documenten, die sinds zijn verloren gegaan.

Tegelijkertijd werd hem door Dr. Thomas de Witt, een der predikanten van New-York, namens de kerk verzocht, in Nederland de kerkelijke archieven, inzonderheid van de Classis van Amsterdam, te onderzoeken, aangezien men met reden vermoedde, dat hier veel materiaal zou te vinden zijn. Brodhead keerde in 1844 naar Amerika terug en bracht 12 Februari 1845 verslag uit van zijne reis. De oogst was groot geweest. Tot 1849 bleef dit kostelijk materiaal onuitgegeven liggen. In dit jaar werd door den staat van New-York besloten E. B. O' Callaghan aan te stellen om de Hollandsche en Fransche documenten in het Engelsch te vertalen. Het zou eene publicatie worden in tien deelen. De beide eersten zouden de Hollandsche, deel 3—8 de Londensche en 9—10 de Fransche documenten bevatten.

In 1856 zag het eerste deel der „Holland Documents" het licht onder den titel: „Documents relative to the Colonial History of the State of New-York, procured in Holland, England and France, by John Romeyn Brodhead, Esq.,... edited by E. B. O'Callaghan, with a general introduction by the agent". Reeds had J. Romeyn Brodhead met de verworven transscripten tot grondslag, in 1853 het eerste deel van zijne: „History of the State of New-York, 1609—1664", uitgegeven; in 1871 verscheen van dit werk het tweede deel, handelend over het tijdvak 1664—1691. Het materiaal, dat in Amerika zelf gevonden was, begon E. B. O'Callaghan in 1849 te publiceeren, onder den titel: „The documentary history of the State of New-York" [1]).

Zoo was dus de uitgave der staatspapieren verzekerd, maar hoe stond het met de kerkelijke documenten? Ook hierover een enkel woord. In het Classicaal Archief van Amsterdam liet Brodhead in 1841 in de eerste plaats voor zich afschriften maken uit de acta der „deputati ad res Indicas", die echter slechts oppervlakkig werden doorgebladerd; vervolgens kreeg hij 7 bundels correspondentie-brieven, die in de 17de en 18de eeuw tusschen de predikanten in Noord-Amerika en de Classis van Amsterdam waren gewisseld, in bruikleen, welke op dringend verzoek in 1846 in het bezit kwamen der Generale Synode der „Reformed Church" in Amerika en in New-Brunswick (N. J.), nog tot op dezen dag bewaard worden. Studenten van Hollandsche afkomst in het Seminarie der „Reformed Church in America", gevestigd te New-Brunswick (N. J.), zetten zich aanstonds aan het vertalen. Deze arbeid was echter gemakkelijker begonnen, dan ten einde gebracht; de vertaling werd gestaakt, het materiaal bleef onuitgegeven, doch werd menigmaal geraadpleegd.

---

1) E. B. O'Callaghan, *The documentary history of the State of New-York*, arranged under direction of the Hon. Christopher Morgan, Secretary of State, Albany 1849, in 4 volumes.

In 1885 bracht R. Randall Hoes, „a chaplain in the Navy", een bezoek aan ons land. Hij verkreeg toegang tot het Classicaal Archief van Amsterdam, bekeek den inhoud nauwkeuriger en kwam al spoedig tot de conclusie, dat Brodhead slechts een gedeelte van het materiaal had ontdekt. Eenige bundels brieven had hij over het hoofd gezien. Hoes verzocht ook deze in bruikleen naar Amerika te mogen medenemen; dit werd hem echter niet toegestaan. Hij keerde naar Noord-Amerika terug en bracht van zijne bevindingen verslag uit.

Twee jaar later werd aan Dr. E. T. Corwin, een Amerikaansche geleerde, opgedragen genoemd archief nog eens te doorzoeken. Dit voorloopig onderzoek gaf, na veel vergaderen en beraadslagen, eindelijk in 1897 aanleiding tot het uitzenden van Dr. Corwin, die opdracht kreeg het aanwezige materiaal in transscript te brengen. Negen maanden was hij hiermede bezig. Bij deze gelegenheid deed hij ook nasporingen in het archief van de Synode der Ned. Herv. Kerk te 's-Gravenhage, en elders. Deze resultaten, gecombineerd met hetgeen door Brodhead reeds was bijeengebracht, werden in het Engelsch vertaald en in 1901 door den staat van New-York onder den titel: „Ecclesiastical Records" 1) uitgegeven. De reis alsmede de publicatie van deze zes deelen, die de jaren 1621 tot 1810 omvatten, kostten ongeveer 5000 dollars. De ijver aan dezen arbeid besteed, dient in de hoogste mate te worden geroemd, maar één ding smart den Nederlandschen historicus, namelijk, dat deze bescheiden alle, op enkele uitzonderingen na, in het Engelsch vertaald en niet „in originali" zijn uitgegeven. Eene reis naar Noord-Amerika was dus noodig, wilde men de oorspronkelijke documenten leeren kennen, die in 1846 aan de Synode der „Reformed Church in America" waren afgestaan.

Ik heb, door de Curatoren van de Leidsche Hoogeschool daartoe in staat gesteld, in den zomer van het jaar 1909 eene wetenschappelijke studiereis door de Vereenigde Staten gemaakt, die ongeveer 6 maanden geduurd heeft. Met de grootste bereidwilligheid werd ik overal ontvangen. Onder de velen, die mijn arbeid in Noord-Amerika hebben bevorderd, noem ik in de eerste plaats Dr. Corwin

---

1) Ten opzichte van den vóór-arbeid dezer publicatie, alsmede van de werkzaamheid van Brodhead, Hoes en Corwin vergelijke men: E. T. Corwin, *The Amsterdam Correspondence*, The Knickerbocker Press, 1897. (Reprinted from the Papers of the American Society of Church History, 1897). — E. T. Corwin, *Ecclesiastical Records*, State of New-York, Published by the State under the supervision of Hugh Hastings, State Historian, Albany 1901—1905, Vol. I. Introduction p. 1—31. — E. T. Corwin, *Recent Researches in Holland and the Ecclesiastical Records of the State of New-York*, Red Diamond Press 1908, (Reprinted from the Papers of the American Society of Church History, 1908).

zelf. Door de bemiddeling van dezen onbaatzuchtigen geleerde, kreeg ik tot de kerkelijke archieven vrijen toegang. Alles wat mij daarin belangrijk voorkwam, inzonderheid de manuscripten van vóór 1664, heb ik doorgezien; vele der brieven en acten copieerde ik geheel, van andere alleen de beteekenis-volle momenten.

De gegevens uit het Classicaal- en Provinciaal-Archief te Amsterdam, heb ik ook al voor een groot deel in copie verzameld, zoodat de grondslagen voor een geschiedwerk over het godsdienstig en kerkelijk leven in Nieuw-Nederland, vóór het jaar 1664, reeds zijn gelegd. In dit boek, dat ik over eenigen tijd in het licht hoop te geven, zal een groot aantal dier oorspronkelijke documenten als bijlagen en bewijs-stukken worden geplaatst. Het wordt dringend tijd, dat eens zoo volledig mogelijk in het licht worde gesteld, hoe de Nederlandsche Hervormde Kerk, die tot 1664 het eenig wettig-erkende kerkgenootschap in Nieuw-Nederland was, en die tot het jaar 1810 ten opzichte van de „Reformed Church in America" de verhouding van moeder en dochter bleef bewaren, ook al werd de band in den loop der eeuwen losser, hare roeping in deze gewesten heeft vervuld.

De levensgeschiedenis van Bastiaen Jansz. Krol, die in de volgende bladzijden wordt beschreven, was in hoofdzaak eerst als onderdeel van het hierboven aangeduide grootere werk bestemd; doch de nieuwe gegevens, geput uit eene bron, die nòch door Brodhead, nòch door Corwin was gebruikt, schenen mij toe voor de beoefenaars der historie in het algemeen, voor de historici in Amerika in het bijzonder, maar vooral voor de beide volkeren, die zoo nauw door traditie- en historie-banden aan elkander zijn verbonden, van zulk eene beteekenis te zijn, dat ik besloot hen afzonderlijk in het licht te geven. De geschiedbronnen waarop ik zinspeelde, zijn: „de Protocollen van den Kerkeraad van Amsterdam". Deze berusten thans in de Nieuwe Kerk te Amsterdam. Zij gaan terug tot den 24en Mei 1578 en zijn zonder lacune tot op dezen tijd bijgehouden.

Men meende vroeger, en in Noord-Amerika is die gedachte nóg de gangbare, dat de zorg voor de kerkelijke belangen der Oost- en West-Indische bezittingen, van den aanvang af, bij de Classis van Amsterdam berustte. Dit weten wij thans echter beter. Het was de kerkeraad van Amsterdam, die van de Classis opdracht kreeg de krankenbezoekers en ziekentroosters aan te stellen en uit te zenden; al werden proponenten en predikanten door de Classis geëxamineerd, de bevestiging en afvaardiging ging ook dan niet buiten den kerkeraad om. Deze toestand duurde tot het jaar 1636;

toen nam de Classis de kerkelijke zorg voor de buitenlandsche bezittingen in handen. Het is dus niet te verwonderen, dat ik in de protocollen van den kerkeraad van Amsterdam nieuwe ontdekkingen heb gedaan o.a. betreffende Bastiaen Jansz. Krol, den eersten krankenbezoeker van Nieuw-Nederland. Bovendien verschaffen deze notulen ook nog licht over het leven der twee eerste predikanten van Nieuw-Nederland, Jonas Michaëlius en Everhardus Bogardus. Wij willen nu het leven en de werkzaamheden van Bastiaen Jansz. Krol, naar hetgeen ons thans van hem bekend is, schetsen; vooraf echter zullen wij de verhouding van den Amsterdamschen kerkeraad tot de Oost- en West-Indische Compagnie en zijnen arbeid met betrekking tot de buitenlandsche bezittingen, in hoofdtrekken teekenen.

HOOFDSTUK II.

De kerkeraad van Amsterdam, in zijne verhouding tot de Oost-Indische, maar inzonderheid tot de West-Indische Compagnie.

De Oost-Indische Compagnie werd in 1602 gesticht als eene organisatie, die in de plaats trad van particuliere handelsondernemingen. Reeds vóór het jaar van hare stichting was de hulp van den kerkeraad van Amsterdam ingeroepen bij het aanstellen van godsdienstleeraars op de schepen. De predikant, die Bijbel en kompas bestudeerde, de bekende Petrus Plancius van Amsterdam, verscheen 5 Maart 1598 in de vergadering van den kerkeraad dier stad en diende aan: „hoe dat de reeders van de scheepen welcke naer Oost-Indien sullen varen hem hebben verclaert, hoe dat se van de heeren burgemeesteren versocht ende oock verkregen hebben, datter eenghe van de studenten die op des stadts kosten gestudeert hebben (ende daertoe souden moghen gewillich sijn) met deselve schepen naer Oost Indien souden varen, om Godes Woordt tusschen weghen ende aldaer te lande te vercondighen". Drie personen Johannes Altenhovius, Johannes Silvinus (sic) en Jacobus Bruno waren daartoe „genomineert". Het verzoek van de reeders door D. Plancius voor den Amsterdamschen kerkeraad gebracht hield in, om deze personen „daertoe te vermanen ende te beweghen". De kerkeraad besloot, dat genoemde mannen door D. Plancius en D. Halsbergius zouden worden „aengesproken" [1]). Het aandeel van den kerkeraad in deze zaak was dus gering; het initiatief ging van de reeders uit. De onderhandelingen met deze drie mannen blijken te zijn afgesprongen.

---

1) Bijlage N°. 2. (5 Maart 1598). — Eenige der protocollen van den kerkeraad van Amsterdam zijn reeds uitgegeven bij: C. W. Th. van Boetzelaer van Dubbeldam, *De Gereformeerde kerken in Nederland en de zending in Oost-Indië in de dagen der Oost-Indische Compagnie*, Utr. 1906, bijl. B. Die in de bijlagen van dit geschrift zijn opgenomen, zijn allen naar het origineele handschrift door mij volgens de letterlijke spelling gecopiëerd; de bijlagen achter de bovengenoemde dissertatie van Van Boetzelaer zijn niet altijd nauwkeurig.

Op de tweede vloot gingen als krankenbezoekers mede Philips Pietersz. en Jacob Mattheus. De laatste was 1599 in het vaderland teruggekeerd en moest voor de Classis verschijnen, omdat hij hoewel onbevoegd den doop had bediend. Hij was ouderling te Sloten geweest en dus niet „geautoriseerd om te mogen doopen, die ongedoopt waren", doch 21 November 1599 kreeg hij van de Classis het recht op de schepen deze plechtige handeling te verrichten, „so sulcks magh ordentelijck ende stichtelijck geschieden ende also tegenwoordich niemandt int predickampt sijnde, daertoe is te becomen ende oock niemandt van meerder kennisse daertoe kan bewillight worden" [1]). Een dergelijk geval had plaats met den krankenbezoeker Philips Pietersz. Ook hij had doop en avondmaal bediend. Toen hij nu weder voor de tweede maal naar Oost-Indië zou uitvaren, werd hem door „den kerkenraet deser stede Amstelredam uyt laste haeres Classis", den 13[den] April 1601 als krankenbezoeker „ende die tvolck uyt Godes Woort somtijts eenige vermaningen soude mogen doen", eene instructie medegegeven. Deze instructie, waarbij eveneens bevoegdheid tot doopen werd verleend, is de eerste ons bekend. Van Boetzelaer van Dubbeldam, die in zijne bekende dissertatie: „De Gereformeerde Kerken in Nederland en de zending in Oost-Indië in de dagen der Oost-Indische Compagnie, Utr. 1906", breedvoerig over de verhouding van kerkeraad en Classis van Amsterdam tot de Oost-Indische Compagnie handelt, schijnt haar bestaan niet te kennen, tenminste nergens vinden wij hierop in zijn geschrift eenige zinspeling.

De genoemde instructie komt voor in een handschrift, dat thans in het Classicaal Archief van Amsterdam berust en getiteld is: „Copieboek 1589—1635" [2]). Dit copie-boek schijnt mij toe niet het copie-boek der Classis, maar van den kerkeraad te zijn geweest; alléén handelingen van, of door middel van den kerkeraad, komen er in voor 3) .Uit deze historie-bron blijkt, dat de band tusschen den kerkeraad en de Classis in 1601 hechter was, dan door Van Boetzelaer wordt

---

1) *Acta classis Amstelodamensis* I, fol. 131. — Zie bij: C. W. Th. van Boetzelaer van Dubbeldam, *De Gereformeerde Kerken, enz.*, Utr. 1906, bijl. A.

2) Dit handschrift is, gelijk nader blijken zal, ook voor de geschiedenis van Amerika van het grootste belang. Dr. E. T. Corwin schrijft er over in de: *Ecclesiastical Records*, Vol. I, p. 21: „there was once another volume, still earlier than 39 (copieboek 1636—1648), ending in 1635, according to the ,inventory' (or catalogue), but which is damaged to such an extent as to be useless". Dit laatste is echter wel wat te veel gezegd; met geduld en eenige palaeografische bedrevenheid zijn vele bladzijden te ontcijferen. Ik heb den inhoud van dit H.S. als bijlage 1. opgenomen, terwijl ik daarbij datgene, wat van belang voor mijn onderwerp was, voluit heb weergegeven.

3) J. A. Grothe, *Archief voor de geschiedenis der oude Hollandsche zending*, Utr. 1890, Dl. V, blz. 12, citeert het ook als: „Kopieboek Kerkeraad, Archief Classis Amsterdam"

voorgesteld; de kerkeraad handelde steeds „uyt last van de Classis".

Op denzelfden dag, waarop Philips Pietersz. zijne instructie ontving, kreeg Barent Jansz. de zijne, echter zonder bevoegdheid tot doopen [1]). De last-brief aan Philips Pietersz. uitgereikt schreef hem voor, op de reis het volk uit Gods Woord voor te lezen en eenige „vermaningen te doen". Hij ging uit in de qualiteit van „vermaner". Des morgens en des avonds moest hij „de gemeene gebeden" lezen, eveneens voor en na den eten. Hij moest, daartoe verzocht zijnde, al de kranken „binnen sijn scheepsboort ende daert hem anders gelegen sal sijn", vlijtig onderwijzen en vertroosten, verder met Gods Woord „int particulier" vermanen allen, die dergelijke vermaningen begeerden of van noode hadden. Dan moest hij „te gelegender tijt uyt Gods Woort eenige vermaninge doen tot onderwysinge, berispinge ende bestraffinge van den volcke". Indien iemand in zijn jeugd niet gedoopt was „ende door onderwysinge in sijn harte geslagen sijnde ende oogenschijnlycke beteringe sijns levens betonende", den H. Doop begeerde en beloofde voortaan als een oprecht Christen te leven, dan mocht hij „in dien gevalle" zulk een persoon in eene wettige vergadering, na zich overtuigd te hebben, dat hij niet reeds gedoopt was doopen, na vooraf hem te hebben onderhouden over den inhoud en het recht gebruik van den H. Doop. Den naam van den gedoopte moest hij opschrijven, om dien aan den kerkeraad van zijn woonplaats aan den vasten wal, bij terugkeer in het vaderland, bekend te maken. Deze instructie werd door eenigen uit den kerkeraad onderteekend en van het zegel des kerkeraads voorzien [2]). Philips Pietersz. zeilde uit op de vloot van Jacob van Heemskerk den 23^{en} April 1601 en keerde in 1604 weder terug [3]). In het protocol van 4 April 1602 werd door de Classis aan den kerkeraad van Amsterdam last gegeven, dat deze „soude aenspreken de kranckenbesoekers, die voor deesen op de schepen van Oost Indien hebben gevaren ende nu wederom derwaerts sullen gaen, omme uut haer te verstaen, hoet haer op de reyse is gegaen ende of sy haer, volgende commissie ende haere instrucsie wel hebben gequeten" [4]).

1) Bijlage N°. 1. (13 April 1601).

2) Bijlage N°. 1. (13 April 1601).

3) Zie over dezen persoon: Van Boetzelaer, *De Gereformeerde Kerken enz.*, blz. 23; C. A. L. van Troostenburg de Bruyn, *De Hervormde Kerk in Nederlandsch Oost-Indië onder de Oost-Indische Compagnie* (1602—1795), Arnh. 1884, blz. 5, 6, 7, 86, 353, 360. — Vergelijk: *Protocollen van den Kerkeraad van Amsterdam*, III fol. 113^{v} (15 Juli 1604).

4) Bijlage N°. 3. (4 April 1602). — Zie bij: F. L. Rutgers, *Het kerkverband der Nederlandsche Gereformeerde Kerken, gelijk dat gekend wordt uit de handelingen van den Amsterdamschen Kerkeraad in den aanvang der 17e eeuw*, Amst. 1882, bijlage J.

Aldus luidde het besluit van de Classis. De kerkeraad schijnt dit echter in de breedste en meest ruime beteekenis te hebben opgevat; hij geeft dan ook voortaan den ziekentroosters, die naar Oost-Indië zullen varen hunne aanstelling. In het „Copieboek 1589—1635" werden hunne namen geboekt. De kerkeraad was gemachtigde van de Classis en als zoodanig bleef hij aan deze verantwoording schuldig. Een jaar later, 6 November 1603, werd aan D. Plancius en D. Helmichius opgedragen, dat zij: „alle cranckebesoeckers dewelcke de Companie van Oost Indien zouden moghen aennemen, zullen examineeren ende rapport aen den kerkenraet zullen doen, om alsdan by denzelfden daerin te handelen, sooals hun raetsaem zal duncken" [1]).

De personen, die als krankenbezoeker met de schepen wenschten mede te varen, hadden zich eerst bij de Bewindhebberen aan te melden; bij gebleken geschiktheid werden zij voor examinatie en aanstelling naar den kerkeraad gezonden, die hen van instructie voorzag, waarna hun een plaats op de schepen door de Bewindhebberen werd aangewezen. Zoodra er een vloot voor Indië gereed lag, werd in alle kerken van Amsterdam van den kansel een oproep voor krankenbezoekers gedaan, die zich in tijds moesten aanmelden, opdat zij dan bij de predikanten onderwijs zouden kunnen ontvangen [2]). Meenden de aspirant-krankenbezoekers goed onderlegd te zijn, dan vervoegden zij zich bij den kerkeraad om te „proponeren", d. w. z. eene rede te houden over een van te voren opgegeven of vrijwillig gekozen tekst. Zoo moest Evert Tysson den 8en Maart 1618 eene propositie doen over Johannes 17:3 „en dit is het eeuwige leven, dat zij u kennen, den eenigen waarachtigen God, en Jezus Christus, dien gij gezonden hebt". Blijkbaar was hij niet zuiver in de leer of drukte hij zich niet omlijnd genoeg uit, want het werd goedgevonden hem nog eens te hooren, „end om te beter van hem te connen oordelen" werd hem Romeinen 8:28 als tekst opgegeven: „en wij weten, dat dengenen, die God liefhebben alle dingen medewerken ten goede, namelijk dengenen, die naar zijn voornemen geroepen zijn". Hij moest den praeses van den kerkeraad maar berichten, wanneer hij „veerdich" zou kunnen wezen. Na één heele week van studie is hij zich zijner „vaardigheid" bewust en houdt 15 Maart 1618 eene propo-

1) Bijlage N°. 4. (6 November 1603). — Zie bij: F. L. Rutgers, *Het kerkverband enz.*, Amst. 1882, bijlage J.

2) *Protoc. v. d. Kerkeraad v. Amsterdam*, III fol. 153r (16 Nov. 1606); III fol. 222r (10 Nov. 1609); IV fol. 179 (22 Sept. 1616). — Zie bij: F. L. Rutgers, *Het kerkverband enz.* Amst. 1882, bijl. J.

sitie, doch niet over het „cor ecclesiae", maar over een anderen tekst uit den Romeinen-brief. Er „is goetgevonden, dat men hem op de Oost-Indische reyse sal laten gebruycken voor siekentrooster, die binnen scheepsboort sal mogen vermaninge doen, end in val des noots den H. Doop sal mogen bedienen" [1]).

Het aanstaande ambt werd bij de propositie niet uit het oog verloren. Dierick Herbertsz. van Harderwijck moest 9 April 1615 eene propositie doen „streckende tot vertroosting eens krancken". Er wordt bijgevoegd „die maer tamelijck den broederen aengestaen heeft". Omdat hij echter een goede getuigenis medebracht „end meerder hoope van hem geeft", werd goedgevonden hem tot het examen toe te laten [2]). Jan Dierixsz. moest 10 November 1609 eene vermaning doen „als voor een sieken staende". Ook die demonstratie schijnt zeer poover te zijn uitgevallen, want hem wordt de raad gegeven zich nog wat te oefenen. Bovendien mag hij met de predikanten en ziekentroosters van Amsterdam medegaan naar de zieken, „om te sien end horen, hoe men metten krancken na yeders gelegenheyt moet omgaen" [3]). Was de propositie in orde bevonden, dan werden twee predikanten geordineerd den aspirant-krankenbezoeker te examineeren. Het onderzoek liep over: „de voornaemste articulen van de Christlycke religie"; ook wel over: „de fondamenten der Christlycke religie". Hierbij moest blijken, dat men „suyver in de leere end gelove end tamelijck wel ervaren in Gods Woort" was, en vrij van „d'onsuyvere leere der Remonstranten". Bij twijfel moest op eene volgende vergadering nader onderzoek worden ingesteld bijv. „int stuck van de zonde ende ellendicheyt des menschelycken geslachtes". Werden echter ketterijen beslist voorgesteld, als „de algemeene genade end ander dwalingen van de Voorsienicheyt Gods", ook al werden deze geuit „om andere end hemselven te oeffenen", dan besloten de broederen zulk een persoon „voor dese reys verby te gaen" [4]). Ook op het gedrag werd bijzonder gelet. Jan Janssen, die reeds als krankenbezoeker geordend was, werd ontzet, omdat men vernomen had, dat hij „hem altemet in

---

1) *Protoc. v. d. Kerkeraad v. Amsterdam*, IV fol. 274 (8 Maart 1618); IV fol. 277 (15 Maart 1618). — Zie bij: F. L. Rutgers, *Het kerkverband enz.*, Amst. 1882. bijl. J.

2) *Protoc. v. d. Kerkeraad v. Amsterdam*, IV fol. 138 (9 April 1615). — Zie bij: F. L. Rutgers, *Het kerkverband enz.*, Amst. 1882. bijl. J.

3) *Protoc. v. d. Kerkeraad v. Amsterdam*, III fol. 222r (10 Nov. 1609). — Zie bij: F. L. Rutgers, *Het kerkverband enz.*, Amst. 1882, bijl. J.

4) *Protoc. v. d. Kerkeraad v. Amsterdam*, IV fol. 138 (14 en 16 April 1615), fol. 153 5 Nov. 1615); III fol. 154v (12 Dec. 1606); IV fol. 154 (19 Nov. 1615). — Zie bij: F. L. Rutgers, *Het kerkverband enz.*, Amst. 1882, bijl. J.

dronckenschap verloopt, end niet vredelijck met sijn huysfrow (sic) en leeft, tot grote ergernisse dergenen die hem naest geseten sijn" [1]).

De kerkeraad had ook het recht om aan sommigen machtiging te geven den H. Doop te bedienen. Daarover lezen wij 14 April 1605: „is mede goetgevonden, om redenen die tanderen tyde zijn gewichtich geoordeelt in onse classicale vergaderinge, dat men Wernerus Merwerijcks ende Coornelis (sic) Joostensz. sal macht geven om den heyligen Doop over het ongedoopte scheepsvolck ter noot te bedienen, mids die te vooren vanden verborgendheyden der heylige verbonteeckenen (sic) wel onderrechtende ende blyckende van haere boetveerdicheyt" [2]). Ook tot het sluiten van een huwelijk verklaarde de kerkeraad enkele krankenbezoekers bevoegd [3]). Tot het verleenen van al deze bevoegdheden was de kerkeraad gerechtigd. In 1604 wilde Wouter Rens, na zijn terugkeer in het vaderland, zich bij de Classis vervoegen, maar deze verwees hem naar het juiste adres, den kerkeraad [4]). Waren de krankenbezoekers in propositie en examen voldoende bevonden, dan voorzag de kerkeraad hen van instructie. Twee predikanten, „recommandeerden" hen bij de Bewindhebberen der Oost-Indische Compagnie. Zij werden aangesteld voor vijf jaren. Soms traden de heeren van de Compagnie onrechtmatig op. Eens stelden zij „zonder kennisse ende verwillinghe des kerckenraets" twee ziekentroosters aan; op een anderen keer wilden zij personen zenden als ziekentroosters, die ongezond waren in de leer, „twistgierich end quereleux", en niet voorzien van zulke qualiteiten „die tot sodanigen gewichtigen sake nodich zijn". Dan besloot de kerkeraad „de sake met voorsichticheyt den Bewinthebberen te remonstreren". Wanneer de reis volbracht was, verschenen de ziekentroosters weder voor den kerkeraad met eene attestatie van den admiraal onder wien zij waren medegevaren, waarna de broederen hen welkom heetten en „van haeren goeden dienst bedanckten" [5]).

Uit welke standen kwamen deze krankenbezoekers of zieken-

---

1) *Protoc. v. d. Kerkeraad v. Amsterdam*, IV fol. 69 (23 Mei 1613) — Zie bij: F. L. Rutgers, *Het kerkverband enz.*, Amst. 1882, bijl. J.

2) Bijlage N°. 5. (14 April 1605). — Zie bij: F. L. Rutgers, *Het kerkverband enz.*, Amst. 1882, bijl. J.

3) *Protoc. v. d. Kerkeraad v. Amsterdam*, IV fol. 255 (30 Nov. 1617). — Zie bij: F. L. Rutgers, *Het kerkverband enz.*, Amst. 1882, bijl. J.

4) *Protoc. v. d. Kerkeraad v. Amsterdam*, IV fol. 117 (7 Oct. 1604). — Zie bij: F. L. Rutgers, *Het kerkverband enz.*, Amst. 1882, bijl. J.

5) *Protoc. v. d. Kerkeraad v. Amsterdam*, III fol. 154r (30 Nov. 1606); III fol. 221v (29 Oct. 1609); III fol. 179 (22 Sept. 1616); — Zie bij: F. L. Rutgers, *Het kerkverband enz.*, Amst. 1882, bijl. J.

troosters voort? Wij behoeven niet te aarzelen in ons antwoord. De eenvoudigste kringen der maatschappij leverden het grootste contingent. Kistenmakers, turfdragers, bakkers, schoenmakers, gewezen soldaten meldden zich voor deze betrekking aan. Merkwaardig is het, dat verreweg het grootste aantal kleermaker was. Wij vinden onder hen ook schoolmeesters, ja! zelfs een apotheker en gewezen joodsch rabbijn, doch het meerendeel hunner bestond uit ongeletterde personen [1]). Wee den krankenbezoeker die zich den titel „predicant" liet aanleunen; zulk eene aanmatiging werd door den kerkeraad ten strengste gegispt. Hij had te bedenken, „dat hem de naeme alsulcx niet toecompt".

De predikanten, die naar Indië voeren, gingen met uitgebreider bevoegdheid. De eerste die door den kerkeraad van Amsterdam, in dezen gevolmachtigd door de Classis, werd aangesteld, was Casparus Conradi Wiltens. Hij ontving 23 December 1610 zijne instructie [2]). Bij de toelating en bevestiging van Adriaen Jacobsz. zien wij hoe de verhouding van kerkeraad en Classis was ten opzichte van de predikanten, die naar Oost-Indië werden gezonden. Adriaen Jacobsz. was schoolmeester in Landsmeer. Hij werd 2 April 1615 tot krankenbezoeker door den kerkeraad van Amsterdam toegelaten. Hiermede was hij niet tevreden; hij wilde wel op reis gaan, maar dan „bequaem totten vollen dienst des predickampts". De broeders besluiten hem nog eens te ontbieden en met hem „in de hooftpointen der Christlycke religie wat breeders" te spreken. In de kerkeraadsvergadering van 14 April 1615 wordt hierover rapport uitgebracht, waarbij zijne bevordering tot predikant wordt gewenscht geacht. Nu eerst komt de Classis er bij te pas. De vergadering vindt goed „de naest gelegene broeders des Classis darop t'ontbieden end haer advys darop te horen". Twee dagen later, 16 April 1615, zijn de broederen van de Classis verschenen. Zij zijn content met het examen door den kerkeraad aan den schoolmeester van Landsmeer afgenomen, en zien van verder onderzoek af. Hij zal aan de Bewindhebberen tot predikant naar Oost-Indië „gepresenteert" worden. Driemaal moest zijn naam worden afgekondigd, den eerst-

1) Een lijstje van „die nuttige lieden" is te vinden bij: C. A. L. van Troostenburg de Bruyn, *De Hervormde kerk in Nederlandsch Oost-Indië onder de Oost-Indische Compagnie* (1602—1795), Arnhem 1884, blz. 336, 337. Men vergelijke ook: C. A. L. van Troostenburg de Bruyn, *Krankbezoekers in Ned. Oost-Indië*, in 1902 uitgegeven.

2) Deze instructie is te vinden in: *Copieboek* 1589—1635. Zij is afgedrukt bij: J. A. Grothe, *Archief voor de geschiedenis der oude Hollandsche zending*, Utr. 1890, Dl. V, (De Molukken 1603—1624), blz. 10—12. Men vergelijke ook: C. A. L. van Troostenburg de Bruyn, *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, Nijmegen 1898.

volgenden Zondag, dan Woensdag en verder den daarop volgenden Zondag-morgen. Dien zelfden Zondag van de laatste afkondiging zou hij dan des avonds in de Nieuwe kerk „solemnelijck bevesticht worden". Aldus is geschied [1]). Bij het aanstellen van ziekentroosters vinden wij veelal de formule: „by den kerckenraet deser stede, als van den Classe daertoe gelast, met consent ende approbatie van de E. Heeren Bewinthebberen van de Oost Indische Compagnie"; bij de aanstelling van predikanten: „by den Classe ende kerckenraedt deser stede met goetvinden van de E. Heeren Bewinthebberen van de Oost Indische Compagnie". Bij het laatste staan Classis en kerkeraad meer op één lijn, terwijl in het eerste geval de kerkeraad handelt, maar op last van de Classis.

Ook de correspondentie werd door de Classis aan den kerkeraad van Amsterdam opgedragen. Een brief van twee krankenbezoekers werd 7 Januari 1616 door den kerkeraad behandeld; eene missive van D. Hulsebos moest de kerkeraad „van des Classis weghen belast" beantwoorden [2]).

De werkzaamheden van den kerkeraad in zake de buitenlandsche gewesten, breidden zich uit. Ook over „het Westen" begon zijne zorg zich uit te strekken, inzonderheid „op de custe van Guinea". Het werd noodzakelijk dat eene vaste commissie zich met de Indische zaken zou gaan bemoeien. Op een schrijven van D. Faukelius van Zeeland besloot de kerkeraad, 25 Maart 1621, voortaan met de broederen in Zeeland, waar ook een kamer der Oost-Indische Compagnie was, correspondentie te houden. Bovendien, en dit besluit werd van groote beteekenis, achtte de kerkeraad het goed: „dat oock D. Lemerius (sic) ende D. Jacobus Rolandus met een ouderling de personen, die naer Oost Indien sullen varen sullen examineren, presenteren ende waernemen al wat op d'Oostin(di)sche saecke voorvalt ende correspondentie sullen houden met de broederen van Zeelandt, twelck by ordre jaerlijcx onder de broederen sal omgaen" [3]). 25 Maart 1621 mogen wij dus aanteekenen als de datum waarop de commissie der „deputati ad res Indicas" werd geïnstitueerd door — men lette hierop — den kerkeraad van Amsterdam [4]). Een

---

1) *Protoc. v. d. Kerkeraad van Amsterdam*, IV fol. 136 (2 April 1615); IV fol. 137 (9 April 1615); IV fol. 138 (14 April 1615); IV fol. 138 (16 April 1615); IV fol. 139 (23 April 1615). — Zie bij: F. L. Rutgers, *Het kerkverband enz.*, Amst., 1882, bijl. J.

2) *Protoc. v. d. Kerkeraad v. Amsterdam*, IV fol. 157 (7 Jan. 1616); IV fol. 252 (9 Nov. 1617). — Zie bij: F. L. Rutgers, *Het kerkverband enz.*, Amst. 1882, bijl. J.

3) Bijlage N°. 7. (25 Maart 1621). — Zie bij: Van Boetzelaer, *De Gereformeerde kerken enz.*, Utr. 1906, bijl. B.

4) De voorstellingen hieromtrent zijn — en hoe kan het anders bij gebrek aan kennis

jaar later, den 7den April 1622, werden Caspar Heydanus en Lucas Ambrosius in hunne plaats aangesteld: „omme het examen dergenen te doen, welcke voor predicanten ende kranckbesoekers sullen gaen naer Oost Indien ende dieselvige by de Bewinthebbers voor te stellen ende waer te nemen meer andere saecken die desen dienst ende de correspondentie met die van Zeelant over dese saecke raecken" [1]). Zij examineerden in hunne qualiteit 16 Maart 1623 Lucas Beermans, Pieter Bonnisz. en Dirck Laurensz. tot het ziekentroosterschap, om met admiraal L'Hermite mede te gaan „op de onbekende reyse" [2]). Het examen van Pieter Bonnisz. woog tegen dat van Dirck Laurensz. op, zij het dan ook dat de eerste beter „conde lesen ende de psalmen intoneren". Lucas Beermans was „suyver in de leere ende van meerder uyterlijck aensien", doch niet zoo ervaren als de beide anderen. Uit het geëxamineerde drietal werd Pieter Bonnisz. gekozen en Dirck Laurensz. „hope gegeven" voor de volgende schepen op Oost-Indië, mits hij zich oefende in het lezen en het intoneeren der psalmen [3]). De commissie werd aanvankelijk telkens voor één jaar benoemd; doch opdat er altijd één der broederen zou zijn „die kennisse van saecken" hadde, werd 13 April 1623 door den kerkeraad bepaald, dat de broeders twee jaren in die commissie zouden blijven en dat er ieder jaar één hunner zou aftreden. D. Lucas Ambrosius bleef en D. Jacobus Triglandius werd in de plaats van D. Caspar Heydanus benoemd [4]). In eene missive van 14 December 1623 aan de kerk in Oost-Indië, in naam en uit last der Classis opgemaakt, teekenen zij zich: „de Gedeputeerden deses jaers over de kerckelycke saecken in Oost Indien" [5]).

De taak der commissie, 25 Maart 1621 ingesteld, werd nog omvangrijker, toen drie maanden later, den 3den Juni 1621, door de Staten-Generaal octrooi werd verleend aan de West-Indische

---

van de protocollen van den Amsterdamschen kerkeraad — in Noord-Amerika nog vaag en onjuist. J. Franklin Jameson, *Narratives of New-Netherland* (1609—1664), New-York 1909, schrijft p. 119: „from 1639, if not earlier, a committee of the classis, called ‚deputati ad res exteras' was given charge of most of the details of correspondence with the Dutch Reformed churches in America, Africa, the East and foreign European countries".

1) Bijlage N°. 8. (7 April 1622). — Zie bij: Van Boetzelaer, *De Gereformeerde kerken enz.*, Utr. 1906, bijl. B.

2) Admiraal Jacques L'Hermite deed in 1623—1626 een reis rondom de aarde. Vgl. P. A. Tiele, *Nederlandsche Bibliografie van Land en Volkenkunde*, Amst. 1884, blz. 149.

3) Bijlage N°. 9. (16 Maart 1623).

4) Bijlage N°. 10. (13 April 1623). — Zie bij: Van Boetzelaer, *De Gereformeerde kerken enz.*, Utr. 1906, bijl. B.

5) J. A. Grothe, *Archief voor de geschiedenis der oude Hollandsche zending*, Utr. 1890, Dl. V, (de Molukken, 1603—1624), blz. 192.

Compagnie. De regeering dezer Compagnie berustte bij vijf kameren van Bewindhebberen, één binnen Amsterdam „die sal hebben de administratie van vier negende parten", één in Zeeland, één „op de Maze", één in het Noorder-quartier en de vijfde in Friesland, terwijl „Stadt ende Landen" ook de administratie van één negende part zou hebben. De kamer van Amsterdam zou bestaan uit 20 Bewindhebbers, waarvan ieder in de Compagnie „voor sijn eygen sal participeren ter somme van 6000 guldens". De generale vergadering van genoemde vijf kameren, wij zouden zeggen het hoofdbestuur der West-Indische Compagnie, bestond uit 19 personen. Acht uit de kamer van Amsterdam, vier uit Zeeland, twee van de Maas, twee uit het Noorder-quartier, twee uit Friesland en Stad en Landen, benevens één gedeputeerde van de Staten-Generaal. De eerste zes jaar zou de generale vergadering te Amsterdam, twee jaar daarna in Zeeland en voorts van tijd tot tijd in Amsterdam en Zeeland worden gehouden. Naast het college van Bewindhebbers was er een van Hoofd-participanten, die mede voor hetzelfde bedrag bij de Compagnie moesten betrokken zijn. Zij waren niet in het dagelijksch bestuur, doch zonder hen, als gecommitteerden der aandeelhouders, konden geene besluiten van eenigszins ingrijpenden aard genomen worden. Bij de ampliatie van het octrooi, 13 Februari 1623, kregen zij het recht, de nominatie voor keuze van Bewindhebbers op te maken; den 21en Juni 1623 het recht, mede in dat college zitting te nemen [1]). Merkwaardig is, dat in deze plakkaten met geen enkel woord over de geestelijke belangen der koloniën wordt gerept. Het verwondert ons dan ook niet, dat een gezantschap van den kerkeraad van Amsterdam den 27en Juli 1623 naar de vergadering van XIX der West-Indische Compagnie wordt afgevaardigd, „om deselve te vermaenen, dat se de schepen, die se nae West Indien uutsenden, doen versien van predicanten ende sieckentroosters"; tevens moesten deze afgevaardigden spreken over het „doen aenstellen van een Seminarium van jonge studenten, opdat men altijdt bequame persoonen moge hebben". Dit verzoek werd niet gedaan door de commissie voor de Indische zaken bestaande uit D. Lucas Ambrosius en D. Triglandius, maar door D. Le Maire en een

1) Het octrooi (3 Juni 1621) en de ampliatie's daarvan (10 Juni 1622, 13 Februari 1623, 21 Juni 1623) zijn in pamflet-vorm verschenen. Zij zijn afgedrukt in: *Groot Placaet-Boeck*, 's-Grav. 1658, Dl. I, col. 565—578; col. 579—582; col. 583—586; col. 586—590. — Deze zijn ook te vinden in de bladzijden voorafgaande aan de: *Historie ofte Jaerlijck Verhael van de verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie*, 1621—1636, door Joannes de Laet, gedrukt te Leyden, by Bonaventuer ende Abraham Elsevier, 1644.

ouderling Hans Lenarts [1]). Niet aanstonds echter, want 20 Augustus 1623 lezen wij, dat zij „alsnoch by d'eerste gelegentheyt, de vergaederinge van de negenthiene van de West Indise Compagnie sullen recommanderen de bevorderinge van den kerckendienst, soo binnen scheepsboort ende aen landt" [2]). Den 24^{en} Augustus 1623 brengt de ouderling Hans Lenarts, in absentie van D. Le Maire, verslag uit van hun bezoek bij de XIX en deelt mede, dat de Bewindhebberen „den kerckenraet voor haere sorchvuldicheyt bedanckten, ende haer daernae souden reguleren". De kerkendienst op Guinea was in de zorg van den kerkeraad en de heeren der Admiraliteit; betreffende het Seminarium antwoordden zij „dat se dat noch moesten uutstellen, totdat haere saecke in meerder ordre ende vasticheyt waere" [3]). Bij de instelling der West-Indische Compagnie werd dus het initiatief voor de geestelijke verzorging van scheepsvolk en koloniën genomen door den kerkeraad; bij de Oost-Indische Compagnie kwam de eerste aanvraag van de zijde der reeders.

Eenige weken later, 14 September 1623, werd in den kerkeraad aangediend, dat de Bewindhebberen der West-Indische Compagnie om één predikant en drie ziekentroosters op de vier schepen, die weldra naar de West zouden afzeilen, verzocht hadden. De kerkeraad droeg thans aan D. Lucas Ambrosius en D. Triglandius, de commissie voor de Indische zaken op, naar bekwame personen uit te zien [4]). De zorg voor de Oost- en West-Indische Compagnie werd dus aan één en dezelfde commissie opgedragen; voortaan komen de Oost- en West-Indische kerkelijke zaken in de protocollen van den Amsterdamschen kerkeraad onder één hoofd voor. Deze commissie had dus naar bekwame personen uit te zien, maar moest ook, gelijk een week later, 21 September 1623, werd bepaald, de Bewindhebberen vermanen er voor te zorgen, dat boeken en andere dingen voor predikanten en ziekentroosters noodig, op de schepen werden gebracht; verder had zij te vragen of Bewindhebberen het goed vonden, dat de ziekentroosters bij meester Hendrick of iemand van de voorzangers op kosten der Compagnie nog wat les namen „in het intoneren ende voorsingen van de psalmen" [5]). D. Lucas Ambrosius en D. Triglandius berichtten in eene volgende bijeenkomst

1) Bijlage N°. 11. (27 Juli 1623).
2) Bijlage N°. 12. (20 Aug. 1623).
3) Bijlage N°. 13. (24 Aug. 1623).
4) Bijlage N°. 14. (14 Sept. 1623).
5) Bijlage N°. 15. (21 Sept. 1623).

van den kerkeraad, 28 September 1623 gehouden, dat zij zich van den hun opgelegden last hadden gekweten. De Bewindhebbers hadden ten antwoord gegeven, dat zij bereid waren aan eenige bekwame personen, die de kerkeraad hun zou voordragen, ingeval deze ook door hen geschikt werden bevonden, eenig traktement toe te leggen, opdat zij zich des te beter zouden kunnen oefenen; verder zouden de Bewindhebberen „in de reste doen nae behooren" [1]).

De predikant, die door de Bewindhebberen naar West-Indië werd gezonden was Hermannus Wisman. Hij was student in de theologie geweest te Groningen en Franeker, had voor de broederen „die tot de Oost ende West Indise saecken sijn gecommitteert" eene propositie gedaan over Mattheus 11 : 28, waaraan zij „contentement hadden gehadt". Hem was geraden het reeds in Friesland aangevangen examen voort te zetten. Toen hij voor dit examen geslaagd, tot de kerkedienst was toegelaten en de broeders met de Bewindhebberen over zijne gage hadden gesproken, werd hij 4 December 1623 „aengenomen voor predicant op de schepen naer West Indien", en door D. Roelandus bevestigd. Eenigen tijd later is hij in Angola werkzaam [2]).

Welke krankenbezoekers zich aanmeldden om naar de West te varen op de drie andere schepen der Compagnie, zullen wij zoo aanstonds zien; even nog volgen wij de betrekking van den Amsterdamschen kerkeraad tot de West-Indische Compagnie en hare koloniën. Traden de Bewindhebbers in het recht van den kerkeraad, dan werden zij daarover aangesproken. Pieter Bonnisz., die reeds vroeger in Oost-Indië was geweest, was bij hen gerecommandeerd als ziekentrooster in het jaar 1626. De Bewindhebbers der West-Indische Compagnie hadden echter, genoemden persoon voorbijgaande, hunnen opper-kommies last gegeven om in het schip voor te lezen. Eene wederrechtelijke handelwijze dus, waarover de kerkeraad zich beklaagde; tegelijkertijd recommandeerde hij Bonnisz. nog eens en verzocht den Bewindhebberen „by tyde te spreecken", wanneer zij ziekentroosters van noode hadden [3]). Ook bij het „obtineeren van de gagie" trad de commissie voor de Indische zaken tusschenbeide. Barent Evertsz. was op het schip „Medenblick" onder generaal Bouwen Heynsz. als ziekentrooster naar West-Indië gevaren. Het schip was verongelukt en nu werd hem „nae de zeerechten" zijn

---

1) Bijlage N°. 16. (28 Sept. 1623).

2) *Protoc. v. d. Kerkeraad v. Amsterdam*, V fol. 140 (5 Oct. 1623); V fol. 150 (2 Nov. 1623); V fol. 151 (7 Nov. 1623); V fol. 156 (4 Dec. 1623).

3) Bijlage N°. 23. (22 Jan. 1626).

gage onthouden. Hij verzocht bij zijne terugkomst in het vaderland „de intercessie des kerckenraets". Deze bewilligde en beval hem „den broederen Gecommitteerde tot de Oost ende West Indische saken" [1]). In 1628 verzocht D. Smoutius, aangezien zijn tijd van twee jaren in „de besoigne in de Oost ende West Indische saecken nu geeyndicht was", van dien last ontslagen te worden. De kerkeraad bedankte hem voor zijnen getrouwen dienst en benoemde in zijne plaats D. Laurentius [2]). Nog altijd echter was het met die commissie voor de Indische zaken niet in het reine. Ook met het oog op de andere kerken in de steden, waar kameren der West-Indische Compagnie waren gevestigd, werd 28 Juni 1629 besloten, dat meer „particularia ad synodum" zouden gebracht worden, „voor eerst aengaende de sendinge van de cranckbesouckers naer Oost ende West Indien, datter mochte meer wettelijckheyt ende eenparicheyt gehouden worden" [3]).

Het wereldlijk bestuur van Nieuw-Nederland nu, was bij de kamer van Amsterdam [4]); de geestelijke verzorging in 1628 nog steeds bij den kerkeraad, gelijk uit het volgende blijken zal. De eerste predikant in Nieuw-Amsterdam op het eiland Manhattan was Jonas Michaëlius. Hij schrijft in zijnen beroemden brief aan D. Adrianus Smoutius den 11den Augustus 1628: „ick hadde wel voor, ende oock belooft [te schrijven] aen de E.E. Broederen Rudolphum Petri, Joannem Sylvium, ende aen D. Cloppenburgium, die neffens uwe E. met de besorginge deses quartiers was belastet". De tijd ontbreekt hem en hij verzoekt dus deze allen, als ook D. Triglandius en „alle de Broederen des kerckenraeds" van hem te willen groeten. D. Smoutius en D. Cloppenburgius waren voor dit jaar de gecommitteerden tot de Indische zaken [5]). Hieruit ziet men ten duidelijkste,

---

1) Bijlage N°. 25. (5 Nov. 1626).

2) Bijlage N°. 26. (6 April 1628).

3) Bijlage N°. 27. (28 Juni 1629).

4) P. J. Blok, *Geschiedenis van het Nederlandsche Volk*, Gron. 1899, Dl. IV, blz. 287.

5) Het is ons voornemen niet, thans reeds in den breede over D. Jonas Michaëlius te handelen; dit blijve voor later bewaard. Wij noemen hem in zooverre hij ons licht geeft over de betrekking tusschen den kerkeraad en de West-Indische Compagnie. De beroemde brief, waaruit bovenstaand citaat is genomen, werd door J. T. Bodel Nijenhuis in 1857 gevonden in de nalatenschap van Jacobus Koning en afgedrukt in: *Kerkhistorisch Archief, verzameld door N. C. Kist en W. Moll*, Amst. 1857, Dl. I, blz. 365—388. Hij berust thans in de Lenox-Library te New-York, waar ik zelf hem heb doorgelezen. Eene reproductie werd in 1896 door de „Collegiate Reformed Protestant Dutch Church of the City of New-York" uitgegeven onder den titel: *The first minister of the Reformed Protestant Dutch Church in North-America.* Nog een andere brief van hem is eenige jaren geleden bekend geworden, doch hierover hoop ik later in het, in de inleiding van dit geschrift reeds aangekondigde werk, nader te handelen.

dat het opzicht over dit quartier berustte bij de commissie uit den Amsterdamschen kerkeraad; ten overvloede schrijft hij nog op een andere plaats in denzelfden brief: „isser yet soo in dese als in andere zaken daerin uwe E. ende de E.E. Broederen des kerckenraeds (welcker inspectie over ons hier d'aldernaeste is) noodich achten ons te dienen met enige correctie, instructie ofte goede advysen, tsal ons aengenaem sijn ende wy sullen uwe E.E. daer voren danck weten" [1]). Jonas Michaëlius werd uitgezonden door den kerkeraad van Amsterdam, en toen hij in het jaar 1632 terugkeerde bracht hij nergens anders dan weder in den kerkeraad van Amsterdam verslag uit. Dit laatste, dat hij in 1632 in Nederland terugkeerde, was tot heden volkomen onbekend; het werd door mij in de protocollen van den Amsterdamschen kerkeraad teruggevonden. Het is een hoogst merkwaardig bericht. Jonas Michaëlius of Jonas Michielsen, gelijk hij genoemd wordt, verschijnt 4 Maart 1632 voor den kerkeraad van Amsterdam. Van hem wordt gezegd, dat hij vóór 4 of 5 jaren „nae de Virginees" is gegaan. „De Virginees", ook wel „de Virgines", is in dezen tijd een andere naam voor Nieuw-Nederland. Uitvoerig doet hij mededeeling van „sijn wedervaer in die plaetse ende de gelegentheyt van synen dienst, ter tijt sijndere bedieninge". Voornamelijk verhaalt hij „t'gene gepasseert was tusschen hem ende den Commandeur van die plaetse, bestaende in verscheydene rescontren hem van dienselven ontmoet, waerdoor synen dienst ende persoone veelen onrusten ende moyten is onderworpen geweest" [2]). Dit kleine berichtje is zéér belangrijk. Vooreerst zegt het ons, dat Michaëlius in 1632 weder in het vaderland terug was [3]); ten tweede leert het, dat de

1) Het behoeft thans geen betoog, dat de opmerking van Bodel Nijenhuis, *Kerkhistorisch Archief*, Amst. 1857, Dl. I, blz. 383: „,belastet'; dit was dus door de Noord-Holl. Synodus aan eenige Amsterdamsche predikanten opgedragen", allen grond en zin mist. Het is mij onbekend, waarop Dr. E. T. Corwin zijn gezegde: „Michaëlius was sent over by the classis of Enkhuysen; but in 1628, just after his departure for America, the control of New-Netherland passed into the care of the classis of Amsterdam, as Michaëlius intimates in his letter" (zie: *Ecclesiastical Records*, Vol. I, p. 38*) grondt; toch wel niet op het feit, dat eene synode van Noord-Holland, waar over de Oost-Indische zaken gehandeld werd toevallig te Enkhuizen werd gehouden, of dat Michaëlius als predikant te Hem, lid was van den ring Enkhuizen?

2) Bijlage N°. 28. (4 Maart 1632).

3) Van der Aa zegt in zijn *Biografisch Woordenboek* sub voce ,Michaëlius': „het schijnt dat Michaëlius omtrent 1633 naar het vaderland is weêrgekeerd, of als predikant naar Virginië is verhuisd". Dr. Corwin merkt in: *Ecclesiastical Records*, Vol. I, p. 68 reeds terecht op, dat het laatste een dwaling is, want Virginië was in dien tijd de naam voor Nieuw-Nederland. Bovendien weten wij thans uit het hier medegedeelde zeker, dat hij 4 Maart 1632 reeds weder teruggekeerd was. In: *A Manual of the Reformed Church in America*, New-York 1902, p. 30, n. 6 zegt Dr. Corwin: „It is a remarkable circum-

hoofdoorzaak van zijn vertrek een twist was met den directeur-generaal Pieter Minuit, die van 1626—1632 deze waardigheid bekleedde [1]). Welken aard dit geschil droeg wordt ons echter niet medegedeeld. De vergadering van den kerkeraad heeft, toen zij dit alles vernomen had, „synen persoone vriendelycken gewillecomt", en hem met dank voor zijnen dienst daaruit ontslagen [2]).

De opvolger van Jonas Michaëlius in Nieuw-Amsterdam was Everhardus Bogardus. Ook over hem vinden wij in de protocollen iets medegedeeld, dat tot heden onbekend was. De Bewindhebberen der West-Indische Compagnie hebben hem aangezocht „om te gaen nae Nieuw-Nederlandt, genaemt de Virgines". Dezen dienst heeft hij aangenomen, doch hij moest eerst nog door de Classis peremptoir geëxamineerd worden. Dit examen had 14 Juni 1632 plaats, nadat hij eerst eene propositie voor de Classis had gehouden over Galaten 5 : 16, een tekst, dien hij later wel wat meer in de praktijk had mogen brengen [3]). Er staat toch: „En ik zeg: wandelt door den Geest en volbrengt de begeerlijkheid des vleesches niet". Hij werd toegelaten tot den predikdienst in Nieuw-Nederland, in de vergadering van den kerkeraad 15 Juli 1632 bevestigd, en aan de Amsterdamsche kamer der West-Indische Compagnie met classicaal testimonium voorgesteld [4]). Drie jaar later, 8 November 1635, komt de fiscaal Lubbertus Dincklagen, uit Nieuw-Nederland teruggekeerd, zich bij den kerkeraad over D. Everhardus Bogardus beklagen. Op deze kwestie gaan wij thans niet in; voldoende zij het te vermelden, dat de kerkeraad hem zijn verzoek, om met zijne getuigen voor de vergadering gehoord te worden, niet toestond. Hij moest wachten tot D. Bogardus zelf uit Nieuw-Nederland was gekomen, „ende indien hij alsdan iets wil verder daerin doen, dat hy hem alsdan adressere aen den Classem, daer dese sake behoort" [5]). Men ziet hieruit, dat de werkzaamheid van den kerkeraad van Amsterdam bezig is over te gaan op de Classis. Nog sterker bewijs hiervoor

---

stance, that there is no reference to the departure of Michaëlius from New-Netherland. Yet the fact and date must be on record somewhere, and a more exhaustive investigation of sources would reveal it". Zijn vermoeden is bewaarheid geworden.

1) Bodel Nijenhuis zegt in *Kerkhistorisch Archief*, Amst. 1857, Dl. I, blz. 373, aant. 1 : „Er is geen spoor van misverstand tusschen hem (Minuit) en Michaëlius gevonden, gelijk wel later tusschen Minuit's (hij bedoelt Michaëlius') opvolger Everardus Bogardus en den volgenden directeur der kolonie, Wouter van Twiller". Wij kunnen ons thans eene juistere voorstelling over hunne verhouding vormen.

2) Bijlage N°. 28. (4 Maart 1632).

3) Bijlage N°. 29. (7 Juni 1632). Bijlage N°. 30. (14 Juni 1632).

4) Bijlage N°. 31. (15 Juli 1632).

5) Bijlage N°. 33. (8 Nov. 1635).

geeft het volgende bericht. De Bewindhebbers der West-Indische Compagnie hadden op recommandatie buiten den kerkeraad om, tot predikant een Spanjaard aangesteld, die omstreeks het jaar 1616 uit het pausdom tot de hervormden was overgekomen. Hij had in Frankrijk gearbeid en daar een grooten ijver tot bekeering van Spanjaarden aan den dag gelegd. Den kerkeraad was deze handelwijze der Compagnie ter oore gekomen en daarom besloot hij 3 Januari 1636, dat de broeders, gecommitteerd tot de Indische zaken, den president van de kamer van Amsterdam daarover zouden aanspreken. Indien dit gerucht waarheid werd bevonden, dan moesten zij den Bewindhebberen recommandeeren „de ordre der kercke, die tot noch toe met goede stichtinge onderhouden is" [1]). De scriba D. Mourcourtius en D. Geldorpius begaven zich als commissie naar de Bewindhebberen en berichtten 10 Januari 1636 in den kerkeraad, dat zij „goet contentement van deselve verkregen". Een breeder rapport deden zij van hunne bevindingen bij de Classis inkomen; in verkorten vorm werd de kerkeraad er van op de hoogte gesteld [2]). Het is de Classis, die thans de teugels van het bewind over de Oost- en West-Indische zaken steeds vaster in handen neemt. De kerkeraad heeft in dezen zijnen arbeid geëindigd. In zijne protocollen komt dan ook na het jaar 1636 geen enkele mededeeling betreffende Oost- en West-Indië meer voor.

De Classis besloot 7 April 1636 een viertal predikanten te benoemen, die een concept-reglement voor het bestuur van Oost-Indië moesten opstellen [3]). Het aantal der „deputati ad res Indicas", of „deputati ad res exteras", ook wel „deputati ad res maritimas", genoemd, werd met twee broederen van de Classis buiten de stad Amsterdam vermeerderd, dus op vier gebracht [4]). Dit concept-reglement werd 5 Mei 1636 bij de Classis ingediend en door haar geapprobeerd. De artikelen en kerken-orde werden in een boek,

1) Bijlage N°. 34. (3 Jan. 1636).

2) Bijlage N°. 35. (10 Jan. 1636).

3) *Acta Classis Amstelodamensis*, IV fol. 71 en XXXIX fol. 19 (7 April 1636): „Sijn oock eenige broederen by de vergaderinge gecommitteert, om te concipieren eenige articulen ende ordre, waernae de gecommitteerde broederen tot de voorsz. saecken [sc. Indische saecken] in toecomende haer sullen hebben te reguleren; en sullen de articulen gestelt werden bij D. Praesidem [D. Laurentium], D. Rudolphum Petri, D. Antonidem ende D. Boutium, ende sullen de voorsz. broederen de articulen voornoemt inbrengen op de naeste Classicale vergaderingh, om by deselve gevisiteert te werden".

4) *Acta Classis Amstelodamensis*, IV fol. 75 en XXXIX fol. 19 (17 April 1636): „Ende is het getal der Gecommitteerden, door byvoeginge van 2 broeders der Classis van buyten, vermeerdert".

dat in het Classicaal Archief nog als No. 39 voorhanden is, geregistreerd [1]). D. Rudolphus Petri kreeg opdracht een „formulier van beroupinge" op te stellen [2]); 1 September 1636 kregen vier predikanten last een concept-reglement voor de West-Indische kerken te maken [3]), dat later in bovengenoemd boek werd ingeschreven. Deze instructiën en formulieren zijn door J. A. Grothe in het „Archief voor de geschiedenis der oude Hollandsche zending" afgedrukt [4]).

Voortaan berust de behandeling der Oost- en West- Indische zaken bij de Classis. De „deputati ad res Indicas" zijn de „koppelteekens" tusschen de Classis en de buitenlandsche kerken geworden [5]). De werkzaamheid van den kerkeraad van Amsterdam ten opzichte van de Indische zaken is afgeloopen; hem restte nog arbeids genoeg, om „de waere gereformeerde kercke Christi" binnen de eigen stede-grenzen, in een zuivere baan te houden.

---

1) *Acta Classis Amstelodamensis*, IV fol. 73 (5 Mei 1636): „De broederen in de voorgaende vergaderinge gecommitteert om eenige articulen ende ordre te concipieren voor de gecommitteerde tot de Indische saecken, hebben de articulen bij haere E. gestelt, aen de vergaderinge overgelevert, welcke by de vergadering gelesen, ende geexamineert sijnde, zijn geapprobeert ende alle voir goed gekeurt, ende sullen in een boec dairtoe gestelt, geregistreert werden". — *Acta Cl. Amst.*, XXXIX fol. 1, 2 (5 Mei 1636): „Vinden oock de gecommitteerden ad hanc instructionem noodich ende gedienstich, dat alle acten, resolutien etc., dewelcke de Oost en West Indische saecken aengaen, apart geprotocolleert sullen worden in een bysonder boeck, daertoe gemaeckt. Waerin oock int begin de formulieren van instructien van Predikanten, Proponenten ende Sieckentroosters, dewelcke nu by de Classem sullen weesen geratificeert, sullen gebouckeert worden".

2) *Acta Classis Amstelodamensis*, IV fol. 76 en XXXIX fol. 20 (9 Juni 1636): „Is mee geconcipieert by D. Rudolphum Petri een formulier van beroupinge voor de predikanten die nae Oost ende West Indien, Guinea etc. sullen gesonden werden, ende is oock by de vergaderinge voir goed aengenomen ende int bouc voorsz. by syne E. gebouckeert".

3) *Acta Classis Amstelodamensis*, IV fol. 80 en XXXIX, fol. 22 (1 Sept. 1636): „Sijn by de vergaderinge gecommitteert D. Wachtendorpius, D. Claesenius, D. Meursius ende D. Wilmerdounckius, om met malcanderen te beraemen een selve concept, nae 't welck de kercken in West Indien stichtelijc ende met goede ordre mochte worden geregeert, en sullen de voirsz. broederen tselfde met de Classe communiceeren".

4) J. A. Grothe, *Archief voor de geschiedenis der oude Hollandsche zending*, Dl. VI, blz. 340—346.

5) Het corrigendum door C. Spoelstra, *Bouwstoffen voor de Geschiedenis der Nederduitsch-Gereformeerde Kerken in Zuid-Afrika*, *Amst.* 1906, *Dl. I, blz. XXIV* op Van Boetzelaer's: *De Gereformeerde Kerken enz.* aangebracht, is mijns inziens juist. Men beschouwe de deputati immer als „geheimsecretarissen der Classis", die steeds „nomine Classis", doch nooit op eigen gezag, handelden. Van Boetzelaer overschat niet zelden hunne beteekenis en bevoegdheid.

HOOFDSTUK III.

Bastiaen Jansz. Krol als Krankenbezoeker.

In het vorige hoofdstuk werd medegedeeld, dat de kerkeraad van Amsterdam in het jaar 1623 voor het eerst een oproep voor krankenbezoekers naar West-Indië had gedaan. De Compagnie zegde hun een bepaald traktement toe, zoolang zij nog aan land waren, opdat zij zich met ijver op het zingen en lezen zouden kunnen toeleggen. Onder degenen, die zich voor deze betrekking aanmeldden, vinden wij Bastiaen Jansz. Krol.

Zijn naam wordt in de protocollen en acten verschillend geschreven. Hij komt voor als: Bastiaen Jansz. of: Bastiaen Jansen; somtijds ook voluit als: Sebastiaen Jansz. Crol, ook wel als: Croll, vermeld. Wij bezitten van hem eene handteekening uit het jaar 1634, waar hij zich aldus noemt:

[1]).

Krol, en dit is het eerste nieuwe gegeven, dat wij over hem kunnen mededeelen, was caffawerker van zijn beroep en woonde op de Blom- of Bloemgracht in Amsterdam. Hij werkte dus in de „caffa", een soort zijden stof of saai, die in vroegere tijden om de ledikanten gebruikt werd. Onder hen, die zich bij den kerkeraad in den loop der jaren kwamen aanmelden, treft men menigen caffawerker aan [2]).

Bastiaen Jansz. Krol was den 12^{den} October 1623, toen hij zich

---

1) Het fac-simile van deze handteekening is vervaardigd naar de fotografische opname van de onderschrijving van het interrogatoir, dat als bijlage N°. 32 van dit geschrift is afgedrukt.

2) J. Verdam, *Middelnederlandsch Woordenboek*, 's-Grav. 1894, sub voce „caffa". Caffa is een soort zijden stof (armesijn, genus panni serici); de naam is waarschijnlijk afkomstig van eene stad in de Krim. — C. A. L. van Troostenburg de Bruyn, *De Hervormde Kerk in Nederlandsch Oost-Indië onder de Oost-Indische Compagnie* 1602—1795, Arnh. 1884, blz. 336, aant. 6.

bij den kerkeraad kwam aanmelden, acht en twintig jaar oud; hij was dus geboren in het jaar 1595. Deze data kunnen wij afleiden uit een document van 1634, waarin gezegd wordt, dat hij op dat tijdstip den leeftijd van 39 jaren had bereikt [1]). Krol woonde op de Blomgracht. Maar waar? Om dit te onderzoeken, was het Oud-Archief van Amsterdam, thans gevestigd in de St. Anthoniswaag op de Nieuwe Markt, de aangewezen plaats. De archivaris, Mr. W. R. Veder was terstond bereid mij voor te lichten en mij bij mijn onderzoek behulpzaam te zijn. In de zoogenaamde „kwijtscheldingen", de door schout en schepenen geviseerde acten van koop en verkoop van huizen en erven, werd zijn naam niet gevonden, zoodat wij vrij zeker kunnen zeggen, dat hij geen huis in eigendom bezat. Een verder onderzoek in dit archief bracht echter betreffende dezen persoon nog veel nieuws aan het licht. In de „Ondertrouwboeken" vond ik de acte van zijne huwelijksaanteekening. Deze ondertrouw had 7 Februari 1615 plaats. Uit dit document blijkt nog verder dat Bastiaen Jansz., afkomstig van Harlingen, op het tijdstip zijner ondertrouw 20 jaren oud was. Hij woonde toen „by de Regulierspoort", in de buurt dus van den tegenwoordigen Munt-toren, waar zijne woonplaats van het jaar 1605 af was geweest. Hij ondertrouwde met de 21-jarige Annetjen Stoffels-dochter, die van uit Eesens [2]), waarschijnlijk ook eene plaats in Friesland gelegen, gekomen, gedurende 9 jaren te Amsterdam had gewoond. De moeder van Bastiaen Jansz., nl. Annetjen Egberts, assisteerde als getuige. Zij gaven aan „dat se aen malkanderen verlovet ende met trouwe verbonden waren"; zij verzochten „haere drye Sondaeghse uytroepinghen" om daardoor de trouw te solemniseeren en verklaarden, dat er tusschen hen geen verboden graad van bloed-verwantschap bestond. Het contract werd door de aanstaande vrouw van Krol met „Anneken Chrystovel" onderteekend. Bastiaen Jansz. zette een kruisje; de man kon toen nog niet schrijven. Hij is zich op het schrijven gaan toeleggen, want in 1634 hebben wij zijne handteekening, al is deze, gelijk wij zagen, niet bepaald een staaltje calligraphie. Misschien heeft hij het schrijven van zijne vrouw

---

1) Bijlage N°. 32. (30 Juni 1634).

2) Welk dorp hier bedoeld is, kunnen wij niet met zekerheid zeggen. Er lag een dorp van dien naam (Eese, Ese of Eeze) in het noordelijk gedeelte der gemeente Steenwijkerwold tegen Friesland en Drenthe. Zie: A. J. v. d. Aa, *Aardrijkskundig Woordenboek*, Gorinchem 1843, Dl. IV, blz. 69. — Ook bij Schraard in Friesland ligt een gehucht van dien naam; Ees is ook een plaatsje ten Z. van Borger. Zie: *Nomina Geographica Neerlandica*, Leiden 1899, Dl. IV, blz. 134, aant. 1; Dl. V, blz. 52.

geleerd; schrift-kenners verzekerden mij, dat zijne handteekening met die zijner vrouw veel overeenkomst in schrift-karakter vertoonde [1]).

De volgende schrede in mijn onderzoek was nu, na te gaan of dit huwelijk ook met kinderen gezegend werd. Daartoe moest ik de doopboeken doorzoeken, waar ik nog meer vond, dan ik zocht. Hij ondertrouwde dus 7 Februari 1615; zijn naam moest nog drie Zondagen worden afgekondigd vóór het huwelijk „gesolemniseerd" was, en reeds 16 Augustus 1615 houdt hij in de Oude Kerk van Amsterdam zijn eerste kind ten doop. De gevolgtrekking make de lezer! De zoon werd „Thonis", dus Teunis, genoemd. Bij diezelfde plechtigheid werden nog 23 kinderen gedoopt, waaronder ook een zoon „Pieter" van den predikant Rudolphus Petri en zijne echtvrouwe Niesjen Ghijsbers [2]). In deze zelfde doopboeken van de Oude Kerk ontmoette ik nog twee caffawerkers, met het patronimicum Jansz. Jan Jansz. caffawerker, getrouwd met Hillegont Jansdochter, laat 9 Februari 1617 hun zoon Jan doopen. Heinrik Jansz. caffawerker getrouwd met Anne Heinrix, doet dit 10 November 1616 met hun zoon Jacob. Het zou kunnen zijn, dat de leden der familie Jansz., waartoe ook Bastiaen behoorde, allen het beroep van caffawerker uitoefenden.

Bastiaen Jansz. liet een kind doopen in 1615, terwijl hij zelf nog niet gedoopt was. In een der doopboeken van de Nieuwe Kerk namelijk lezen wij: „den 23 idem (Februari 1616) van D. R. Petry: Bastiaen Jansz. out ontrent 21 jaer" [3]). Uit deze kleine trekjes

---

1) Deze ondertrouw-acte is in bijlage N°. 6 (7 Febr. 1615) van dit geschrift opgenomen Zij is in originali te vinden in: „*Doop-, Trouw- en Begrafenis-boeken*, N°. 418, fol. 162 verso (15 Febr. 1614—7 Febr. 1615). — Dat deze „Bastiaen Jansz." dezelfde is als „Bastiaen Jansz. Krol" staat boven eenigen twijfel vast. Er is volkomen overeenstemming in naam, in beroep en bovendien klopt de leeftijd van 20 jaren precies. Krol toch had in 1634 den ouderdom van 39 jaren bereikt. (Bijlage N°. 32).

2) Deze doop-aanteekening is te vinden in: *Doop-, Trouw- en Begrafenis-boeken*, No. 5, ongepagineerd, (16 Aug. 1615). De doopboeken van de Oude Kerk te Amsterdam dateeren van Juli 1564—Augustus 1811, in het geheel 37 deelen. No. 5 loopt van 4 Jan. 1612—30 Dec. 1621. Vóórin staat geschreven, dat in dezen tijd 10807 kinderen zijn gedoopt; waarbij deze opmerking van den koster: „ick heb soo wel getelt als my doenlijck was, ende bidde den Leeser(!) sulx te willen gelooven, hoe wel daer niet veel aen gelegen is, soo schijnt het noch wonderlycke veel in soo korten tijt in een kerck.-fynus". Aan het einde van dit doop-boek schreef hij: „Godt sy lof, dit's t'einde des Jaers 1621". — Betreffende den doop van Krol's kind staat er in het doopboek: „Noch sijn den 16en Augustii gedoopt als volcht: Bastejaen Jansz. kaffawerker, Anne Krystoffelsdr., Jannetjen Joorisdr., — Thonis". De beide eerste namen zijn die der ouders, de derde is die van de getuige; den vierden naam draagt het kind.

3) *Doop-, Trouw- en Begrafenis-boeken*, N°. 39, fol. 207 verso. De doopboeken der Nieuwe Kerk dateeren van Januari 1587 — Augustus 1811, in het geheel 25 deelen. Op de laatste bladzijde staat vermeld, dat de namen zijn ingeschreven door: „Herman Allertz., koster, geboren van Warmenhuyssen".

blijkt dus duidelijk, dat Bastiaen Jansz. Krol noch van hooge geboorte was, noch uit eene stipt-kerksche familie stamde. Hij kon op 20-jarigen leeftijd niet schrijven; daargelaten „het gedwongen huwelijk", waarop men in die dagen zoo nauwkeurig niet toezag, pleitte het niet voor de kerkelijke nauwgezetheid van hem en zijne ouders, dat hij niet in zijne jeugd, maar eerst op 21-jarigen leeftijd, den H. Doop ontving.

Deze persoon nu kwam zich 12 October 1623 bij den kerkeraad van Amsterdam aandienen om als ziekentrooster te worden uitgezonden. Hij was in het bezit van eene goede getuigenis; de kerkeraad besloot dus, dat hij „neffens andere" zou geëxamineerd worden [1]). De daaropvolgende week had het examen plaats. Hoe dit uitviel weten wij niet, maar zeker was het zijne niet het beste, want D. Lucas Ambrosius en D. Triglandius, de gecommitteerden tot de Indische zaken, rapporteerden aan den kerkeraad, dat zij verscheidene personen, die naar West-Indië wenschten te varen, hadden ondervraagd, en dat Gerryt Pietersz. wonende te Monnikendam en Jan Henricksz. van Rijssen te Haarlem met de meeste stemmen waren gekozen, om den Heeren Bewindhebberen der West-Indische Compagnie te worden gerecommandeerd [2]). Bastiaen Jansz. Krol werd dus voor het tegenwoordige niet aangenomen.

Gerryt Pietersz. was wel benoemd, doch werd ziek en zóó, dat het te bevreezen stond, dat hij niet mee zou kunnen varen. In zijne plaats moest dus voorzien worden. De Oost-Indische Compagnie had bovendien ook een krankenbezoeker noodig op een schip, dat naar Suratte werd gezonden. De kerkeraad vond dus 30 November 1623 goed, D. Lucas Ambrosius en D. Geldorpius, welke laatste in de plaats van D. Triglandius was benoemd, af te vaardigen, om met „Bastiaen Jansen" en Dirck Laurensz., die te voren waren geëxamineerd, „wat naerder te handelen". Één hunner zou aan de Bewindhebberen der Oost-Indische Compagnie, de ander aan die der West-Indische Compagnie worden gepresenteerd, in geval Gerryt Pietersz. ziek bleef [3]). Zoo geschiedde. Bastiaen Jansz. Krol en Dirck Laurensz. bewilligden in het door de gecommitteerden voorgestelde reisplan en werden met Pieter Bonnisz. van instructie voorzien. Dirck Laurensz. voor Oost-Indië; de beide anderen voor de West. Zij werden 7 December 1623 door den kerkeraad „tot

1) Bijlage N°. 17. (12 Oct. 1623).
2) Bijlage N°. 18. (19 Oct. 1623).
3) Bijlage N°. 19. (30 Nov. 1623).

getrouwicheyt in haren dienst vermaent [1])". Er kwam echter voor Krol verhindering; thans werd hij ongesteld. Gerryt Pietersz., wiens ziekte slechts van voorbijgaanden aard was geweest, kon zijne plaats innemen en begaf zich nu met het schip, dat eerst voor Krol was bestemd, op reis. Het nieuwe jaar bracht Krol gezondheid; 25 Januari 1624 voer Bastiaen Jansz. Krol uit naar West-Indië, naar de kusten van Nieuw-Nederland.

Kleine oorzaken hebben dikwijls groote gevolgen; de majesteit van Gods voorzienigheid openbaart zich in het schijnbaar onbeteekenende. Was Krol niet ziek geworden, hij zou naar Phernambuco, Guinea of welke ook der West-Indische bezittingen gevaren zijn, maar niet naar Nieuw-Nederland. Thans lag een schip voor Amerika zeilree; het betreden daarvan, door een kleine ongesteldheid veroorzaakt, bepaalde zijn verdere loopbaan, en had geen geringen invloed op de geschiedenis der Nieuwe Wereld.

Krol reisde af in het bezit van eene instructie, welker inhoud ons bekend is geworden. Zij is te vinden in het meergenoemde „Copieboek 1589—1635". De instructie-brief is eigenlijk gemaakt voor Pieter Bonnisz., die als krankenbezoeker eenigen tijd vóór het vertrek van Krol, naar de West voer, doch Krol ging met een van geheel denzelfden inhoud. Uit deze instructie blijkt, dat hem bij het werk van krankenbezoeker ook dat van „vermaner" op de schepen, werd opgedragen. De kerkeraad had het „noodich ende stichtelijck bevonden", dat op de schepen, die naar West-Indië gingen eenige personen werden geplaatst, die uit Gods Woord en eenige boeken van Gereformeerde leeraren „yet goets" tot stichting zouden voorlezen, het volk tot godzaligheid vermanen en de zieken vertroosten. Daarom werd door den kerkeraad van Amsterdam „als van den Classe daertoe gelast, met consent ende approbatie van de E. Heeren Bewinthebberen van de West Indische Compagnie" een viertal punten opgesteld, waaraan de krankenbezoeker, in dit geval Krol, zich had te houden. Vooreerst moest hij iederen morgen en avond, ook vóór en na den eten „de gemeene gebeden" doen. Dan „des noot ende versocht sijnde" alle kranken vlijtig onderwijzen en vertroosten. Hen, die de vermaning van Gods Woord „begeerden", of „van noode hadden", moest hij daartoe „in het particulier" aanspreken; ter gelegener tijd was het zijne roeping uit Gods Woord of uit de boeken der Gereformeerde leeraren eenige kapittelen of een sermoen voor te lezen. Deze bediening had hij met een

1) Bijlage N°. 20. (7 Dec. 1623).

christelijken en godzaligen wandel te versieren, om zoo het volk met „woorde ende wandelinge" te stichten. Met nadruk werd hem echter verboden iets te doen „dat het predickampt aengaet", onder welk pretext dan ook; dit laatste doelde natuurlijk op het bedienen der sacramenten. Zijne instructie werd door twee predikanten en een ouderling onderteekend en van een opgedrukt kerkelijk zegel voorzien [1]). Hoeveel salaris hij kreeg weten wij niet. Het varieerde in den regel tusschen 34 en 50 gulden in de maand [2]). Deze éérste reis van Bastiaen Jansz. Krol naar, en zijn verblijf in Nieuw-Nederland duurde slechts kort; in November van hetzelfde jaar 1624 is hij alweder in het vaderland terug. De route, die men in die dagen naar Noord-Amerika maakte, wordt ons door Van Wassenaer in zijn „Historisch Verhael" aldus beschreven: „Dit landt, nu Nieu Nederlandt genoemt, werd uyt dese landen ghemeenlijck in seven of acht weecken beseylt, men set zijn cours na de Canarische Eylanden, vandaer op de wilde Eylanden, en dan gaet men cours na 't vaste landt van Virginia, dwers over steeckende in veerthien daghen, latende het canael van Bahama aen de slincker, de Berramuda aen de rechter zijde, waer tusschen de winden variabel sijn; met de welcke men het landt aendoet" [3]). Gesteld nu dat Krol voor eene voorspoedige heen- en terugreis 2½ maand heeft noodig gehad, dan kan hij, volgens zijn eigen mededeeling, ongeveer 7½ maand, en dat in het midden van den zomer, in Nieuw-Nederland geweest zijn, terwijl Cornelis May van Hoorn er éérste directeur was [4]). In de kerkeraads-zitting van 14 November 1624 treffen wij hem wederom aan. Hij wordt hier weliswaar „Croon" in plaats van Krol genoemd, doch alle twijfel, of hier wel dezelfde persoon vermeld is, wordt weggenomen, daar er in de notulen bij wordt gevoegd „die voor sieckentrooster in de Virginiis is geweest". „De Virginees" was een andere naam, gelijk wij vroeger reeds zagen, voor Nieuw-Nederland.

1) Bijlage N°. 1. (Copieboek 1589—1635). — Het zegel van den kerkeraad werd in 1578 geslagen. Het vertoont een leeuw met een anker, waaromheen het randschrift: „iustus ut Leo confidit. Pro. 28". „Het segel des kerckenraets van Amst. heeft 1578 gecost van maeken met het silver daeraen 4 gl.". Deze mededeeling komt voor in: *Kerkelijk Amsterdam*, fol. 129, een H.S. dat op het Oud-Archief te Amsterdam wordt bewaard.

2) J. R. Callenbach, *Justus Heurnius*, Nijkerk 1897, blz. 18, 19, aant. 4. Bijlage B en C.

3) Nicolaes van Wassenaer, *Historisch Verhael al der ghedenckweerdichste geschiedenissen*, Amst., Dl. DI, blz. 144^v (onder: Februari 1624).

4) Nic. van Wassenaer, *Historisch Verhael*, Dl. XII, blz. 38^r; Dl. V, fol. 66^v, 67; Dl. XI, fol. 112^v; Dl. VIII, fol. 84^v. — Zie over den persoon en de familie van Cornelis May van Hoorn: S. Muller Fzn., *Geschiedenis der Noordsche Compagnie*, Utrecht 1874, blz. 62, aant. 1; blz. 167, aant. 2. — *Bijdragen en mededeelingen van het Utrechtsch Historisch genootschap*, Amst. 1908, Dl. XXIX, blz. 50.— S. Muller Fzn., *De reis van Jan Cornelisz. May naar de IJszee en de Amerikaansche Kust* 1611—1612, met 2 kaarten, 's-Grav. 1909.— Zie ook: Bijlage N°. 32. (30 Juni 1634).

Bastiaen Jansz. Krol, reeds in 1624 krankenbezoeker of ziekentrooster in Nieuw-Nederland, dat mag als eene nieuwe ontdekking worden geboekt. De tot heden gangbare voorstelling, dat hij eerst in het jaar 1626 met den directeur-generaal Pieter Minuit zou zijn overgekomen, moet vervallen; evenzeer de veronderstelling, dat zich eerst in 1626 eenig kerkelijk leven in Nieuw-Nederland begon te openbaren [1]). Eveneens dient thans één der drie marmeren tabletten in het jaar 1900 in „the Middle Dutch Church, Second Avenue and Seventh Street" te New-York door Mr. William L. Brower opgericht, herzien te worden. Deze drie tabletten zijn in gotischen stijl vervaardigd. Het eerste is gewijd aan „Peter Minuit", den directeur-generaal van Nieuw-Nederland; het derde aan „Jonas Michaëlius", den eersten predikant; het middelste mede aan Krol. Het draagt het volgende opschrift: „In memory of the krankenbezoekers Sebastian (sic) Jansen Krol and Jan Huyck, officers of the established church of the Netherlands, who a. d. 1626 came thither in advance of the first minister to perform their sacred office of ministering to the people and consoling the sick. The voice of one crying in the wilderness: ‚Behold the lamb of God which taketh away the sin of the world'; comfort ye, comfort ye my people, I was sick and ye visited me. Gratefully erected by one himself ordained to the office of relieving the poor not only with external gifts but with comfortable words of scripture. A. D. 1900" [2]).

De datum van de vestiging van de Nederlandsche Hervormde Kerk in Noord-Amerika dient dus twee jaren eerder te worden gesteld, dan tot heden werd gedaan. Het jaar 1624 worde als tijd van stichting beschouwd.

---

1) Wij vinden deze voorstelling bij alle Amerikaansche historici. E. T. Corwin schrijft in: „*Ecclesiastical Records*, Albany 1901, Vol. I, p. 46: „With Peter Minuit, the Director General of New-Netherland, came over two Comforters of the sick. These were Sebastian (sic) Jansen Krol (or Crol) and Jan Huyck". — In Corwin's: „*A Manual of the Reformed Church in America* (1628—1902), New-York 1902, p. 18 leest men: „With Minuit's advent, religious services were actually begun in New-Amsterdam. For with him came over two krankenbesoeckers or Comforters of the sick. These were Sebastian (sic) Jansen Krol (or Crol) and Jan Huyck". — Mrs. Schuyler van Rensselaer, *History of the City of New-York in the seventeenth century*, New-York 1909, Vol. I, p. 79, 84, spreekt ook over hem in dezen zin. Op blz. 79 geeft zij de volgende onjuiste definitie van ziekentroosters: „Comforters or visitors of the sick were, among the Dutch, authorized helpers of the clergy, who did missionary work when a minister was not available and were commonly schoolmasters also".

2) De oprichter heeft mij dit tablet bij mijn verblijf in New-York zelf laten zien. Eene afbeelding ervan staat bij: E. T. Corwin, *A Manual etc.*, New-York 1902, tegenover blz. 20. — Eveneens afbeelding met bijschrift in: *In Memoriam. Peter Minuit, Sebastian Jansen Krol, Jan Huyck, The Rev. Jonas Michaëlius and Jeremiah C. Lanphier*, Presented at the memoria service, Middle Dutch Church, Second Avenue, 1900.

Bastiaen Jansz. Krol verscheen alzoo 14 November 1624 in de vergadering van den kerkeraad van Amsterdam, om verslag te doen van zijne bevindingen in de Nieuwe Wereld. Hij deelde mede, dat er in Nieuw-Amsterdam op Manhattan-eiland bevruchte vrouwen waren. Op den doop van de kinderen, die haar stonden geboren te worden, diende orde gesteld. Bovendien verlangden de kolonisten niet alleen, doch eischten zij een geordend predikant in Nieuw-Nederland te hebben. Hij verzocht derhalve aan den kerkeraad hem, zoolang er nog geen predikant was, bevoegdheid tot doopen te verleenen. Zijn verzoek werd tot eene volgende vergadering in beraad gehouden; de eisch der kolonisten kon echter door den kerkeraad al aanstonds niet worden ingewilligd „alsoo daer weynich huysgesinnen" waren [1]). Den volgenden Dinsdag, 21 November 1624, werd door den kerkeraad besloten, dat Krol benevens het ziekentroosterschap ook den christelijken Doop en Trouw zou mogen bedienen. Tot dien einde moest hij uit de boeken van Bullinger, Sepeius of andere Gereformeerde leeraren eenige postillen leeren, die op Doop of Trouw betrekking hadden, en dezelve lezen of opzeggen [2]). Hij moest zich woordelijk aan den tekst houden en zich wachten „yets selfs te componneren oft stellen" [3]).

Wanneer Krol thans voor de tweede maal naar Nieuw-Nederland uitzeilde, weten wij niet met zekerheid te zeggen; er is echter grond om aan te nemen, dat het Mei of Juni 1625 is geweest [4]). Hij is echter niet, gelijk beweerd wordt, met Pieter Minuit den nieuw benoemden kommandeur op de „Zeemeeuw", die 9 Januari 1626 uitgevaren, den 4^{en} Mei van dat jaar in Nieuw-Nederland arriveerde, medegegaan, want dan zou hij van November 1624 tot Januari 1626 werkeloos zijn geweest, en dat kunnen wij met het oog op den dringenden toestand in Nieuw-Nederland niet aannemen.

Nog een andere krankenbezoeker, Jan Huygen, een zwager

---

1) Bijlage N°. 21. (14 Nov. 1624).

2) Het boek dat hier wordt bedoeld is het „Huysboeck Bullingeri", dat vroeger, naast den Bijbel eene voorname plaats innam. De volledige titel in de Hollandsche vertaling van 1568 is: „*Huysboeck, Vijf Decades, Dat is vijftich sermoonen van de voorneemste hooftstucken der Christelycker Religie, in dry deelen ghescheyden, door Heinrychum Bullingerum, Dienaer der Ghemeynte te Zurich. Met seer rijcke Registers. Folio.* Sermoon VIII, Decadis V, fol. 282^v—290^v handelt over den H. Doop; Sermoon X, Decadis II, fol. 71^v—75^v handelt over het Huwelijk. — Wie de Gereformeerde leeraar „Sepeius" is geweest, kan ik, ook na verzoek om inlichting bij erkende historici als Prof. F. Pijper te Leiden, Prof. F. L. Rutgers te Amsterdam en Mr. S. Muller Fzn. te Utrecht, niet nader ophelderen.

3) Bijlage N°. 22. (21 Nov. 1624).

4) De dateering dezer tweede reis zal op blz. 35 van dit geschrift nader worden aangetoond.

van Minuit, ondernam de reis naar de Nieuwe Wereld. Het is even onwaarschijnlijk, dat déze op de „Zeemeeuw" met Minuit zou zijn medegereisd, aangezien wij twee maanden na het uitzeilen van dit schip in de protocollen van den kerkeraad lezen, dat „Jan Huygen, geweest ouderling tot Cleve", aan de Bewindhebberen der West-Indische Compagnie als krankenbezoeker zou gerecommandeerd worden [1]). Deze Jan Huygen, de gewezen ouderling van Kleef, was blijkbaar dezelfde als de persoon van wien Jonas Michaëlius aanteekende, dat hij weleer in de kerkelijke bediening „des ouderlingschaps in de Fransche kercke tot „Wesel" was geweest. Hij werd later „de winckelhouder der Compagnie" [2]).

Hoe dit ook moge geweest zijn, in November 1626 waren Pieter Minuit, Krol en Huygen (Huyck) in Nieuw-Nederland, want dan draagt Van Wassenaer er reeds kennis van [3]).

Zoodra Minuit in Nieuw-Nederland was aangekomen, kocht hij het eiland Manhattan van de Indianen. Dit eiland, waarover thans de stad New-York zich uitstrekt, was 11000 morgen groot; het werd zijn eigendom voor de luttele som van 60 gulden. Het bericht hiervan kwam 4 November 1626 in het vaderland door middel van het schip „het Wapen van Amsterdam", dat 23 September uit Nieuw-Nederland was vertrokken. Het had eene groote lading pelterijen aan boord: 7246 bever-vellen, 178½ otter-vellen, nog eens 675 otter-vellen, 48 mincke-vellen, 36 catlos (cattelossen)-vellen, 33 mincken, 34 ratte-vellekens, bovendien „veel eycken balcken ende notenhout". Het rapporteerde: „dat het volck daer kloec is ende vreedigh leven; hare vrouwen hebben ooc kinderen aldaer gebaert". Verder, dat half Mei koren was gezaaid en reeds half Augustus gemaaid, waarvan met andere granen eenige monsters werden overgestuurd [4]). Omstreeks dit jaar 1626 waren er op Manhattan-eiland ongeveer 200 zielen. Daar werd door meester Krijn Frederijcke een fort gebouwd, om tegen de mogelijke overvallen

1) Bijlage N°. 24. (2 April 1626).

2) Zie den brief van D. Jonas Michaëlius aan D. Adrianus Smoutius (11 Aug. 1628) in: *Kerkhistorisch Archief*, Amst. 1857, Dl. I, blz. 373.

3) Nic. van Wassenaer, *Historisch Verhael*, Dl. XII, blz. 38r (onder: November 1626).

4) De mededeeling van den aankoop van Manhattan-eiland komt voor in een brief van P. Schagen, den 5en November 1626 aan de Staten-Generaal gezonden. Deze missive wordt bewaard op het Rijks-Archief te 's-Gravenhage. Zij is door J. Dingman Versteeg in facsimile uitgegeven in: *Manhattan in* 1628, New-York (Dodd Mead and Company), 1904. In eene Engelsche vertaling: J. R. Brodhead, *Documents relative to the Colonial History of the State of New-York*, Albany 1856, Vol. I, p. 37, 38. — Nic. van Wassenaer, *Historisch Verhael*, Dl. XII, fol. 38r (onder: November 1626 [1627 is een drukfout]) spreekt ook over de aankomst van dit schip, doch meldt niets van den koop van Manhattan-eiland.

der Indianen beschut te zijn. De plaats om en binnen het fort kreeg den naam: „Nieuw-Amsterdam". Over den toestand schrijft doctor Nicolaes van Wassenaer aldus: „Het Comptoir dat daer is, wert in een steenen huys ghehouden met riet gedekt, d'andere huysen zijn van basten van boomen, elck heeft sijn eygen huys. De Directeur met de Coopman woonen byeen; gemeene huysen zijnder dertich aen de oostzyde van de Revier, die zuyden en noorden ten nasten by streckt. Heden is aldaer Directeur d'eersame Pieter Minuit, Schoutet Jan Lempou, Kranckbesoeckers Sebastiaen Jansz. Crol, en Jan Huych, die op Sondaghen de ghemeente aldaer eenighe texten uyt de Schriftuyr, met de glossen [1]) voorlesen, met verwachtinghe van een predicant, alsoo Françoys Molemaecker besich is met een Ros-meulen te bouwen, waer boven een ruyme plaets gemaeckt sal werden, die wel tot een groote vergaderinghe dienen sal, en dan een toren opgheset, daer de clocken van Puerto Rico ghehaelt, ghebruyckt sullen werden" [2]). Of Krol nog krankenbezoeker was, toen deze molen, waarin het paard in de week de korrel uit de schoven dorschte, voltooid was, weten wij niet. Maar dan heeft Krol in één van de dertig huizen wel een plekske gevonden, waar hij de kleine gemeente des Zondags vergaderde en in haar midden de kinderkens heeft gedoopt. De plaats, waar deze molen, dit éérste huis van godsdienstoefening was opgericht, is thans 32—34 South William Street. Op de afbeelding van Nieuw-Amsterdam bij Nicolaus Johannis Visscher tusschen 1650 en 1656 vervaardigd, is deze molen nog goed te onderscheiden [3]).

---

1) Door de Amerikaansche historici tot op Franklin Jameson is dit woord verkeerd vertaald door „creeds", waaronder men dan „de 12 Geloofsartikelen" had te verstaan. J. F. Jameson, *Narratives of New-Netherland*, New-York 1909, p. 83 vertaalt het juist door „commentaries". Glossen waren stichtelijke aanteekeningen en uitleggingen; de „kantteekeningen op den Staten-Bijbel" kunnen het niet geweest zijn, aangezien de eerste druk van dien Bijbel eerst 17 Sept. 1637 verscheen.

2) Nic. van Wassenaer, *Historisch Verhael*, Dl. XII, blz. 38r (onder: November 1626). — Deze klokken, negen in getal, waren door admiraal Boudewijn Hendricksz. op Porto Rico in het jaar 1625 veroverd. Vergelijk over dezen tocht: J. de Laet, *Historie ofte Jaerlijck Verhael*, Leyden 1644, blz. 59—64.

3) Deze prent van „Nieuw Amsterdam op 't Eylant Manhattans", komt voor bij: Nicolaus Johannis Visscher, *Novi Belgii, novaeque Angliae necnon partis Virginiae tabula, multis in locis emendata*, 1e editie, omstreeks 1656 vervaardigd. Zij vertoont ons de tegenwoordige stad New-York, nog als een klein dorp met houten huizen. In den Catalogus van Frederik Muller en Co., *Geographie-Voyages*, 1910, wordt deze kaart als No. 803 voor 250 gld. te koop aangeboden. J. H. Innes heeft eene reproductie, naar de copie door Justus Danckers er van gemaakt, in zijn: *New-Amsterdam and its people*, New-York 1902, tegenover den titel uitgegeven. Eene beschrijving ervan vindt men op blz. 155 en in Appendix I. Vergelijk ook voor de beschrijving van New-York in dezen tijd: Frank Bergen Kelley, *Historical guide to the city of New-York*, New-York 1909, p. 31.

HOOFDSTUK IV.

Bastiaen Jansz. Krol als Kommies van het Fort Oranje.

Niet lang is Bastiaen Jansz. Krol krankenbezoeker gebleven. Nadat hij van den kerkeraad van Amsterdam verlof tot Doop en Huwelijks-inzegening had ontvangen, is hij nog gedurende 15 maanden in dit ambt werkzaam geweest [1]). Hij verwisselde het voor den werkkring van kommies of onder-directeur op het fort Oranje.

De West-Indische Compagnie had namelijk, behalve op Manhattan-eiland, nog eene kolonie in het noorden van Nieuw-Nederland gesticht, aan de Noord-Rivier, in de nabijheid van de tegenwoordige stad Albany. Deze kolonie bestond uit de bemanning van het fort Oranje, wier arbeid opging in den handel met de Indianen.

Terwijl Pieter Minuit als directeur-generaal in het fort Nieuw-Amsterdam op Manhattan-eiland fungeerde, was Pieter Barentsz. kommies, ook wel kommandeur genoemd, van het fort Oranje. Niet lang bleef hij dit; Barentsz. ging 23 September 1626 met het schip „het Wapen van Amsterdam" naar Nederland terug [2]). Nu werd Bastiaen Jansz. Krol in zijne plaats tot kommies benoemd. In September 1626 werd hij dus kommies; 15 maanden vóór dezen tijd was hij krankenbezoeker geweest, zoodat wij zijne tweede reis naar Nieuw-Nederland omstreeks Mei of Juni van het jaar 1625 kunnen plaatsen.

Het fort Oranje herbergde oorspronkelijk acht huisgezinnen en tien of twaalf matrozen, die daar in dienst van de West-Indische Compagnie waren. In het jaar 1626, waarschijnlijk bij het vertrek van Pieter Barentsz., gingen de meeste mannen en al de vrouwen naar het fort op Manhattan-eiland „opdat de colonie met huysghe-

---

1) Bijlage N°. 32. (30 Juni 1634).

2) Nic. van Wassenaer, *Historisch Verhael*, Dl. XII, blz. 39v (onder: November 1626 [1627 is een drukfout]). Zie ook: J. R. Brodhead, *History of the State of New-York* (1609—1664), New-York 1853, Vol. I, p. 169, 170.

sinnen gestijft mocht zijn by de Manhates, die hoe langher hoe meer de vreemdelingen ghe.vennet worden". In 1628 waren er op het fort Oranje 25 à 26 man aanwezig [1]). Krol was kommies van het fort Oranje, toen de eerste predikant van Nieuw-Nederland D. Jonas Michaëlius 7 April 1628 voet aan land zette. Michaëlius stelde in het fort Nieuw-Amsterdam „een forme van een gemeente" aan, waarbij een kerkeraad werd verkozen, bestaande uit twee ouderlingen. „Broeder Bastiaen Crol" kwam slechts hoogst zelden van het fort Oranje „naar beneden, doordien hem aldaer de directie van tselve fort ende den handel bevolen" was. Daarom werden Pieter Minuit en diens zwager Jan Huygen, „de winckelhouder der Compagnie", tot ouderlingen benoemd. Was Krol echter op Manhattan, dan bestond de raad der kerk uit vier personen, Michaëlius inbegrepen [2]).

Bastiaen Jansz. Krol was van 1626 tot 1629, dus gedurende drie jaren directeur op het fort Oranje. Over den arbeid door Krol in die kwaliteit gedurende de jaren 1626—1629 verricht, kunnen wij niets mededeelen. Ongetwijfeld zal deze bestaan hebben in de handhaving van het gezag der West-Indische Compagnie, en in den pelterijen-handel met de Indianen 3). In

---

1) Nic. van Wassenaer, *Historisch Verhael*, Dl. XII, blz. 38v (onder: November 1626); Dl. XVI, blz. 13v (onder: October 1628): „Op 't Fort Orangien, legghende hoogher op de revier, onder de Maikans, zijn nu gheen familien, maer zijn alle beneden ghebrocht, daerop onthouden haer vijf of ses en twintich personen, handelaers. Onder-directeur is aldaer Bastiaen Jansz. Crol, die daer ghebleven is van den jare 1626, als d'andere nederwaerts ginghen".

2) J. T. Bodel Nijenhuis, *Jonas Michaëlius*, in: *Kerkhistorisch Archief*, Amst. 1857, Dl. I, blz. 372, 373, 374.

3) Dr. William Elliot Griffis weet er meer over te zeggen, in zijn: *The Story of New-Netherland*, Boston and New-York 1909, p. 75. Krol zou zijnen kolonisten nl. het oliekoekenbakken hebben geleerd. Men luistere toch: „Barentsen (sic) was relieved by Captain Sebastian (sic) Krol, or Crol (pronounced Crull), a church elder, a comforter of the sick, and one of the shining characters of New Netherland (!). To him is ascribed the cruller, or Krol-yer, a toothsome delicacy of high repute. The word is unknown in Holland, and the makers of dictionaries have vainly endeavored to derive the word from the Dutch, or German „krullen", to curl. When provisions were short, or the bill of fare at Fort Orange was monotonous, Captain Krol supplied a new sort of olekoek (sic), that is 'fried cake', 'doughnut', or compound of flour, eggs, butter, and sugar. Krol, with his „crullers" added a new delicacy to the frontier table". Onze doctor heeft meer van zulks. Op blz. 186 leggen de kieviten („the kievits or phoebe birds") hunne eieren boven op het klankbord van den preekstoel. Op blz. 197 spreekt hij over huishoud- en weelde-artikelen (comfort) op de volgende manier: „None of the colonists of the many nationalities in the thirteen colonies excelled the Dutch in house-hold necessities and luxuries. Indeed, as was often said, there were people who could get along without the former, but must have the latter". En dan volgt: „Even the first question of their catechism had the word, 'comfort' in it". Op blz. 200 laat hij in 1656 Rutger Jacobsen den eersten steen van een Hollandsche kerk in Albany leggen „with the usual ceremonies, according to the beautiful liturgy of the Reformed Church".

het jaar 1629 is hij weder naar het vaderland teruggekeerd [1]). Wat was het doel van deze reis? Wij kunnen hieromtrent slechts een vermoeden uitspreken, omdat ons hierover geene berichten bekend zijn. Wij achten het echter alleszins mogelijk, dat zijne komst in Nederland gewenscht werd, met het oog op het placcaat, dat 7 Juni 1629 door de Staten-Generaal werd afgekondigd betreffende de vestiging en regeling van particuliere koloniën. Het ware niet onmogelijk, aangezien wij met zekerheid weten, dat hij 1629 in Holland is geweest, dat zijne voorlichting en hulp in deze zaken werd begeerd. Wij gaan zóóver te veronderstellen, — en een ieder zal toestemmen niet zonder grond — dat Kiliaen van Rensselaer, over wien wij weldra zullen spreken, reeds in 1629 met Krol over de vestiging eener kolonie Rensselaerswijck heeft onderhandeld. Waarom koos anders Van Rensselaer juist het gebied, dat het dichtst bij het fort Oranje en onder bescherming van den directeur Krol was gelegen; waarom zou hij, indien hij dezen persoon niet nader had leeren kennen, hem het volste vertrouwen als zaakwaarnemer hebben geschonken? Deze feiten pleiten, mijns inziens, voor een reeds bestaanden band tusschen Kiliaen van Rensselaer en Krol, ook al treden zij bij de stichting der kolonie met elkander in eene meer hechte betrekking.

Terwijl Krol in 1629 in Holland was, werd door de Staten-Generaal het placcaat van de „vryheden ende exemptien voor de patroonen, meesters ofte particulieren, die op Nieu-Nederlandt eenighe colonien ende vee sullen planten" den 7[en] Juni gearresteerd en afgekondigd. In de 31 artikelen van dit placcaat werd onder meer bepaald, dat de participanten in de West-Indische Compagnie, die in Nieuw-Nederland eenige koloniën wilden stichten, drie of vier personen met de schepen der Compagnie konden overzenden, om het land te verkennen. Deze personen moesten voor mondkost en passage zes stuivers per dag betalen; wilden zij in de kajuit eten, dan twaalf stuivers. Patroon over eene groote kolonie, werd men door te beloven naar een zeker gewest, waar men, door aankoop van de wilden, heer en meester was geworden, binnen vier jaar tijd vijftig zielen boven de vijftien jaar te zullen transporteeren, van welke in het eerste jaar een vierde gedeelte moest gezonden worden. De Compagnie behield het eiland Manhattan, waar de stapelplaats voor goederen ten gebruike van de patronen zou zijn, benevens den alléén-handel in bevers en huiden aan zich [2]). Weldra

1) Bijlage N°. 32. (30 Juni 1634).

2) Over de nadere bijzonderheden van dit octrooi van 31 Artikelen willen wij, als

deden zich eenige participanten der West-Indische Compagnie als gegadigden op. Samuel Godijn, Kiliaen van Rensselaer en Samuel Blommaert hadden van de hun gegeven vrijheid reeds 13 Januari 1629 gebruik gemaakt, om Gillis Houset en Jacob Jansz. Cuyper naar Nieuw-Nederland te zenden, ten einde daar een onderzoek in te stellen. Dit had ten gevolge, dat Michiel Pauw, Samuel Godijn, Albert Coenraetsz. Burgh, Samuel Blommaert en Kiliaen van Rensselaer zich als patronen lieten inschrijven. Kiliaen van Rensselaer koos zich 19 November 1629 eene kolonie aan de Noord-Rivier „beginnende boven ende beneden van het fort Oraignien", aan beide zijden van de rivier, waarin begrepen de eilanden, benedenwaarts zoovele mijlen, als door de XIX was vastgesteld [1]).

---

van geen belang voor ons onderwerp, niet breeder handelen. Het is te vinden in: Nic. van Wassenaer, *Historisch Verhael*, Dl. XVIII, blz. 94r—98v (onder: Maart 1630). Er schijnen in het jaar 1630 verschillende uitgaven te zijn geweest, onder eenigszins varieerende titels. G. M. Asher noemt er twee onder n°. 331 en n°. 332 van zijn: *A bibliographical and historical essay on the Dutch books and pamphlets relating to New-Netherland*, Amst. 1854—1867, p. 181, 182. Zij verschenen bij: „Marten Jansz. Brandt, boeckverkooper, woonende by de Nieuwe Kerck, in de Gereformeerde Catechismus". De titelplaat van n°. 331 is in fac-simile te vinden bij: J. Franklin Jameson, *Narratives of New-Netherland*, 1609—1664, New-York 1909, tegenover p. 90. Zie voor eene Engelsche vertaling: E. B. O'Callaghan, *History of New-Netherland*, New-York 1855, Vol. I, p. 112—120. — J. R. Brodhead, *Documents relative to the Colonial History of the State of New-York*, Albany 1856, Vol. I, p. 553—557. Inzonderheid vergelijke men de uitgave en vertaling bij: A. J. F. van Laer, *Van Rensselaer Bowier Manuscripts*, Albany 1908, p. 136—152. Tegenover p. 152 staat een fac-simile der laatste bladzijde van een gedrukt exemplaar der „Vryheden ende Exemptien", gevonden in de Van Rensselaer-Bowier papieren. Met inkt is er op geschreven: „7 Juni 1629 gearresteert". Dit pamflet was gedrukt: „t'Amstelredam by Theunis Jacobsz. Anno 1631".

1) De gegevens voor hetgeen verder gezegd wordt betreffende de verhouding van Krol tot Van Rensselaer, zijn voornamelijk ontleend aan twee artikelen met bijlagen van de hand van wijlen den Amsterdamschen archivaris Mr. N. de Roever, *Kiliaen van Rensselaer en zijne kolonie Rensselaerswijck*, in *Oud-Holland*, Amst. 1890, Jaarg. VIII, blz. 29—74, 80, 241—296, en verder aan: A. J. F. van Laer, *Van Rensselaer Bowier Manuscripts*, Albany 1908.

Mr. N. de Roever vond in 1888 bij Jhr. M. W. Bowier (die met een der dochters van den Hollandschen tak Van Rensselaer was gehuwd) den lateren vice-admiraal en commandant van 's landwerf te Amsterdam, een kistje op den zolder, dat bij nauwkeurig onderzoek verslagen, brieven, journalen enz. bleek te bevatten, die betrekking hadden op de kolonie Rensselaerswijck in Noord-Amerika. De geschiedenis der kolonie tot 1641 deelde hij in genoemde twee artikelen mede; bovendien gaf hij enkele documenten als bijlagen daarbij uit. De dood sloot zijn werk in 1893; de artikelen-reeks werd niet voortgezet. Deze collectie handschriften ging daarna van hand tot hand, werd uitgeleend aan een zekeren J. F. Pieters, die haar naar Amerika overbracht en haar daar trachtte te verkoopen. Hij slaagde niet in zijne pogingen en liet haar in handen van Mr. George Waddington te New-York. De even scherpzinnige als geleerde en beminnelijke archivaris van Staat A. J. F. van Laer hoorde van haar bestaan, onderzocht ze en kwam tot de conclusie, dat dit dezelfde handschriften waren die eens door De Roever ten deele waren gebruikt. Hij kreeg na verschillende onderhandelingen met de tegenwoordige eigenares Mrs. Van Rensselaer-Bowier, die juist in Amerika vertoevend van de vondst was in kennis gesteld, de opdracht van de „Regents

Bastiaen Jansz. Krol keerde naar Nieuw-Nederland terug, met een extract uit het Resolutie-boek der West-Indische Compagnie, waaruit bleek, dat Van Rensselaer patroon was van land aan de Noord-Rivier, boven en beneden het fort Oranje. Verder werden hem door den patroon 12 Januari 1630 instructies gegeven, tot koop van dit land van de Indianen. Deze instructie-brief is van den volgenden inhoud. Krol moest — en indien noodig mocht hij zijnen onder-kommies Dirck Cornelisz. Duyster om assistentie verzoeken — trachten het land voor Kiliaen van Rensselaer van de Mahycans, Maquaas of andere Indianen-stammen te koopen, zonder hun echter eenige reden tot ontevredenheid te geven. De betaling moest hij doen in cargasoenen, die hij op des patroons rekening van de Compagnie zou overnemen. De grens, zij het dan ook eenigszins onduidelijk, werd aangegeven : „de Limiten sal hy soo wijt nemen, als hy eenighsins sal connen doen. Soo hooge ende breet boven het fort Orangien als syluyden eenichsins sullen willen afstant doen alsmede beneden het fort Orangien, alwaer het vijff ofte meer mylen boven ende oock soo veele beneden hetselve fort, en soo diep telande in, als eenighsins doenlijck is". Vooral vlak, niet met kreupelbosch of boomen begroeid land, achtte Van Rensselaer het verkieslijkst. Alles, tot in de kleinste bijzonderheden, moest Krol hem over dit grondgebied schrijven. Hoeveel eilanden er binnen de grenzen lagen, hoe lang en breed deze waren en uit welke grondsoort zij bestonden; verder moest hij hem in kennis stellen aangaande bosch en bouwland, bodem, mineralen, kortom alles wat hem toescheen de vermelding waardig te zijn. De betaling van het gekochte land moest hij doen in tegenwoordigheid van den ganschen Indianen-stam, en vervolgens het opperhoofd van elken stam mede naar Manhattan nemen, om daar den koop voor Directeur en Raad te bekrachtigen en de acte te laten passeeren. Een copie hiervan moest aan Van Rensselaer worden overgezonden. Krol werd opgedragen, dien instructie-brief aan den directeur-generaal Pieter Minuit te laten lezen en zich ten bate van Van Rensselaer van Minuit's hulp en welwillende gezindheid te verzekeren. De kolonie zou door Wolfert Gerritsz. worden aangelegd. Krol had toe te zien, dat deze landbouwer een eenvoudig en stevig huis bouwde, dicht bij eene kil, doch op eene verhevene plaats, opdat het door het water

---

of the University of the State of New-York", deze voor de kennis van Amerika's historie zoo belangrijke bescheiden in het Engelsch te vertalen en uit te geven. Men kan deze handschriften thans vertaald vinden in: A. J. F. van Laer, *Van Rensselaer Bowier Manuscripts*, Albany 1908.

niet zou kunnen worden overstroomd. Hij had er op te letten dat de arbeiders flink werkten en den in Holland wonenden patroon niet bedrogen; hij moest jaarlijks een rapport over den toestand der kolonie, inzonderheid over den aanwas van het vee, den patroon Kiliaen van Rensselaer doen toekomen. Voor zijne moeite en zorg zou hij behoorlijke compensatie ontvangen [1]). Deze koop, waarbij „Bastiaen Jansz. Crol commis" als zaakgelastigde optrad, geschiedde in Mei 1631, al was er reeds 13 Augustus 1630 eenig land voor Van Rensselaer gekocht, waarbij Krol echter niet wordt genoemd [2]).

De eenvoudige caffawerker van de Blomgracht, Bastiaen Jansz. Krol, die eertijds niet schrijven kon, had eerst het ambt van krankenbezoeker gekregen; deze werkzaamheid verwisselde hij voor die van kommies of directeur op het fort Oranje, waarbij hij tevens als handels-agent voor den machtigen Kiliaen van Rensselaer optrad. Nog hooger zou hij stijgen op den maatschappelijken ladder.

Toen Krol twee jaren na zijne derde reis, van 1630 tot 1632, kommies op het fort Oranje was geweest, werd hij directeur-generaal van Nieuw-Nederland, in de plaats van Pieter Minuit, die uit Nieuw-Nederland werd teruggeroepen. Aanleiding tot deze verandering waren de voortdurende onderlinge twisten op Manhattan-eiland, waardoor de belangen der Compagnie werden verwaarloosd. De directeur Minuit en de secretaris Van Remunde waren zéér tegen elkander verbitterd. Eene beschrijving hiervan geeft Symon Dircksz. Pos, raad van Nieuw-Nederland, in een brief aan Kiliaen van Rensselaer, gedateerd 16 September 1630. Hij schrijft: „Nu den directeur en Jan Romonde sijn seer tegen den anderen verbittert. Het drijft hier al, watter te dryven is; men laet de handelinge soet heenlopen, en doet geen yver om vermeerderinge van handel te becomen soo met sloepen als anders; maer met exhorbitante procedure malkanderen te beschuldigen ende de Heeren haer handel en wandel te laten dryven, daer wort wel yver toe gedaen. Den predikant Jonas Michielsz. is seer yverich hier te lande om vyer te stoocken tusschen beyden; denselven behoorde een middeler te wesen in Godts kerke en gemeente, maer my dunckt tselve ter contrarie te wesen. De E. Heeren Bewinthebberen horen van hare onderdanen niet anders dan ydel propoosten, d'een heeft dit geseyt,

---

1) A. J. F. van Laer, *Van Rensselaer Bowier Manuscripts*, Albany 1908, p. 158—161, 700.

2) Dat deze koop reeds April 1630 zou hebben plaats gehad, is eene vergissing van Mr. N. de Roever. Vergelijk: A. J. F. van Laer, *Van Rensselaer Bowier Manuscripts*, Albany 1908, p. 181—183, 166—169, 182 aant.

d'ander dat, soodat in plaets de compangies dieners sullen sien op de handelinge, gaet daer terwyle een ander met de vellen strycken. De Engelsche in de Sloepsbay sullen ons noch middelertijt uyt de handelingen stooten, overmits wy soo overlangsaam te werck gaen en slap sijn om onse handelinge te doen". In dezen toon vervolgt Pos zijne klachten. Hij dankt Van Rensselaer, dat deze zijn best mede gedaan heeft, om hem „tot een man te maken" en zendt hem met zijnen neef Dirck Joosten „een goede berenhuyt, daer UE. mede kan reysen en vletten ofte doen, soo UE. te rade vinden sal". De man is bedroefd en verontwaardigd, dat de menschen in Nieuw-Nederland elkander zoo met „infameuse scheltwoorden najagen" en de otter- en bever-vellen in hun eigen kisten „procederen" tot schade der Compagnie [1]).

De Amsterdamsche kamer der West-Indische Compagnie besloot alzoo, om Pieter Minuit en eenigen zijner ondergeschikten ter verantwoording terug te roepen. In Augustus 1631 werd hem hiervan aanzegging gedaan door Coenraed Notelman, die den schout-fiscaal Jan Lampo kwam vervangen. In de lente van het jaar 1632 gingen Minuit, Lampo en nog eenige familiën op het schip „de Eendracht" naar het vaderland terug [2]). De West-Indische Compagnie had intusschen reeds Krol als nieuwen kommandeur benoemd.

---

1) N. de Roever, *Kiliaen van Rensselaer en zijne kolonie Rensselaerswijck*, in *Oud-Holland*, Jaarg. VIII, Bijlage B, blz. 70, 71.

2) Zie over Pieter Minuit: Fr. Kapp, *Peter Minnewit aus Wesel*, in: *Historische Zeitschrift* (1866), Th. XV, S. 225—250. — Minuit stichtte later in dienst van de Zweedsche regeering eene kolonie aan de Delaware, met name „Nieuw-Zweden". Hierover vindt men hoogst belangrijke gegevens in de: *Brieven van Samuel Blommaert aan den Zweedschen Rijkskanselier Axel Oxenstierna*, 1635—1641, door Dr. G. W. Kernkamp in het Rijks-Archief te Stockholm verzameld en uitgegeven in: *Bijdragen en Mededeelingen van het Utrechtsch Historisch Genootschap*, Amst. 1908, Dl. XXIX, blz. 1—196. Minuit voer half Juni 1638 met het schip „de Kalmar Sleutel" naar St. Christoffel, om een lading tabak te ruilen. Reeds op het punt naar Zweden te vertrekken, ging hij te gast aan boord van een schip uit Rotterdam, „het Vliegende Hert"; een orkaan stak op, sommige schepen verongelukten, waaronder ook dit schip. Pieter Minuit vond den dood in de golven (blz. 53). Vergelijk ook: J. R. Brodhead, *Documents relative to the Colonial History of the State of New-York*, Albany 1856, Vol. 1, p. 51. — E. B. O'Callaghan, *History of New-Netherland*, New-York 1855, Vol. 1, p. 130. — J. R. Brodhead, *History of the State of New-York*, New-York 1853, Vol. 1, p. 213—217. — John Fiske, *The Dutch and Quaker Colonies in America*, London 1899, Vol. 1, p. 141. — Mrs. Schuyler van Rensselaer, *History of the City of New-York in the seventeenth century*, New-York 1909, Vol. 1, p. 104.

HOOFDSTUK V.

Bastiaen Jansz. Krol als Kommandeur van Nieuw-Nederland. Zijne verdere Lotgevallen.

De opvolger van Pieter Minuit, als kommandeur of directeur-generaal van Nieuw-Nederland, was Bastiaen Jansz. Krol. Uit zijn eigen mond hooren wij later, dat hij „generael-directeur van N. Nederlant, opt fort Amsterdam opt eylant Manhates, gelegen in de mont van de Noortrivier, anders Mauritius genaempt" is geweest en dat gedurende den tijd van 13 maanden. Dit was dus blijkbaar van einde-Februari of begin-Maart 1632 tot einde-Maart 1633 [1]). Krol had deze bevordering aan Van Rensselaer te danken. In een brief van Januari 1632 heeft hij den patroon van Rensselaerswijck daarvoor zijne erkentelijkheid betuigd. Deze brief van Krol is niet meer aanwezig; in een door Van Rensselaer gezonden schrijven wordt er op gezinspeeld [2]). Toch heeft Krol zijnen beschermer niet onvoorwaardelijk gesteund; wellicht heeft hij van de geschillen tusschen Bewindhebberen en Patronen, ook in Nieuw-Nederland gehoord, en heeft Krol zijn heer en meester de West-Indische Compagnie te vriend willen houden. Dit blijkt o. a. uit eene zaak, die Van Rensselaer onder het kommandeurschap van Krol, bij de kamer van XIX indiende.

Kiliaen van Rensselaer liet namelijk 27 April 1634 door den notaris Justus van de Ven bij de Heeren Bewindhebberen eene „insinuatie" indienen van den volgenden inhoud. De Bewindhebberen hadden 8 Januari 1630 met zes „huysluyden" een contract gemaakt, dat dezen naar het eiland Manhattan gaande, ieder 4 paarden met veulens, 4 koeien met de kalveren „die sy droegen", benevens 2 pinken, 6 schapen en 6 varkens, als ook de wagens, ploegen en

1) Bijlage N°. 32, (30 Juni 1634).

2) A. J. F. van Laer, *Van Rensselaer Bowier Manuscripts*, Albany 1908, p. 217.

verdere landbouw-gereedschappen van de Compagnie zouden ontvangen. Daarvoor moesten zij 600 gulden in zes termijnen betalen, benevens de waarde van 2 paarden, 2 koeien, 3 schapen en 3 varkens „soohaest syluyden boven 't voorsz. getal deselve souden hebben aengeteelt". Verder kreeg ieder „een bequame bouwinge, versyen van huys, berch ende schuyr, groot ontrent 50 morgen lants" in huur, en dat voor den tijd van 6 jaar, het contract primo Mei 1630 ingaande. Gerrit Mattheusz. de Reux en Pieter Pietersz. Bijlevelt hadden respectievelijk bouwerij N°. 2 en N°. 3 op die voorwaarden gekocht, reeds den eersten termijn betaald en het eerste jaar pacht voldaan, toen zij plotseling door de Bewindhebberen naar het vaderland werden opontboden. Daar gekomen hadden de Heeren hen verhinderd weder naar hunne boerderijen op Manhattan-eiland terug te keeren; zoo waren zij genoodzaakt geweest, omdat zij niemand konden vinden, die de bouwerijen met den veestapel van hen wilde overnemen, de eerste te „abandonneeren" en den laatste aan Van Rensselaer te verkoopen voor zijne eigen kolonie Rensselaerswijck, onder voorbehoud echter, dat Van Rensselaer „de resterende partyen" zou voldoen, „ende den gestelden aenwas, als hy daervan soude sijn versyen" zou leveren. Deze had zijn „commis" op Manhattan-eiland, Wolffert Gerritsz., geordonneerd om al die beesten met de eerste gelegenheid naar zijne kolonie over te brengen, doch dan trad de directeur-generaal Bastiaen Jansz. Krol tusschenbeide. Krol verhinderde het „also hy niet geraden vonde, de bouweryen van de bestialen te ontblooten". De meeste dieren stierven nu van mishandeling en gebrek, of werden door anderen dan Van Rensselaer's knechten gebruikt. Daarom „doleerde hy daerover publyckelijck" voor de vergadering van XIX en vroeg restitutie van de geleden schade. Den volgenden dag deelde de president der kamer aan den notaris Van de Ven mede, dat hij den heer insinuant provisioneel had tevreden gesteld [1]).

Nog in een ander opzicht mishaagde het doen van den directeur Krol aan Kiliaen van Rensselaer. Hij klaagt over diens handelingen in zijne: „memorie overgelevert in de vergaderinge der XIX der geoctroyeerde West-Indische Compaignie op den 25en November 1633 in Amsterdamme". Van Rensselaer uit zijne klacht in deze woorden: „gelijck nu noch lestmael oock geschiet is, dat den directeur in Nieu-Nederlandt sijn [2]) volck lange tijt infructueus aen de Manhattans

1) N. de Roever, *Kiliaen van Rensselaer enz.*, in *Oud-Holland*, Jaarg. VIII, Bijlage C, blz. 72, 73.

2) Namelijk het volk van Kiliaen van Rensselaer.

gehouden heeft ende niet willen naer boven [1]) laten varen, vóórdat sy eenen inpertinenten eedt, by de camer van Amsterdam medegegeven, souden hebben gedaen, niettegenstaende deselve persoonen te vooren alhier den gewoonen eedt hadden gepresteert, ende daerenboven borge ende cautie gestelt tot contentement van de vergaderinghe" [2]).

De Amsterdamsche kamer der West-Indische Compagnie schijnt ook over het bestuur van Bastiaen Jansz. Krol niet volkomen tevreden te zijn geweest. Tenminste in eene missive van Kiliaen van Rensselaer aan Krol, gedateerd 20 Juli 1632, spreekt de patroon er over, dat de kamer van voornemens is eene geheele verandering te brengen in de bestuurs-personen van Nieuw-Nederland. Krol zal spoedig worden teruggeroepen van zijn post; Duyster, de kommies van het fort Oranje, weder tot onder-kommies verlaagd, terwijl in de plaats van Krol de neef van Kiliaen van Rensselaer, met name Wouter van Twiller, zal worden benoemd. Hij geeft de verzekering, dat deze Wouter van Twiller in de verste verte Krol niet uit zijne betrekking heeft trachten te dringen, daar de Heeren Bewindhebberen hem buiten zijn weten om, tot directeur hadden benoemd. Het verdroot Van Rensselaer, dat men zijne beproefde vrienden in Nieuw-Nederland ging verwisselen voor personen, die hij minder vertrouwde. Maar, velen der Bestuurderen maakten bezwaar mannen te zenden, die den patroon gunstig gezind waren. Kiliaen van Rensselaer hoopt er het beste van en beveelt Krol aan God's genadige bescherming aan [3]). Kiliaen van Rensselaer's neef dan, Wouter van Twiller, die klerk in het West-Indische huis te Amsterdam was geweest, zeilde omstreeks 27 Juli 1632 op „de Soutbergh" van Texel uit en kwam in April 1633 in Nieuw-Amsterdam aan, waar hij het directeur-generaalschap van Bastiaen Jansz. Krol overnam [4]). Op het fort Oranje was tegelijkertijd, tegen den zin van Kiliaen van Rensselaer in, een zekere Hans Jorisz. Hontom benoemd, die reeds vroeger hier was geweest om met de Indianen handel te drijven en die zich onder hen als een onbeschaamde woesteling had gedragen. Toen Krol nog als kommies op het fort Oranje resideerde, had hij dit uit den mond der inboorlingen zelf gehoord. Hontom had deze lieden, de Maquaas-stam, aller-

---

1) Naar de kolonie Rensselaerswijck.

2) N. de Roever, *Kiliaen van Rensselaer enz.*, in: *Oud-Holland*, Jaarg. VIII, Bijlage A, blz. 62, 65.

3) A. J. F. van Laer, *Van Rensselaer Bowier Manuscripts*, Albany 1908, p. 217, 218.

4) A. J. F. van Laer, l.l., p. 229.

schandelijkst behandeld. Hij had één hunner opperhoofden, sackima's genaamd, gevangen genomen en eischte voor hem van zijne onderdanen een grooten losprijs. Het rantsoen werd betaald; desniettegenstaande had Hontom, tegen zijn belofte in, den overste „de mannelicheyt uutgesneden, die aen de stach met touwen opgehangen", zoodat de sackima stierf. Hierover was twist ontstaan tusschen Hontom en de Indianen [1]). Door de partijschappen in de kamer van Amsterdam was deze onverlaat thans als kommies van het fort Oranje benoemd geworden.

Wouter van Twiller was nauwelijks in Nieuw-Nederland als directeur aangekomen, toen een Engelsch schip, „The William", het fort „Nieuw-Amsterdam" op Manhattan-eiland naderde, met het doel een handel in huiden met de Indianen te openen. Het was uitgezonden door drie Engelsche kooplieden te Londen, die een zekeren Jacob Jacobsen Eelkens, ook wel Eelkes of Elkins genaamd, daarop als zaakgelastigde hadden geplaatst. Eelkens was vóór de vestiging der West-Indische Compagnie omstreeks het jaar 1614 reeds kommandeur van het kleine Hollandsche fort Nassau geweest, en had als zoodanig reeds handel gedreven [2]). Hij was dus welbekend met de Hollanders en de Hollandsche manieren. Nabij het fort Nieuw-Amsterdam gekomen, zond Eelkens zijnen chirurgijn aan wal, met het verzoek aan den directeur Van Twiller, om hem op zijn schip te willen bezoeken. Wouter van Twiller deed dit niet aanstonds, maar noodigde Eelkens aan land; den chirurgijn gelastte hij aan den handelaar te vragen, of hij den Prins van Oranje erkende. Eelkens kwam aan land en werd door Directeur en Raad van Nieuw-Nederland ontvangen. Van Twiller vroeg hem wat hij daar deed, en waar zijn lastbrief was. Eelkens antwoordde, dat hij gekomen was om otter- en bever-huiden te halen; dat hij geen lastbrief behoefde te toonen, want dat hij als onderdaan van den Koning van Engeland zich thans in diens gebied bevond. Bovendien wilde hij wel eens weten, met welk recht de Hollanders hun vlag op het fort Amsterdam hadden geplant. Van Twiller zeide kort en bondig,

---

1) Bijlage N°. 32. (30 Juni 1634).

2) De beschrijving van het fort Nassau vinden wij bij: J. de Laet, *Beschryvinghe van West Indien*, 1630, 2de vermeerderde druk, Boek III, Hfdst. IX, blz. 106: „'t Fortjen was hier gheleght in den jare 1614, op een eylandeken aen de westwal van de rieviere, daer een natie van wilden woont, die se noemen Mackwaes, dewelcke vyanden zijn van de Mahikans.... Dit Fortjen was ghemaeckt in forme van een redoute, met een gracht van 18 voeten wijdt omcinghelt: daer laghen twee gotelinghen op ende elf steen stucken, ende tien oft twaelf man in besettinghe; daer commandeerde eerst Henderick Christiaensz. ende in sijn absentie Iaques Elckens van weghen de Compagnie, die het octroy in den jare 1614 voornoemt van de Ho. Mo. Heeren Staten-Generael hadden verkreghen. Dit Fortjen heeft voor 3 jaren ghestadigh beset geweest, ende is daernaer ten deele vervallen".

dat hij en zijn Raad besloten waren, hem den verderen handelstocht op de rivier te beletten, want dat de gewesten waarin hij zich bevond aan den Prins van Oranje toebehoorden en geenszins aan den Koning van Engeland. Intusschen schijnt Van Twiller zich toch te hebben laten overhalen om bij den Engelschman aan boord te komen, waar hij zich met zijne soldaten zéér schandelijk gedroeg.

Wij weten dit uit het verhaal van een ooggetuige, den kapitein David Pietersz. de Vries. Hij beschrijft het in zijn: „Korte Historiael, ende Journaels Aenteyckeninge van verscheyden Voyagiens", uitgegeven in het jaar 1655 [1]). Dit „journael" is hoogst zeldzaam en kostbaar; slechts één exemplaar is, voorzoover mij bekend, in ons vaderland aanwezig. Dit bevindt zich op het Museum Meermanno-Westreenianum te 's-Gravenhage, waar het door mij is geraadpleegd.

De reis door David Pietersz. de Vries tusschen de jaren 1632—1644 langs de kusten der Nieuwe Wereld ondernomen, is voor ons onderzoek van belang. Het quarto-deel, dat al zijne reizen bevat, geeft op de eerste bladzijden eenige „lof-dighten op 't Journael", waaronder dit merkwaardige:

„Wilt ghy verre reyse varen
Naer het rijck Oost-Indisch landt,

---

1) De volledige titel van dit reis-journaal is:

„*Korte Historiael, ende Journaels Aenteyckeninge van verscheyden Voyagiens in de vier deelen des Wereldts-Ronde, als Europa, Africa, Asia, ende Amerika gedaen, Door D. David Pietersz. de Vries, Artillery-Meester van de Ed. M. Heeren Gecommitteerde Raden van Staten van West-Vrieslandt ende 't Noorder-quartier. Waerin verhaelt werd wat Batailjes hy te Water gedaen heeft: Yder Landtschap zijn Gedierte, Gevogelt, wat soorte van Vissen, ende wat wilde Menschen naer 't leven geconterfaeyt, ende van de Bosschen ende Ravieren (sic) met haer Vruchten. t'Hoorn. Voor David Pietersz. de Vries, Artillery-Meester van 't Noorder-quartier. Tot Alckmaer, by Symon Cornelisz. Brekegeest, Anno* 1655, *in* 4°. Het door mij gebruikte exemplaar in het museum Meermanno-Westreenianum telt 190 blz. tekst en 2 blz. verbeteringen. Het portret van De Vries, geëtst door Corn. Visscher, ontbreekt. Dit journaal is gebonden in een quarto-boekdeel, waarin nog voorkomen: 1°. De reis van Christophorus Frikius naar en in Oost-Indië (1680—1686); 2°. De reis van Elias Hesse naar en in Oost-Indië (1680—1684); 3°. De reis van Christophorus Schweitzer naar en in Oost-Indië (1675—1683). Dan volgen de reizen van De Vries: de eerste naar de Middell. Zee (1618); de tweede naar Terra Nova en de Middell. Zee (1620); de derde met J. Pz. Coen naar Oost-Indië (1627—1630); de volgende reizen naar Amerika (1632—1644). Eene Engelsche vertaling met portret, wapen en wapenspreuk van den schrijver, is uitgegeven door H. C. Murphy, *Voyages from Holland to America, A. D.* 1632—1644, D. P. de Vries, New-York 1853. — Zie ook: P. A. Tiele, *Nederlandsche Bibliografie van Land en Volkenkunde*, Amst. 1884, blz. 259, 260. — G. M. Asher, *A bibliographical and historical essay etc.*, Amst. 1854—1867, p. 201, n°. 336. — J. F. Jameson, *Narratives of New-Netherland*, New-York 1909, p. 183—234.

Daer de sonne vyerigh brandt:
Wilt de vreemde vrouwen sparen
Neemet op u drincken acht
En verschoont u kleeren saght:
Suyver sijn, verlenght de jaren".

De taal van het journaal is verre van onberispelijk. De groote vuist was vaardiger in het hanteeren van roer en scheepstouw, dan in het voeren van den ganzen-veder. De verhaal-trant is echter levendig en schilderachtig, heerlijk schoon bij alle onbeholpenheid van uitdrukking. O! dat pittige, klankvolle Nederlandsch der 17de eeuw, hoe scherp steekt het af bij de menigmaal zoo vlakke, prairie-achtige, gladgewreven taal van onze dagen.

Als proeve van reis-beschrijving volgen hier de eigen woorden van De Vries. Hij zegt dan [1]):

Wij „arriveerden tegens de middagh [2]) voor 't Fort Amsterdam, ende vonden daer een schip legghen; was een Companieschip, ‚de Sout-Bergh' ghenaemt, met een prijs met suycker dien se onder wege ghekregen hadden; hadde een nieuwe Commandeur mede ghebroght, Wouter van Twiller van Nieuw-Kercke, was een klerck in 't West-Indies huys tot Amsterdam geweest; dese was na ons uyt Hollandt ghetrocken. Ick voer aen landt aen 't Fort, alwaer hy my buyten het Fort quam verwellekomen, ende vraeghde my oock, hoe de wallevisserye afgeloopen was? Ick antwoorden 3) hem, dat wy 't munster hadden, ende ick seyde hem, dat het gecken waren, die de wallevisserye daer versoght met alsulcke grooten onkosten, hetwelck sy wel konde gedaen hebben met een sloep twee a drie uyt Nieuw-Nederlandt, ende hadde gesien of 't vissen goedt geweest hadden ofte niet, daer sy soo lange als de Companie gestaen hadden, Godijn Bewindhebber was gheweest, ende oock van de Groenlandtsche Companie tot Amsterdam, die wel behoorde te weten, hoe men dat eerst met kleyne kosten hadden moeten ondersoecken.

Terwijls dat wy stonden en discoureerde, soo quam onse sloep van 't groot schip aen landt, daer wy uyt verstonden, dat se aen de Santpunt ten ancker waren gekomen, ende daer soude blyven leggen, totdat ick haer ander ordre gaf; ondertusschen soght ick

---

1) Blz. 113 en 114. — Wij volgen bij de aanhaling de regels van het Historisch Genootschap.

2) 16 April 1633.

3) De Vries gebruikt meermalen den meervoudigen vorm, waar wij den enkelvoudigen zouden verwachten en omgekeerd.

mijn jacht te despescheeren, om na Nieuw-Engelandt ende Nova-Francia de baye te descouvreren.

Den 18 dito [1]) arriveerden alhier een Engelsman [2]), dewelck uyt Nieuw-Enghelandt quam, om alhier op de ravier (sic) te handelen, daer een koopman op was, genaemt Jacob Eelkes, die by de particulieren haer tijdt altoos op dese ravier hadde gekommandeert en gevaren, dewelcke de Companie niet wilden imployeeren, ende soghten onbequaemen ghelijck dese Commandeur, die se van een klerck hadde tot Commandeur ghemaeckt, daer se comedie mede speelden. En dese Engelsman heeft dese Commandeur te gast genoodight, alwaer ick medegonck met vry een parthye volcks, daer se beschoncke raeckten ende hooge woorden wissen [3]), dat den Engelsman niet wiste, hoe hy 't hadde van sulcken ongeregeltheydt onder de Companies dienders, ende siende, dat een Commandeur niet meer commandements hadde, 't welck d' Engelsman van haer natie niet gewent en was. Doen bleef de Engelsman noch ses a seven dagen voor 't Fort leggen, ende sprack dat hy de revier op wilden, dat het haer landt was; dat wierden hem nu gecontrarieert, seggende dat hy noyt eenigh volck daer geset hadde; hy sprack, dat David [4]) Hutson dese revier eerst gevonden hadde, dat een Engelsman was. Hem wiert geantwoord, dat hy de revier in 't jaer van negenen [5]) wel gevonden hadde, maer hy was by de Oost Indische Commanie [6]) van Amsterdam uytghemaeckt op haer kosten, ende dat het nu Mauritius revier was genaemt nae onse Prins van Oranje.

Den 24 dito [7]) lichten de Engelsman zijn ancker, en zeylden de revier op na 't Fort Oranje, daer dese Jacob Eelkes eertijdts voor Opper-Hooft ghelegen hadde voor de particulieren; doen ginck de Commandeur Wouter van Twiller al sijn volck in 't Fort vergaren voor sijn deur, lieten daer een vaetjen wijns komen, en liedt hem een glas volschencken, en riep: die de Prins van Oranje en hem lief hadde, sy soude hem dit nadoen, ende souden helpen bystaen van 't gewelt dat de Engelsman hem dede, die al uyt sijn gesight was en de revier opzeylden; ende het volck begonnen

---

1) 18 April 1633.
2) Engelsch schip.
3) Staat voor: wisselden.
4) Dit is blijkbaar eene vergissing voor: Henry Hudson.
5) 1609.
6) Aldus voor: Companie.
7) 24 April 1633.

hem altemael uyt te lachgen, want tot het vaetjen wijns wisten se wel raedt om datelijck uyt te drincken, want het was recht een dinck dat haer diende, al hadden der noch ses vaetjens wijns gheweest. Dan met de Engelsman wilde sij haer niet bemoeyen, seggende, het waren haer vrienden. Doen ick 's middaeghs met hem aen de tafel sat, doen seyde ick hem, dat hy groote malligheydt bedreef, nademael dat de Engelsman geen commissie en hadden om daer te varen, dan alleenigh een tol-briefjen uyt de tol konden (toonen) [1]), dat hij daer soo veel vertolt hadde, ende met soo veel passagiers soude varen na Nieuw-Engelandt toe, maer niet in Nieu-Nederland, daerom sprack ick alst mijn saecke waer geweest, so wilde ick hem van 't Fort vandaen gheholpen hebben met boonen van acht pont ysers, en hadden hem de revier niet laten opzeylen, hadde hem liever de steert afghehouden, ghelycken hy seyde, dat hy een man uyt Engelandt was [2]). Ende ick verhaelde hem als de Engelse ons eenige overdaed deden in Oost-Indien, dat wij weer toetasten soude, datje anders geen deegh met dat volck hebt, want sy soo hooveerdigh zijn van natuer, dat se meynen datter alles toekomt, ende waert mijn saeck, ick soude hem het schip de Sout-Bergh nasenden ende laten hem de revier weder afhalen, ende jaghen hem de revier uyt, totdat hy een ander commissie broghte als een tol-briefken, dat se maer met hem spotten".

Tot zoover het verhaal van David Pietersz. de Vries [3]). De karakteriseering der Engelschen: „want sy soo hooveerdigh zijn van natuer, dat se meynen datter alles toekomt", is al zéér frappant. De houding van Wouter van Twiller was een blaam voor de West-Indische Compagnie. Eelkens profiteerde er van. Nadere berichten omtrent deze verwikkelingen vinden wij in de proces-

---

1) Dit woord is in het reis-journaal uitgevallen.

2) Zinspeling op eene oude overlevering, dat de Engelschen eertijds staarten hadden.

3) Bij zijne terugkeer in het vaderland, vond De Vries zijn confrater met de andere Bewindhebbers overhoop liggen, aangezien De Vries twee à vier bevervellen had verhandeld, welk handels-privilegie de Compagnie toekwam. Hij geeft een kijkje op het leven van de Bewindhebbers zeggende, dat zij „tot Amsterdam anders niet hebben gedaen als tegens haer eygen schim te vechten (nl. door het stichten van koloniën te belemmeren), ende in de Kloveniers-Doelen de Rinsche wijn te drincken, de anderen mogten in Brazilien kruyt en loot waernemen, ende de Bewinthebbers Bachus-koegels(!), also jaer in jaer uyt haer negenthiende (sic) vergaderen. Alsoo wy met de Companie niet overeen koste komen, ende mijn confraters tot Amsterdam altemael Bewinthebbers waren, ende met haer confraters gestadigh om beusselinghe ende anderssins overhoop laghen; soo ben ick van haer gescheyde, siende dat het altemael maer schelmery was, waervan ick de reste in de pen liedt blijven". (blz. 119 en 120).

stukken, waartoe deze kwestie aanleiding heeft gegeven. Toen de eerste poging van den Engelschman om verlof te krijgen de rivier op te zeilen was mislukt, stonden de onderhandelingen een dag vier of vijf stil. Eelkens begaf zich toen weder aan land en verzocht den directeur alsnog, hem in vrede de Noord-rivier op te laten gaan; ging dit echter niet goedschiks, dan zou hij het kwaadschiks doen, al kostte het hem zijn leven. Van Twiller beval nu, dat al het Engelsche scheepsvolk bij hem zou gebracht worden. In tegenwoordigheid van deze allen liet hij de vlag van den Prins van Oranje op het fort hijschen en drie schoten lossen ter eere van den Prins. Dit was echter louter vertoon, want toen Eelkens daarop een man naar het schip zond om de Engelsche vlag in top van den mast te brengen en drie schoten te lossen voor den Koning van Engeland, liet Van Twiller hem stilletjes begaan. Ook den handelaar zelven werd toegestaan naar boord te vertrekken. Zoo voer Eelkens onder het oog van een dronken troep Hollanders en een directeur, die voor gek speelde, op zijn schip „The William" de Mauritius-rivier op.

Is het wonder, dat deze directeur-generaal Wouter van Twiller later van allerlei dingen, inzonderheid van dronkenschap, werd beschuldigd? Kiliaen van Rensselaer mocht terecht wel aan dezen zoon zijner zuster, 23 April 1634 schrijven: „Overdenckt dese vermaninghe, ende hout my ten besten, dat ick U sulcx voorschryve, alsoo het U genoegh bekent is, niettemin soo is het noodich, om de memorie te ververschen:

1. Weest religieus ten aensien van Godt ende tot exempel van het volck.

2. Weest matich ten aensien van U selven in spijs en dranck.

3. Weest getrouw in uwe bedieninge, niemand verongelyckende.

4. Weest neerstich ende wacker in de uytvoeringe van U ampt ende officie.

5. Weest voorsichtich in alle dingen ende met wat menschen ghy ommegaet.

6. Weest nedrich als ghy verheven wort.

7. Weest patientich als ghy verongelijckt wort.

8. Vertrouwt op Godt als ghy besoght wordt.

Hetwelcke soo doende sal een vloeck U in segeninghe veranderen ende de lasteringen tot eere gedyen. Amen. [1]).

De „fluyt" van Londen, „The William", voer intusschen met volle

1) N. de Roever, *Kiliaen van Rensselaer enz.*, in *Oud-Holland*, Jaarg. VIII, Bijl. G, blz. 272, 273.

zeilen den Hudson op. Wouter van Twiller had echter geen rust; het begon hem te bekruipen, dat hij Eelkens zoo vrij baan had gelaten. Misschien was het „tafel-gesprek" met David Pietersz. de Vries ook wel een prikkel geweest om hem tot inkeer te brengen. Er diende iets te worden gedaan, om aan den handel van Eelkens paal en perk te stellen; de Engelschman moest worden achtervolgd. Maar aan wien zou hij het kommando opdragen?

Bastiaen Jansz. Krol was wel geen directeur-generaal meer, maar toch nog in Nieuw-Nederland. Wouter van Twiller verzocht hem dus om zich „ten dienste van de West-Indische Compaignie naert fort Orange wederom t' willen transporteren, om Eelkens den handel t' verhinderen" [1]). Krol accepteerde dit voorstel en ging met een sloep soldaten en zeelui Eelkens achterna. Hij vond hem een half uur beneden het fort Oranje achter het „Casteels-eylant" in de Molenkil, waar hij reeds een tent voor den handel had opgeslagen. Zijn boot had hij recht „voor ende aen de wal" van het fort laten ankeren, om ook daar met de Indianen te kunnen handel drijven. Krol ging met zijn sloep in de Maquaas-kil liggen en sneed op die manier den Maquaas-stam de pas naar Eelkens af. Bovendien liet hij bij den Engelschman twee brieven bezorgen, waarin hem op last van Wouter van Twiller een verder verblijf in die streken werd verboden [2]). Hontom, de kommies van het fort Oranje, toonde in dezen twee aangezichten. Hij deed zich voor als een getrouw dienaar der West-Indische Compagnie, maar heulde tersluiks met den vijand. Eelkens bezocht Hontom in het fort; de kommies ging bij den Engelschman in zijn tent ten eten. Krol was den kommies dan ook geen gewenscht persoon; nauwelijks was hij hier gekomen, of Hontom liet hem zeggen, dat hij wel weg kon gaan, want dat hij het zelf wel kon regeeren [3]). Krol stoorde zich aan de sommatie niet; hij nam de tent, de huiden en het schip van den Engelschman in beslag en transporteerde alles naar Manhattan. Van Twiller eischte alle, ongeveer 400, huiden voor de Compagnie op, doch stelde zich tenslotte toch met een deel tevreden. Eelkens wilde bewijzen dezer handelwijze in handen hebben en vroeg daartoe aan sommige Hollanders, die dicht bij het fort woonden, hem van een geschrift te voorzien, waarin over de handelingen van den directeur tegen den Engelschman melding werd gemaakt. Dit kwam aan Van Twiller ter oore. Hij

1) Bijlage N°. 32. (30 Juni 1634).
2) J. R. Brodhead, *Documents relative to the Colonial History of the State of New-York*, Albany 1856, Vol. 1, p. 78.
3) Bijlage N°. 32. (30 Juni 1634).

liet aan de poort een placcaat aanslaan, waarin op straffe des doods verboden werd, den Engelschman eenig certificaat over zijn optreden af te geven.

Het schip „The William" keerde zoo met groote schade naar Engeland terug; indien Eelkens niet belemmerd ware geworden zou hij, volgens getuigenis van hemzelven en zijne bemanning, voor een waarde van 4000 à 5000 pond sterling aan huiden mede naar huis hebben gebracht. De kooplieden, wien dit schip toebehoorde, leverden door middel van den Engelschen gezant een klacht in bij de Staten-Generaal, met verzoek om schade-vergoeding. De West-Indische Compagnie, door de Staten-Generaal ingelicht, ontzegde den eisch; de zaak liep schijnbaar dood, toch was zij reeds het voorspel van de tragedie van 1664 [1]).

Bastiaen Jansz. Krol had gedurende zijn verblijf van eenige weken, aan het fort Oranje, ook over Hontom niet veel goeds gehoord. Hij was er zelf bij geweest, dat de generaal-overste der Maquaas, Saggodryochta, was gekomen om handel te drijven, maar Hontom ziende, terstond zijn vellen had opgepakt, zeggende: „die man is een schelm, ick wil met hem niet handelen". De wilden namen revanche voor al het kwaad hun aangedaan. Zij verbrandden het Compagnie-jacht „de Bever" en deelden aan Krol, die hun taal zeer goed verstond, mede, dat zij dien Hans Jorissen Hontom „ter eerster plaetse, daer sy hem alleen souden connen becomen, doodsmyten souden". Krol waarschuwde den man nog, waarop hij ten antwoord gaf: „‚dat de Maquaas haer beste moghten doen‘ ofte diergelycke redenen in substantien" [2]). Krol keerde van het fort Oranje naar het fort Nieuw-Amsterdam terug. Hier werd hem kort voor zijn vertrek naar het vaderland, door een Mahicaansche wilde „Dickop" genaamd, de boodschap gebracht „dat alle de beesten ontrent het fort Orangie dootgesmeten waren". De kolonie Rensselaerswijck had in hetzelfde lot gedeeld. De patroon had het vernomen. In zijne „Memorie", 25 November 1633 in de vergadering van XIX overgeleverd, spreekt Kiliaen van Rensselaer er over; donker ziet hij den toestand en de toekomst in. Hij zegt: „wat swaricheyt hy remonstrant hieraff te verwachten heeft kan lichtelijck affgenoomen worden, off dat sijn colonie door de wilden om

---

1) Men vergelijke de proces-stukken van deze zaak afgedrukt in: J. R. Brodhead, *Documents relative to the Colonial History of the State of New-York*, Albany 1856, Vol. 1, p. 71—81. Verder zie men: Bijlage N°. 32. (30 Juni 1634).

2) Bijlage N°. 32. (30 Juni 1634).

den commis [1]) op 't fort Orangien te affronteeren sal geruïneert worden, ofte soo sulcx niet geschied door de wilden, sal hy commis selver sijn beste genoch daertoe doen. Soodat dese saecke soo staet, dat lichtelijck de gansche handelinge van 't fort Orangien voor de Compaignie sal verlooren worden, ende sijn, remonstrants colonie verdestrueert, sonder hoope van redres, waerinne noodtwendig behoort versien te worden" [2]). Het was geen gemakkelijke tijd voor Van Rensselaer. Zijn neef Van Twiller was als directeur-generaal een zwakkeling, de kommies op het fort Oranje, Hontom, een onverlaat en vijand der Indianen; zijn eigen kolonie lag verwoest; partijschappen in de kamer van Amsterdam maakten verdeeldheid tusschen Bewindhebbers en Patroons. Er was volharding en moed voor noodig, om van af de Keizersgracht te Amsterdam die nieuwe kolonie te blijven verzorgen. Verschillende patroons hadden het reeds opgegeven. Eere dezen pionier, dezen patroon van Rensselaerswijck!

De taak van Krol was afgeloopen. Toen de 20ste Juli 1633 aanbrak, lag Krol zeilree voor het vaderland [3]). Over zijne reis weten wij verder niets; de berichten worden spaarzaam. In April 1634 is hij in Nederland terug, want dan laat hij door middel van Kiliaen van Rensselaer bij Wouter van Twiller zijn beklag indienen, dat deze nog altijd zijne boeken achterwege heeft gehouden [4]). Twee maanden later, 30 Juni 1634, ondergaat Bastiaen Jansz. Krol bij notaris Justus van de Ven, op verzoek van de patronen van Nieuw-Nederland, een verhoor, waarin voornamelijk vragen betreffende zijne houding ten opzichte van Hontom en Eelkens worden gesteld. Dit interrogatoir, dat reeds aan Mr. N. de Roever bekend was, is in de bijlagen van zijne meer genoemde artikelen afgedrukt. Hij had waarschijnlijk een afschrift ervan in de Van Rensselaer-Bowier handschriften gevonden [5]). Toen echter de Amerikaansche archivaris A. J. F. van Laer in 1908 deze collectie, in het Engelsch vertaald, uitgaf, was deze acte er niet meer in te vinden [6]). Dit interrogatoir werd afgelegd voor Justus of Joost van de Ven, notaris te Amsterdam. Ik achtte het dus niet onwaarschijnlijk, dat de oor-

1) Hontom.

2) N. de Roever, *Kiliaen van Rensselaer enz.*, in: *Oud-Holland*, Jaargang. VIII, Bijl. A, blz. 63.

3) Bijlage N°. 32. (30 Juni 1634).

4) A. J. F. van Laer, *Van Rensselaer Bowier Manuscripts*, Albany 1908, p. 272 (23 April 1634).

5) N. de Roever, *Kiliaen van Rensselaer* enz., in: *Oud-Holland*, Jaarg. VIII Bijl. H, blz. 287—289.

6) A. J. F. van Laer, *Van Rensselaer Bowier Manuscripts*, Albany 1908, p. 302, n. 59.

spronkelijke minuut van dit stuk in de protocollen van dezen notaris nog zou te vinden zijn. Om hierin zekerheid te verkrijgen, wendde ik mij om inlichtingen tot notaris J. J. H. Verloop, den archivaris van het Notariëel-Archief te Amsterdam. Deze was aanstonds bereid mij een zijner klerken naar het Archief mede te geven, opdat ik daar zelf mijne nasporingen zou kunnen doen. Weldra zat ik dan ook van alle kanten omringd door grauw-gele stoffige folianten, met een stapel diergelijke vóór en om mij. Een mat April-licht viel over het kleine binnenpleintje; de loodkleurige ruitjes lieten juist genoeg door, om het oude schrift te kunnen ontcijferen. De lange rijen lijvige manuscript-deelen, dicht tegen elkander in de boekschelven aangevlijd, keken mij hoogst eerwaardig aan, als wilden zij blijven bewaren der tijden geheimen. Wie van ons nietige stervelingen wordt niet ontroerd bij den aanblik dezer monumenten, die spreken uit en over het grijs verleden! Niemand onzer heeft hare wording aanschouwd; wij gaan, maar zij blijven.

Daar liggen zij dan vóór mij, enkelen dier velen, waarin het lief en leed der Amsterdamsche burgerij, in wettige acten is vastgelegd. De lederen sluit-bandjes van één, getiteld: „Notaris J. van de Ven, Anno 1634, Kast N., N°. 1", — Justus van de Ven bekleedde dit ambt van 1634—1666 — begin ik langzaam en voorzichtig los te wikkelen, als geldt het de doos van Pandora. Achterin vind ik al spoedig een klapper, (die echter niet bij alle notaris-protocollen aanwezig is, gelijk men mij mededeelde), een klapper, geschreven met die middel-eeuwsche rondbuikige letters, die iedere palaeograaf wel kent. Ik kijk natuurlijk niet eerst bij de K., want de Ouden registreerden naar den voornaam; ik loop dus het rijtje van de B. af. Ik vind niets. Dan het rijtje van de S.; hij heette immers ook wel „Sebastiaen". Ik vind niets. Nog eens inspecteer ik de C., dan de K. Ik vind niets. Dan den geheelen klapper nog maar eens dóórnemen. Ik vind niets. Ook het opslaan bij de data biedt moeilijkheid. Dus het handschrift dan maar troosteloos weder bij zijne vaderen verzamelen. In géén geval. Dát heeft Clio haren zonen anders geleerd. Blad voor blad, recto en verso, en weer recto en verso, gaan onder de oogen door, tot zij zich op folio 151 recto gretig vastklemmen aan: „Interrogatorien etc. om daerop t' hooren, ende t' examineren den persoon van Bastiaen Jansen Crol". Bij een dergelijke ontdekking klopt het hart sneller, schiet het bloed naar de wangen, doorstroomt een gevoel, gelijk de oude zeevaarders moeten gehad hebben, als zij van den voorsteven hunner kielen de eerste donkere stroke van het lang gezochte land aanschouwden.

Dit interrogatoir nu, om tot de zaken terug te keeren, is dus te vinden in den band getiteld: „Notaris J. van de Ven, Anno 1634, Kast N., N°. 1, fol. 151r—156r". Het is door Krol zelf onderteekend en komt ten deele overeen met de copie, waarschijnlijk ten behoeve van Van Rensselaer gemaakt, en door N. de Roever teruggevonden en uitgegeven. De Roever's uitgave van deze zoo belangrijke bron voor de kennis van Krol's levensgeschiedenis, wijkt in sommige feiten, maar vooral in de spelling der woorden, sterk af van de oorspronkelijke minuut, die ik in Bijlage N°. 32 van dit geschrift heb afgedrukt [1]).

Ongeveer dezelfde vragen werden den 14en Juli 1634, aan den gewezen kommies van het fort Oranje, Dirck Cornelissen Duyster, voorgelegd. Op de vraag: „in wat qualiteyt ende hoe langh hy gerequireerde in dienst van de West Indische Compaignie geweest is in Nieu-Nederlant", verklaarde hij: „„int geheel acht en derttich maenden in Nieu-Nederlandt geweest te sijn, namelijck achttien maenden in qualiteyt als onder-commis ende daernaer omtrent twintich maenden als opper-commis ende doorgaens op de Noort-revier aent fort Oraignen gewoont te hebben"". Dat Hontom den overste „de manlijckheyt uytgesneden en soo gedoot hadde", bekende hij van Albert Dideringh, den wachtmeester van het fort Oranje, te hebben gehoord. Op de vraag: „off Hans Jorissen Hontom wederom niet dickwils in de tent van Jacques Eelkens te gaste is geweest" verklaarde hij: „„wel te weten, dat Hans Jorissen Honthom eenen romer wijns met Jacques Eelkens heeft gedronken, doch niet te weten, dat hy wederom by hem te gaste is geweest"". Verder levert dit interrogatoir van Duyster niets nieuws meer

---

1) Het lijkt mij toe, dat het interrogatoir voor De Roever niet nauwkeurig is getransscribeerd. Somtijds schijnt het, of hij de vragen en antwoorden met zijne eigen woorden heeft weergegeven. Bovendien is de opeenvolging van de vragen in de oorspronkelijke minuut logischer, dan in het afschrift van De Roever. In vraag 3 staat bij De Roever: „of er geen misverstand rees tusschen hem en Hontom"; in de minuut „off niet naderhant misverstant geresen hadde tusschen de voorn. natien aldaer ter eendre, ende gemelte Hans Jorissen ter andre syden". Men ziet, dat wijkt naar spelling en inhoud eenigszins af. Vraag en antwoord 4 ontbreekt bij De Roever. Ook vraag en antwoord 7 en 8 wijken belangrijk af, vergeleken met vraag 6 bij De Roever. Volgens de minuut komt Eelkens 4 maanden na Hontom in N. Nederland en omtrent 1 maand, nadat Hontom kommies op het fort Oranje was, bij genoemd fort aan. In het stuk van De Roever komt Eelkens 1 maand na Hontom in N. Nederland en over het andere wordt niet gesproken. De Roever zet in vraag 9 „voor aen den wal"; hier staat in vraag 12 „voor ende aen de wal". Bovendien is de nummering der vragen verschillend. Verder ontbreekt bij De Roever, de verklaring van den notaris, die het interrogatoir inleidt en afsluit.

op [1]). Ik heb het vervolg der protocollen van dezen notaris nog doorgezien, maar niets belangrijks meer over Krol gevonden.

Krol was in Nederland, maar kon zijn nieuwe vaderland niet vergeten; voor de vierde maal aanvaardt hij de reis naar Nieuw-Nederland. In het jaar 1638 treffen wij hem weder aan als kommies van het fort Oranje. Kiliaen van Rensselaar schrijft aan één zijner kolonisten Jacob Albertsz. Planck, dat hij „bastiaen Janse Croll, commis opt fort Oranje" hartelijk van hem groeten moet. Des patroons wensch is, dat men met elkander in vrede leve [2]).

Wederom twee jaar later, 29 Mei 1640, hooren wij van Krol in een brief van Van Rensselaer aan Willem Kieft, den opvolger van Wouter van Twiller. De patroon vraagt om inlichting. Hij heeft vernomen, dat Krol op Kieft's bevel, de vlag van Van Rensselaer, die uithing als teeken van gezag en jurisdictie, van zijn huis in Rensselaerswijck naar beneden heeft laten halen. Hij verzoekt, bepleitende zijne patroons-rechten, dat hem de verbods-order gezonden worde, opdat hij de zaak met de Bewindhebberen zal kunnen bespreken. In dezen zelfden brief klaagt Van Rensselaer er over, dat de handel in huiden achteruitgaat. Vroeger kwamen er 5000 à 6000 in; waar en bij wien was de schuld te zoeken? Misschien lag het wel aan Krol, die niet genoeg voor de huiden betaalde, waardoor hij den Engelschen aan de Versche Rivier de bevers in handen speelde en den handel bedierf [3]).

Weer twee jaar later, 11 September 1642, schrijft Kieft aan Van Rensselaer, dat de Maquaas-Indianen een Fransche kerk bij Lake Champlain hadden genomen, één Franschman gedood en drie als gevangenen hadden weggevoerd. Aan Krol had hij bevel gegeven maatregelen tot loskooping der gevangenen te nemen. Deze oorlog met de wilden was de oorzaak van den slechten handel in pelterijen geweest [4]). In 1643 is Krol nog in Nieuw-Nederland, want dan wordt hem graan geleverd [5]). Dit is het laatste bericht, dat ons over zijn verblijf in Nieuw-Nederland bereikt. Wij verliezen den loop zijner levensgeschiedenis uit het oog; de stroom zet zijn koers voort

---

1) Protocol: „Notaris J. van de Ven, Anno 1634, Kast N., N°. 2, fol. 20r—21r. — Als getuigen traden Johannes van der Hulst en Willem Wachtendonk op; het werd mede door Dirck Cornelissen Duyster en den notaris onderteekend.

2) A. J. F. van Laer, *Van Rensselaer Bowier Manuscripts*, Albany 1908, p. 415 (10 Mei 1638).

3) L. c., p. 474, 475, 483, 484 (29 Mei 1640).

4) L. c., p. 625 (11 Sept. 1642).

5) L. c., p. 715, n. 21, 22 (9 Aug. 1644).

onder den grond, om echter nog éénmaal aan de oppervlakte te verschijnen en zich aan den speurenden blik te vertoonen.

De protocollen van den Amsterdamschen kerkeraad schenken ons over zijn verder leven nog eenig licht. Krol wordt namelijk 21 September 1645 voor den kerkeraad gedaagd in zake de „censura morum"; om redenen ons niet nader bekend, was hem, „welcke sieckentrooster ende commandeur opt fort Manhattes is geweest", het Avondmaal des Heeren ontzegd. De „broeders vant quartier", met andere woorden, de ziekentroosters der stad Amsterdam, die opzicht hadden over de wijk, waarin Krol destijds woonde, Jan Marcussen cum socio, hadden „na de saecke vernomen" en brachten „goet rapport van sijn tegenwoordich comportement in". De leden van den kerkeraad vertrouwden de zaak echter nog niet; zij hadden nog „haer bedencken op sijn persoon". Daarom werden genoemde broeders er nog eens op uit gezonden, om naar zijn gedrag te informeeren [1]). Alzoo werd gedaan. De broeders van het quartier stelden een scherper onderzoek in, doch verklaarden „niet anders verstaen te hebben als alles goets". Krol werd dus, 28 September 1645, weder tot de Tafel des Heeren toegelaten [2]).

Nog een drukkers-merk onder op eene oude prent, brengt ons ten slotte zijn naam in herinnering. Op het Prentenkabinet in het Rijks-Museum te Amsterdam bevindt zich eene spotprent op de binnenlandsche twisten in Holland, die in het jaar 1652 de pogingen tot verzoening met Engeland verijdelden. Deze plaat stelt twee mannen voor, die bezig zijn een vat ineen te kuipen, waarop het wapen van den Hollandschen Leeuw is afgebeeld; naast het vat zit de Hollandsche Leeuw zelf, die de hoepels er weder afbreekt. Onder de prent staat een vers van 8 vierregelige coupletten van J. de Mol, beginnende: „Wat wil deze kuiper maken?". Onder het vers bevindt zich de naam van den persoon, bij wien deze prent is uitgegeven. Wij lezen daar: „Tot Middelburg, by Jan Bastiaansz. Krol, anno 1652". Hoogstwaarschijnlijk is dit een zoon van Bastiaen Jansz. Krol geweest, die zich als uitgever te Middelburg heeft gevestigd. Verdere nasporingen betreffende dezen boekdrukker hebben echter niets naders meer opgeleverd 3).

---

1) Bijlage N°. 36. (21 Sept. 1645).

2) Bijlage N°. 37. (28 Sept. 1645).

3) Zie over deze spotprent: F. Muller, *De Nederlandsche Geschiedenis in Platen*, Amst. 1863, Dl. I, blz. 290, n°. 2034. — Over den uitgever Jan Bastiaansz. Krol raadpleegde ik de volgende werken: A. M. Ledeboer, *De boekdrukkers, boekverkoopers en uitgevers in Noord-Nederland, sedert de uitvinding van de boekdrukkunst tot den aanvang der negentiende*

Het kan niet worden ontkend, dat Bastiaen Jansz. Krol in het kerkelijk en maatschappelijk leven van Nieuw-Nederland een belangrijke rol heeft gespeeld. Twintig jaren lang, van 1624 tot 1644 heeft hij dit land gediend; zeker is hij achtmaal den Atlantischen-Oceaan overgestoken. Zijne promotie van kommies op het fort Oranje tot kommandeur van Nieuw-Nederland had hij ongetwijfeld ook te danken aan de takt waarmede hij tegen de Indianen optrad. Hij sprak hun taal en had hun vertrouwen gewonnen. De onderlinge twisten in de kamer van Amsterdam hebben hem in menig opzicht veel schade gedaan; de vriendschap met Kiliaen van Rensselaer is hem ten goede geweest.

Waar moeten wij zijn graf zoeken? Is hij nedergelegd in den Hollandschen grond, of wel op een stil plekje van het Amerikaansche woud aan den oever van den Hudson? Heeft ook soms de zee hem, gelijk zoovele andere kolonisten, als haar tol opgeëischt? Wij moeten het antwoord schuldig blijven; het verdere verloop zijner levens-historie is alsnog voor ons verborgen. Zijne gedachtenis zal echter in zegening zijn bij allen, die zich in den geest kunnen verplaatsen naar dat tijdperk van Holland's handel en Holland's glorie, toen de eenvoudige caffawerker van de Bloemgracht, Bastiaen Jansz. Krol, onder de vlag der West-Indische Compagnie naar Nieuw-Nederland voer, om als krankenbezoeker door den Amsterdamschen kerkeraad uitgezonden, de banier der „Nederduytsche Gereformeerde Kercke" te planten in den Noord-Amerikaanschen grond.

---

eeuw, Deventer 1872. — G. K. Nagler, *Neues allgemeines Künstler-Lexicon*, München 1835. — Ulrich Thieme und Felix Becker, *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, Leipzig 1907. (A. — Bickham). — Adam Bartsch, *Lepeintre graveur*, Vienne 1803. — J. E. Wessely, *Anleitung zur Kenntniss und zum Sammeln der Werke des Kunstdruckes*, Leipzig 1886. In de „Dritte Abtheilung, Die Bibliothek des Kunstsammlers, S. 282—340" vindt de kunst-historicus eene opgave van de hulpbronnen, die bij een onderzoek goede diensten kunnen bewijzen. Hierin eveneens een opgave van: „Biographische Werke, Kunstverlags-Adressen, Verlags-Verzeichnisse und Kunst-Auctionen (S. 295—340)". Alfred von Wurzbach, *Niederländisches Künstler-Lexikon*, Wien und Leipzig 1906. Krol's naam komt niet in deze werken voor; hij is dus geen boekdrukker van beteekenis, maar een klein uitgevertje in Middelburg, geweest.

BIJ HET KAARTJE VAN NIEUW-NEDERLAND.

Het kaartje van „Nieu Nederlant", dat in dit geschrift voor het eerst wordt uitgegeven, is op de oorspronkelijke grootte naar het origineel gereproduceerd. Het maakt deel uit eener grootere kaart, die getiteld is: *„Paskaert van Guinea, Brasilien en West-indien. t'Amsterdam. Gedruct by Willem Jansz. Blauw in de Sonnewyser"*. Deze is 72.5 c.M. lang en 87.5 c.M. breed en in kleuren uitgevoerd. Het eenige exemplaar dezer paskaart, dat waarschijnlijk nog bestaat, werd in de: *„Catalogus Geographie-Voyages*, Amst. 1910", door Frederik Muller en Co., onder N°. 330, voor 500 gld. te koop aangeboden. Thans berust het op het Geografisch Instituut te Utrecht, waar eene fotografische opname voor mij werd gemaakt [1]).

In de beschrijving dezer kaart, gewaagt Frederik Muller van hare buitengewone zeldzaamheid en bijzondere wetenschappelijke waarde, met deze woorden: „Cette carte de Blaeu, non mentionnée par P. J. H. Baudet dans sa monographie sur Blaeu, ni dans des catalogues, est probablement unique. C'est sans doute une des plus importantes cartes publiées en Hollande au XVIIe siècle: le point de départ de la cartographie hollandaise des côtes de l'Amérique. Il existe une copie de cette carte à l'adresse de J. A. Colom, et avec la date de 1639. Nous en avons possédé un exemplaire incomplet; c'est le seul, que nous en avons jamais rencontré. On sait que Blaeu se plaint des copistes de ces cartes, parmi lesquels il cite Colom".

Op deze kaart van W. Jz. Blaeu ontbreekt de dagteekening. Wij kunnen dus niet met zekerheid zeggen, wanneer zij door hem is vervaardigd; dit moet echter, na hetgeen betreffende Colom is gezegd, vóór het jaar 1639 geweest zijn. Bovendien vertoont zij geen geringe overeenkomst met de „West-Indische Paskaert", die door Anthony Jacobsz. in 1621 is ontworpen, en door John Romeyn Brodhead in 1856 in fac-simile is uitgegeven [2]). Mogen wij werkelijk betrekking tusschen beide aannemen, dan heeft Jacobsz. de kaart van Blaeu gecopiëerd en aangevuld. In dit

---

1) Een woord van hartelijken dank breng ik aan Prof. J. F. Niermeyer en den heer J. F. van Someren, bibliothecaris der Universiteits-Bibliotheek te Utrecht, voor de toestemming en hulp mij bij de uitgave dezer kaart verleend.

2) J. R. Brodhead, *Documents relative to the Colonial History of the State of New-York*, Albany, 1856, Vol. I, tegenover het titelblad.

geval kunnen wij de vervaardiging van het origineel van Blaeu nog vóór het jaar 1621 stellen. [1])

De geografische gesteldheid van Nieuw-Nederland, die ons gereproduceerd kaartje weergeeft, verplaatst ons naar de jaren 1614—1617. Het fort Nassau aan de Mauritius-rivier is nog in wezen. Dit fort nu werd in het jaar 1614 gebouwd en geraakte omstreeks het jaar 1617 in verval. Het fort Oranje en de kolonie Rensselaerswijck, die later aan deze rivier werden gesticht, zijn nog niet bekend. Redenen waarom wij in dit kaartje: „Nieuw-Nederland in de jaren 1614—1617", voor ons zien.

---

1) Vgl. P. J. H. Baudet, *Leven en werken van Willem Jansz. Blaeu*, Utr. 1871. Enkele maanden later verscheen hierop een: *Naschrift* van denzelfden schrijver. — Blaeu leefde van 1571—1638.

BIJLAGEN

1. COPIE-BOEK VAN DEN KERKERAAD VAN AMSTERDAM, 1589—1635 [1]).

	fol. 1^r:	Sine dato. — Een personen-register. (De rechterbovenhoek ontbreekt en is door wit papier vervangen).
	„ 1^v:	Sine dato. — Blanco.
(fol. 1^r_v)	„ 2^r_v:	27 Nov. 1592. — Copie van een schrijven door den kerkeraad van Amsterdam over het beroep van D. Lubertus Traxinus aan de „dienaeren des Woorts ende ouderlingen Jesu Christi van Suyd-Hollant nu ter tijt vergaedert int Princenhoff tot Leyden" gezonden.
(„ 2^r)	„ 3^r:	24 Mei 1589 (stilo vet.) — Over de „clausel van stilswigen".
(„ 2^v)	„ 3^v:	20 Juli 1589 (stilo novo). — Copie van Attestatie aan Albert van der Heyden.
(„ 2^v)	„ 3^v:	18 Sept. 1591 (stilo novo). — Copie eener missive van de classis van Amsterdam over het beroep van D. Gerardus Ravenstein naar Weesp.
(„ 3^r)	„ 4^r:	3 Oct. 1591 (stilo novo). — Copie van een schrijven over het beroep van D. Gerardus Ravenstein.
(„ 3^v)	„ 4^v:	3 Oct. 1592. — Over D. Lubertus Traxinus. (Het handschrift is zeer verbleekt).
(„ 4^r_v)	„ 5^r_v:	Sine dato. — Copie van een brief van den kerkeraad van Amsterdam aan D. Menso Altingius over den te Groningen in de gevangenis zittenden D. Stephanus Nicolai.
(„ 4^v)	„ 5^v:	2 Nov. 1593 (stilo novo). — Copie van een brief van de classis van Amsterdam aan den gevangen broeder D. Stephanus Nicolai.

1) Dit „copie-boek" berust thans in het Classicaal Archief van Amsterdam. Het is in menig opzicht belangrijk; daarom geven wij het hier in regest-vorm uit. De voor ons onderzoek noodige missiven of instructiën publiceeren wij volledig. Het valt te betreuren, dat dit H.S. veel van den tand des tijds heeft te lijden gehad. — Er is eene dubbele pagineering in aangebracht; de oudste plaatsen wij tusschen haakjes.

Bij de uitgave der bijlagen zijn de bekende regels van het Historisch Genootschap gevolgd. In de spelling der woorden, zelfs van eigennamen eener zelfde akte, treft men eene zoo groot mogelijke vrijheid aan. Wij hebben ons echter aan den origineelen tekst gehouden.

(fol. 5^{r}) fol. 6^{r}:	28 Juni 1593. — Copie van eene missive aan den baljuw van Muiden over D. Stephanus Nicolai.
(„ 5^{r}_{v}) „ 6^{r}_{v}:	10 Dec. 1593. — Copie van een schrijven van den kerkeraad van Amsterdam aan D. Menso Altingius betreffende D. Stephanus Nicolai.
(„ 5^{v}) „ 6^{v} } („ 6^{r}) „ 7^{r} }:	10 Dec. 1593. — Copie van eene missive van den kerkeraad van Amsterdam aan D. Andreos Theodorici, predikant te Enkhuizen, over den gevangen D. Stephanus Nicolai.
(„ 6^{r}_{v}) „ 7^{r}_{v}:	27 Jan. 1594. — Copie van eene missive van den kerkeraad van Amsterdam, aan D. Menso Altingius over D. Stephanus Nicolai.
(„ 7^{r}) „ 8^{r}:	14 Febr. 1594. — Copie van den beroepsbrief door den kerkeraad van Amsterdam aan D. Antonius Tysius, gezonden.
(„ 7^{v}) „ 8^{v} } („ 10^{Ir}) „ 11^{r} }:	13 Jan. 1598. — Copie van het verslag eener samenspraak tusschen den kerkeraad van Amsterdam en Goosen Vogelsanck „over een seker boexken", in tegenwoordigheid van schout en schepenen, op het stadhuis gehouden.
(„ 10^{Iv}) „ 11^{v}:	Sine dato. — Blanco.
(„ 10^{IIr}) „ 12^{r}:	13 Juni 1598. — Copie van een schrijven der Martinisten aan D. Petrus Plancius en Roeloff Egbertsz. te Amsterdam.
(„ 10^{IIv}) „ 12^{v} } („ 10^{IIIv}) „ 13^{v} }:	3 Sept. 1598. — Copie van het antwoord aan den „eersamen, wijsen, discreten H. Adolpho Vischer mit zyne Geassocieerden, die haer seggen te zijn van die Ausburghse Confessie binnen Amsterdam" gezonden.
(„ 11^{r}) „ 14^{r}:	13 April 1601. — Copie van instructie voor Barent Jansz., die als krankenbezoeker op de schepen naar Oost-Indië zal varen. Zij luidt woordelijk als volgt: „Copye. Alsoo nodich is bevonden, dat op den schepen varende naer Oost Indien eenighe personen worden verordineert om yet goets uut Godes Woort ofte andere boecken van gereformerde leeraren onderwijlen voor te leesen, ende den persoonen die op d'selve schepen in kranckheyt souden mogen vallen in haere kranckheyt te vertroosten, ende Barent Jansz. van Amsterdam daertoe by den Bewindthebbers van de Oost Indische vaerte is versocht ende bewillicht. Opdat dan de voorsz. Barent Jansz.

1) Er zijn in dit H.S. drie folio's als „10" gepagineerd.

daertoe behoorlycke authorisatie soude mogen hebben, heeft de kerkenraet deser stede uyt last onses classis van Amstelredam goetgevonden, als kranckbesoecker te ordineeren den voorseyden Barent Jansz., tsy binnen sijn scheepsboorte ofte in andere schepen van de vlote, daer hy versocht zal mogen worden. Maer opdat de voorsz. Barent Jansz. mach weten wat eygentlycken in desen sijn laste sal sijn ende waernae hy hem sal hebben te reguleren, sal hy hem houden nae tgeene hiernae volcht:

In den eersten sal hy alle morgen ende avont de gemeene gebeden doen.

Ten anderen sal hy oock die gebeden doen voor ende nae den eeten.

Ten derden sal hy versocht ofte des noot sijnde, alle den krancken vlytich onderwysen ende vertroosten nae gelegentheyt der saecken.

Ten vierden sal hy met Godes Woort int particulier vermanen dengeenen die alsulcke vermaningen sullen begeeren ofte van nooden hebben.

Ten laetsten sal hy te gelegender tijt uyt Godes Woort offte eenige andere boecken van de gereformeerde leeraren een capittel ofte sermoen mogen voorlesen.

Alle welcke saecken die voorscreven Barent Jansz. neerstich ende opt stichtelijckste in twerck sal stellen, sonder hem yets anders aen te nemen, dat het ampte van een predickant aengaet. Als daer is de bedieninge van Godes Woort ende het gebruyck der heyliger sacramenten, tsy onder wat pretext hetselve soude mogen sijn. Aldus gedaen in onsen kerckenraet, desen derthienden April sestien hondert ende een. Ten oirconde tsegel onses kerckenraets hier onder gedruckt ende by eenigen onderteyckent.

By laste onses kerckenraets".

(fol. 11ʳ) fol. 14ʳ: 13 April 1601. — Copie van instructie voor krankenbezoeker met authorisatie om te doopen, verleend aan Philips Pietersz., die op de schepen naar Oost-Indië zal varen. Zij luidt woordelijk als volgt:

„Copye.

Alsoo noodich is bevonden, dat op de schepen varende naer Oost Indien eenge persoonen worden geordineert vant scheepsvolck yet goets uyt Gods Woort ofte andere boecken van de gereformeerde leeraren onderwijlen voor te dragen, ende den

krancken onder denselven volcke in haer kranckheyt te vertroosten. Ende Philips Pietersz. daertoe by de Bewindthebbers van de Oost Indische vaerte is versocht ende verwillicht. Opdat dan die voorsz. Philips Pitersz. (sic) daertoe behoorlycke authorisatie soude mogen hebben heeft de kerkenraet deser stede Amstelredam uyt laste haeres classis goet gevonden als kranckebesoecker ende die tvolck uyt Godes Woort somtijts eenige vermaningen soude mogen doen den voorseyden Philips Pitersz. te ordonneren. Maer opdat de voorsz. Philips Pietersz. mach weeten, hoe verre sijn laste hierin sal strecken ende waarnae hy hem eygentlycken sal hebben te regeleren (sic), wort hem by desen belast hem te houden ende te dragen nae tgeene hier volcht:

In den eersten sal hy alle morgen ende avont de gemeene gebeden doen.

Ten anderen sal hy oock de gebeden doen voor ende nae den eeten.

Ten derden sal hy versocht ofte des noot sijnde alle die krancken binnen sijn scheepsboort ende daert hem anders gelegen sal sijn vlytich onderwysen ende vertroosten nae gelegentheyt der saecken.

Ten vierden sal hy met Godes Woort int particulier vermanen dengeenen die alsulcke vermaningen sullen begeeren ofte van nooden hebben.

(fol. 11ᵛ) fol. 14ᵛ: Ten vijfden sal hy te gelegender tijt uyt Gods Woort eenige vermaninge mogen doen tot onderwysinge, berispinge ende bestraffinge van den volcke, naedat de saecken sullen vereysschen.

Ten laetsten oft moecht gebueren op deese reyse dat yemant onder den volcke gevonden werde, die in sijn jonckheyt niet gedoopt waere ende door onderwysinge in sijn harte geslagen sijnde ende oogenschijnlycke beteringe sijns levens betonende, den doope ernstelycken als een oprecht lithmaet Jesu Christi, insonderheyt kranck sijnde, mochte begeeren onder vaste beloefte, dat hy voortaen als een oprecht Christen sijn leven wilde aenstellen, sal hy in dien gevalle, alsulcken persoone (doch vooral wel versekert sijnde dat hy in sijn jeucht niet gedoopt is) in een wettige vergaderinge ende nae behoorlycke verclaringe van den inhoudt ende het rechte gebruyck in [1])

---

1) In margine staat: van.

den H. doope mogen doopen, mits aenteeckenende de naeme van alsulcken persoone, ende die plaetse sijnder regidentie (sic) als hy te huys is, omme met lief wedergecomen sijnde, dselve aen den kerkenraet over te leveren.
Alle welcke saecke de voorscreven Philips Pitersz. met sticht ende opt stichtelijckste int werck sal stellen, sonder hem yets anders aen te nemen tsy onder wat pretecxt tselve soude mogen sijn. Aldus gedaen in onsen kerckenraet desen derthienden April sestien hondert ende een. Ten oirconde tsegel onses kerkenraets hier onder gedruckt ende van eenigen van ons met haer namen ondergescreven.

By laste des kerkenraets."

(fol. 11^v) fol. 14^v: 11 Juli 1601. — Copie van den beroepsbrief door den kerkeraad van Amsterdam aan D. Wernerus Helmichius, gezonden.

(„ 12^r) „ 15^r: 6 April 1606. — Copie van instructie met recht om te doopen, gegeven aan Lambert Heindrickssz. van Zutphen, varende als krankenbezoeker naar Oost-Indië.
Hier onder: „Den 29 Augusti 1619 is gelycke instructie, van woorde te woorde (als de bovenscr. copie ludende) medegegeven (mutato nomine) aan Michiel Seroijen van den Briele".

(„ 12^v) „ 15^v: 21 (?) Juli 1609. — Copie van den beroepsbrief door den kerkeraad van Amsterdam aan D. Abrahamus à Dorislaer, gezonden.

(„ 13^r) „ 16^r: 21 Juli 1609. — Copie van eene missive van den kerkeraad van Amsterdam aan de predikanten en ouderlingen van Enkhuizen in zake het beroep op D. Abrahamus à Dorislaer, uitgebracht.

(„ 13^v) „ 16^v: 28 April 1610. — Copie van den beroepsbrief door den kerkeraad van Amsterdam aan D. Johannes Sylvius gezonden, toen D. Lucas Ambrosius predikant in de gasthuiskerk, als predikant „in den ordinaren dienst der Statkercken", werd beroepen.

(„ 14^r) „ 17^r: 29 April 1610. — Copie van eene missive van den kerkeraad van Amsterdam aan de predikanten en ouderlingen te Sloten, betreffende D. Johannes Sylvius, die als predikant in de gasthuis-kerk is beroepen.

(fol. 14^{v}) („ 15^{r})	fol. 17^{v} „ 18^{r} :	23 Dec. 1610. — D. Casparus Conradi Wiltens wordt met instructie als predikant naar Oost-Indië gezonden [1]).
(„ 15^{r})	„ 18^{r}:	23 Dec. 1610. — Willem van Langenhove wordt met instructie als schoolmeester naar Oost-Indië gezonden.
(„ 15^{v})	„ 18^{v}:	23 Maart 1611. — D. Jan Merttensz. die als predikant naar Oost-Indië zal gaan, wordt door den kerkeraad bevestigd en van instructie-brief voorzien. Over den doop van onechte kinderen en bastaarden. 31 Maart 1611. — Gillis Hendricxsz. wordt als schoolmeester naar Oost-Indië gezonden.
	„ 18*:	Sine dato. — Origineele brief van Jan Maertsoon Campen aan den kerkeraad van Amsterdam over eene Maleische vertaling van een formulier om te doopen, trouwen, „gemeene” gebeden te doen enz. Over Frederijck de Houtman den gouverneur van Amboina.
(„ 16^{r})	„ 19^{r}:	8 Dec. 1611. — Copie van instructie voor Josia Bacx als ziekentrooster naar Oost-Indië. Hetzelfde voor: Abraham van Loo (met recht om te doopen); Heyndrick Lucassen, Pieter van Santen, Jan Hermansz. (1616), Joseph Daniels (19 Martii 1620).
(„ 16^{v}) („ 17^{r})	„ 19^{v} „ 20^{r} :	8 Dec. 1611. — Copie van instructie voor Lubbert Claessz. als schoolmeester naar Oost-Indië [2]).
(„ 17^{r})	„ 20^{r}:	3 Juli 1612. — Copie van instructie voor Meynart Assueri, als krankenbezoeker naar Guynea, met authorisatie om te doopen.
(„ 17^{v})	„ 20^{v}:	12 Juli 1612. — Over de houding van den kerkeraad van Amsterdam in zake Cornelius Geselius van Rotterdam. 30 Maart 1623. — Copie van instructie voor Wessel Gerryts als krankenbezoeker naar Oost-Indië.
(„ 18^{r})	„ 21^{r}:	1616—1622. Opsomming van de krankenbezoekers, die in dezen tijd naar Oost-Indië zijn gevaren.
(„ 18^{v}) („ 19^{r})	„ 21^{v} „ 22^{r} :	... Mei 1613. — De kerkeraad van Amsterdam doet verslag aan de classis van Amsterdam, dat men als krankenbezoekers heeft aangenomen: Heyndrick van Soust, Meynart Meynartsz. en Jan Jansz., waarvan de eerste ook bij den kerkeraad is geauthoriseerd den doop te bedienen. Verzoek om de beide eersten zoo mogelijk tot proponent te bevorderen.

1) Afgedrukt bij: J. A. Grothe, *Archief voor de geschiedenis der Oude Hollandsche Zending*, Utr. 1890, Dl. V, blz. 10—12.

2) Afgedrukt bij: J. A. Grothe, *Archief*, Dl. V, blz. 13 en 14. Hij noemt het abusievelijk „een instructie voor een ziekentrooster voor Oost-Indië”.

(fol. 19^{v}) fol. 22^{v}: Sine dato. — Blanco.

(„ 19^{*r}_{*v}) „ 22^{*r}_{*v}: 23 Nov. 1619. — Copie van eene missive van den kerkeraad van Amsterdam aan de predikanten en ouderlingen van Harderwijk in zake het beroep van D. Allardus van Mehen.

(„ 19^{*v}) „ 22^{*v}: 30 Juli 1620. — Copie van eene missive van den kerkeraad van Amsterdam aan de synode van Gelderland te Zutphen, betreffende het beroep van D. Allardus van Mehen, predikant te Harderwijk.

(„ 20^{r}) „ 23^{r}: Sine dato. — Copie van een brief aan de provinciale synode van Zuid-Holland te Gouda (ter Goude), in zake het beroep van D. Eleazar Swalmius, predikant te Schiedam.

(„ 20^{v}) „ 23^{v}: 22 Sept. 1620. — Copie van eene missive van den kerkeraad van Amsterdam aan de predikanten en ouderlingen van Schiedam, betreffende het beroep van D. Eleazar Swalmius.

(„ 20^{*r}_{*v}) „ 23^{*r}_{*v}: 2 Dec. 1619. — Copie van instructie voor Dierick Pietersz. Drystrang, die als predikant naar Guinea wordt gezonden.

(„ 21^{r}_{v}) „ 24^{r}_{v}: 28 Sept. 1620. — Eenige Hoogduitsche predikanten zullen worden aangesteld voor den dienst onder de vluchtelingen, die zich vooral uit Aken, Keulen en Hamburg, te Amsterdam gevestigd hebben. Copie van den beroepsbrief door den kerkeraad van Amsterdam aan D. Otto Badius, predikant te Huchelhoffen, gezonden.

(„ 22^{r}_{v}) „ 25^{r}_{v}: 1 Oct. 1620. — Copie van eene missive van den kerkeraad van Amsterdam aan de predikanten en ouderlingen van Kampen, betreffende het beroep op D. Petrus Plancius Jr. uitgebracht. (Het handschrift is zeer verbleekt).

(„ 23^{r}_{v}) „ 26^{r}_{v}: 1 Oct. 1620. — Copie van den beroepsbrief door den kerkeraad van Amsterdam aan D. Petrus Plancius Jr., predikant te Kampen, gezonden.

(?„ 24^{r}) „ 27^{r}: . . . . — (Het handschrift is zeer verbleekt). Vermoedelijk: copie van een schrijven van den kerkeraad van Amsterdam aan de predikanten en ouderlingen van Leeuwarden over het beroep op D. Johannes Bogerman uitgebracht.

(„ 24^{v}) „ 27^{v}: . . . . — (Het handschrift is zeer verbleekt). Vermoedelijk: copie van den beroepsbrief door den kerkeraad van Amsterdam aan D. Johannes Bogerman te Leeuwarden, gezonden.

(„ 25^{r}) „ 28^{r}: . . . . — (Het handschrift is zeer verbleekt).

Vermoedelijk: copie van een schrijven van den kerkeraad van Amsterdam aan de predikanten en ouderlingen van Naarden, in zake het beroep van D. Jacobus Laurentius.

(fol. 25^{v}) fol. 28^{v}: 1 Oct. 1620. — (Het handschrift is zeer verbleekt). Vermoedelijk: copie van den beroepsbrief door den kerkeraad van Amsterdam aan D. Jacobus Laurentius te Naarden, gezonden.

(„ 25^{*r}) „ 28^{*r}: 21 Aug. 1625. — Copie van instructie gegeven aan D. Isaacus Tyaeus, die als predikant naar Guinea wordt gezonden. „So is by de kerckenraet tot Amstelredam, uyt last des classis ende met approbatie der H. Bewinthebberen der W.-I. Compagnie, ende gesonden by desen omme met de schepen eersdaegs vaerende nae Guinea, te gaen ende weder te comen, den Eerw. Godsaligen, Welgeleerden, Dienaer des Goddelycken Woorts D. Isaacus Tyaeus. Actum in de vergaderinge onses kerckenraets tot Amstelredam enz. 21 Augusti 1625.

Jacobus Triglandius, l. pr.
Johannes Cloppenburch, Scriba Classis.
Philips Metsue, ouderling."

(„ 25^{*v}) „ 28^{*v}: 4 Dec. 1625. — Dirrick Pietersz. Drystrang wordt door den kerkeraad van Amsterdam, als van den classis daartoe gelast, met approbatie van de Heeren Bewindhebberen der Oost-Indische Compagnie als predikant naar Oost-Indië gezonden; vóór dien tijd bekleedde hij het ambt van ziekentrooster in Guinea.

(„ 26^{r}_{v}) „ 29^{r}_{v}: 16 Juli 1623. — Copie van den beroepsbrief door den kerkeraad van Amsterdam aan D. Petrus Wachtendorpius gezonden, met verzoek gedurende de ziekte van D. Otto Badius diens plaats in te nemen.

(„ 26^{v}) „ 29^{v}: 7 Dec. 1623. — Copie van instructie medegegeven aan Pieter Bonnissen, die als krankenbezoeker naar West-Indië zal varen Eene instructie van denzelfden inhoud werd aan Bastiaen Jansz. Krol ter handgesteld. Zij luidt woordelijk als volgt:

„Alsoo noodich ende stichtelijck bevonden is, dat op de schepen varende naer West Indien eenige persoonen gestelt werden, die uut Godes heylige Woort, ende uut eenige boecken van de gereformeerde leeraren yet goets tot stichtinge voorlesen, het volck tot godtsalicheyt in het particulier vermaenen, ende de persoonen die op deselve schepen

in kranckheyt mochten komen te vallen, in hare kranckheyt onderrechten, ende vertroosten. Soo is by den kerckenraet deser stede, als van den classe daertoe gelast, met consent ende approbatie van de E. Heeren Bewinthebberen van de West Indische Compagnie, den thoonder deses, genaemt Pieter Bonnissen tot een kranckbesoecker, ten eynde voirsz., verordineert. Ende opdat deselve daervoor by een yeder werde erkent, ende hy moge weten, hoe hy hem in deze syne bedieninge sal hebben te dragen, so wort hem dese credentie in de instructie-brief medegegeven. De poincten nae dewelcke hy hem in deze bedieninge sal hebben te reguleren sijn dese naevolgende:
Ten eersten sal hy alle morgen ende avont, oock voor ende nae den eten, de gemeene gebeden doen
Ten tweeden sal hy des noot ende versocht sijnde, alle de krancken vlytich onderwysen ende vertroosten.
Ten derden sal hy met Godes Woort in het particulier vermaenen denghenen, die sulcke vermaninge begeeren oft van noode hebben.
Ten vierden sal hy ter gelegener tijdt uut Godes Woort, oft uut de boecken der gereformeerde leeraeren eenige capittelen of een sermoen voorlesen.

fol. 30r: Alle welcke saecken de voorsz. Pieter Bonnisz. neerstich ende op het stichtelijckste sal verrichten, ende dese syne bedieninge met eenen christelycken ende godtsaligen wandel bekleeden, opdat hy beyde met den woorde ende wandelinge het volck moge stichten: sonder hem yets anders aen te nemen, dat het predickampt aengaet, onder wat pretext hetselve soude mogen wesen. Aldus gedaen in de vergaederinge des kerckenraets binnen Amstelredam, ende ten oorconde neffens het opgedruckte segel by ons onderteyckent, den 7 Decemb. 1623.

Uut aller naem ende last:
Rudolphus Petri, Praeses.
Jacobus Triglandius, Scriba.
D. van den Emden, Ouderlingh."

met dese instructie is Pieter Bonnisz. ende Jan Henricksz. van Rijssen naer West Indien gereyst, den 7 Decemb. 1623.

Ende met deselve instructie is Dirck Laurensz. naer Oost Indien gesonden, den 7 Decemb. 1623.

Ende met deselve instructie is Bastiaen Jansen naer West Indien gesonden, den 7 Decemb. 1623. Alsoo Bastiaen Jansen sieck is geworden, soo is in sijn plaetse gesonden Gerryt Pietersz.

Met deselve instructie is Bastiaen Jansen, naer verkregen gesontheyt naer West Indien gereyst, den 25 January 1624.

Met deselve voorsz. instructie is Gerrit Gerritsz. naer Oost Indien gesonden, den 14 Martii anno 1625.
Met dese instructie is den 4 Decemb. 1625 naer West Indien gesonden Jan Heyndricxsz., item Evert Jansz. Snell naer Oost Indien.
Met dese instructie is den 23 Aprilis 1626 naer Oost Indien gevaren Isaacus Ruttenius.
Met dese instrucktie sijn den 3 September anno 1626 naer Oost Indien gevaren:

Hendrick Pontkaes
Jan Dirrick
Esaias Lubbertsz.

Ende Jan Wesselsen naer West Indien.
Met dese voorsz. instrucktie is Barent Evertsz. naer Oost Indien gesonden, den 6 November anno 1626.
Met dese instrucktie voorsz. is Tousijn Lamberts naer Oost Indien gesonden, den 31 Decemb. 1626.
Met dese voorsz. instrucktie is Lambert Wynantsz. naer Oost Indien gesonden, den 8 January anno 1627.
Sijnde Hendrick Pontcaes aen landt gebleven, is wederom naer Oost Indien gesonden, den 25 Martii 1627.
Jan Brouwer is als voren naer Oost Indien gesonden tenselven dage.

(fol. 27ʳ) fol. 30ᵛ: Met dese vorige instructie is Gerrit Pietersz. naer West Indien gegaen, den 29 Aprilis 1627. Ick segge naer Guinea.
Met dese instructie is tenselven dage oock naer Guinea gegaen Jan Heyndricksz. van Rijssen.
Met dese instructie is tenselven dage gegaen naer Groenlandt als voorleser Dirck Jansz., gelijck oock mede Isaac Thomasz. Grinel.
Sijn oock met dese instructie uutgevaren naer Oost Indien, den 11 September 1627, Jan Wilnisz. ende Charles Gooseau.

Den 16 ditto is naer Oost Indien met dese instructie vertrocken Abraham Florianus.

Den 21 ditto is op gelycker voegen naer Oost Indien vertrocken Titius Abbama.

Den 12 Novemb. 1627 is met dese instructie naer West Indien vertrocken Hendrick Arentsz.

Den 19 ditto is mede naer West Indien met gelycke instructie vertrocken Corn. Cornelisz.

Den 30 Martii is voor cranckbesoucker ende proponent gegaen naer West Indien Willem Dirxz.

Den 13 Aprilis 1628 Lambertus Latomus voor predicant op West Indien.

Denselfden ditto Salomon Hoornaert, Robertus Cellarius, Hubbertus Dinckgreven, Isaac Thomassoon Grinel voor sieckentroosters op West Indien.

Item Hendrick Hubertsoon voor sieckentrooster op denselfden tijt.

(Item Willem Dirxsz. voor proponent ontrent denselven tijt.

Item Willem Dircxsz.) 1)

Jan du Boys
Gerrit Jochemsz. Croes
Cornelis Willemsz.
Jan Gerritsz. Croes
Abraham Aertsz.
— Voor sieckentroosters nae West Indien op ofte ontrent denselven tijt.

Jan Jacobsz., Oost Indien, 11 Meert anno 1632.

Alonce Bourgois naer Oost Indien, 1632 den 12 Meert, met ordre om te mogen doopen.

Hans Britsen, den 29 Meert
Hendrick Huybertsz.
Dirrick Jansz.
Pieter Louwersen van Linseel
Cornelis Willemsz.
Samuel Hornaer.
— 1629 5 April
— Deze voorsz. ses persoonen sijn voor sieckentroosters naer West Indien vertrocken.

Hendrick Arentsen, den 5 April anno 1629, voor sieckentrooster naer Guinea.

Cornelis Cornelisz.
Julius Ruelius
Gerardus Busschoff
Adriaen Aertsz.
Gijsbert de Haes
Pieter Marcus
— Voor sieckentroosters na West Indien, 7 Juny 1629.

1) De tusschen haakjes geplaatste woorden zijn in het handschrift doorgehaald.

Jacob Jansz. voor sieckentrooster na Capo Verde, 7 Juny 1629.

Isaac Jansz., 1 Septemb.
Jacob Philips
Jan Claesz., van Minnertsga
Claes van Westbroeck
Abraham Pietersz.
} Voor sieckentroosters naer West Indien, den 30 Augusty 1629.

Jasper Jaspersz.
Jan du Boys
Willem Ockersz.
Pieter Jansz.
} Dese 4 personen sijn 27 Decemb. 1629 voor sieckentroster (sic) naer Oost Indien gevaren.

Andries Dirrixsz. van Horn 17 January anno 1630 naer Oost Indien gevaren.
Abraham Jansz. Beckom 17 January 1630 naer West Indien gevaren.
Claes Thomasz. 17 Meert 1630 naer Oost Indien gevaren.
Jan Wesselsz. naer West Indien, 29 Meert 1630.
Jacop Pietersz. naer West Indien, op ditto.
Hendrick Bockelman naer Guinea, op ditto.
Jan Giertsz. naer Groenlandt, 12 Mey.
Jacop Jansz. na Oost Indien, 14 Mey 1630.
Jan Lodewicxs na Capo Verde, 4 Jully 1630.
Daniel Macke na Pharnamboucq, op ditto.
Jacop Fredricxs na Pharnamboucq, op ditto.
Titius Abama na Moscovien, 10 Jully (sic) 1630.
Everardus Bogardus naer Guinea, 9 Septemb. (1630).

(fol. 28^r) fol 31^r: 6 Juli 1628. — Copie van eene missive door den kerkeraad van Amsterdam aan de predikanten en ouderlingen te Leeuwarden gezonden, betreffende het beroep op D. Henricus Geldorpius uitgebracht.

,, 31^v: 6 Juli 1628. — Copie van den beroepsbrief door den kerkeraad van Amsterdam aan D. Henricus Geldorpius te Leeuwarden gezonden.

(,, 29^r_v) ,, 32_v
(,, 30^r) ,, 33^r : 18 Juli 1628. — Copie van een schrijven van den kerkeraad van Amsterdam aan predikanten en ouderlingen te Leeuwarden, in zake het beroep van D. Henricus Geldorpius.

(,, 30^v) ,, 33^v: Sine dato (1628?). — Copie van een instructieformulier voor proponenten op de schepen der Oost-Indische Compagnie, door de classis van Amsterdam opgesteld.

(,, 31^v) ,, 34^r: 5 Maart 1629. — Copie van een brief van den kerkeraad van Amsterdam, waarin deze verklaart

zich van conspiratie tegen den staat of de stad niet bewust te zijn.

(fol. 31^{v}) fol. 34^{v}: Sine dato. — Copie van een schrijven van .... waarin hij zich verklaart onschuldig te zijn aan „machinatie, complooterye ofte conspiratie".

(„ 32^{r}_{v}) „ 35^{r}_{v}: 14 Juni 1629. — Copie van instructie medegegeven aan D. Lambertus Latomus, die als predikant naar West-Indië wordt gezonden.

(„ 32^{v}) „ 35^{v} }
(„ 32^{*r}) „ 36^{r} }: 21 Mei 1629. — Copie van een antwoord door den kerkeraad van Amsterdam aan D. Cloppenburgius gezonden.

(„ 32^{*r}) „ 36^{r} }
(„ 32^{*v}) „ 36^{v} }: Sine dato. — Copie van een schrijven over de zaak van D. Cloppenburgius.

(„ 34^{r}) „ 37^{r}: 1630—1635. — Vervolg van de lijst van predikanten en krankenbezoekers die naar Oost- en West-Indië zijn gevaren. Zij luidt woordelijk als volgt:

„Cornelis Willemsz. van Amst [.......] [1]).
Pieter Tymansz. van [.......], voor sieckentroosters naer Oost Indien.
Jan de Rooy van [L]eyden [naer .....]
Dirck Jansz. }
Petrus Schelius. } naer West Indien, 18 Octob. 1630.
[Christianus] Wachloo voor predicant naer West Indien.
Hendrick Huiberts kranckbesoecker na West Indien, 29 Nov. 1630.
Gerrit Buchoff na West Indien, January 1631.
Cornelis Cornelissz. na West Indien, 4 Febr. 1631.
Pieter Lourisz. van Linseel, 24 April 1631.
Adriaen Arisz., 4 Novemb. }
Jan Dircksz, op ditto } anno 1631.
Abraham Jansz. Beckom, op ditto }
Jan Jacobsz., den 11 Meert 1632.
Michiel Jochomsz. voor kranckbesoecker naer Guinea, den 12 Augusty anno 1632.
Dirrick Jansz. voor cranckebesoeker naer Fernando Orognes, den 12 Augusty 1632, mach doopen ende trouwen.
Pieter Douwes voor cranckebesoecker naer Oost Indien, den 18 Novemb. 1632, mach doopen ende trouwen.
Cornelis Carre van Haerlem naer Oost Indien voor sieckentrooster, den ... November 1632 [2]).

---

1) Het tusschen haakjes geplaatste is wegens beschadiging van het H.S. onleesbaar.
2) De datum der maand is niet ingevuld.

Pieter Claeszbout van Uuttrecht (sic) voor sieckentrooster naer Oost Indien, den ... November 1632.
Isaac Jansz. voor sieckentrooster op Brasilien, primo Novemb. 1633.
Cornelis Wilnisz. van der Poel op West Indyen voor sieckentrooster in de Engelsse ende Neerlantse tale.
Jan Gerritsz. Croes sieckentrooster op Oost Indien gevaren, 22 Martii 1635.
Abraham Ruttenii voor sieckentrooter (sic), ende te mogen doopen, op Oost Indien gevaren, 29 Meert 1635.
Jan Willemsz. van Hoorn gevaren voor cranckebesoecker op Oost Indien, den 29 Meert 1635.
Jan Jansz. van Uutgeest gevaren voor proponent op de Groenlandtsche schepen, den 5 April 1635.
Fridericus Wiltens gevaren voor proponent op West Indien, den 26 April 1635.
Claes Thomasz. van Texel voor sieckentrooster op Oost Indien, den 4 Octob. 1635.
Jasper Jaspersz. Vaerouse voor sieckentrooster, ende te mogen doopen, op Oost Indien, 4 Octob. 1635.

(fol. 34^{v}) fol. 37^{v}: 11 Maart 1632. — Copie van instructie voor Alonce Bourgeois om als ziekentrooster naar Oost-Indie te varen, met authorisatie om te doopen.

(„ 35^{r}_{v}) „ 38^{r}_{v}: 4 Oct. 1629. — Copie van de aanstelling van Helmich Helmichsen als predikant naar Oost-Indië, „by den classe ende kerckenraedt deser stede van Amstelredam met goetvinden van de E. Heeren Bewinthebberen van de O. I. Comp".

(„ 35^{v}) „ 38^{v}: 14 Oct. 1630. — Copie van de aanstelling van D. Abrahamus Rogerius, als predikant naar Oost-Indië.
19 Maart 1631. — Copie van de aanstelling van D. Joannes Theodorus Hemste als predikant naar Oost-Indië.

(„ 35^{*r}) „ 39^{r}: 12 Aug 1632. — Dirrick Jansz. wordt „by den kerckenraedt deser stede als van den classe daertoe gelast, met consent ende approbatie van de E. Heeren Bewinthebberen van de W. I. Compagnie", als krankenbezoeker met recht om te doopen in West-Indië aangesteld.

(„ 35^{*v}) „ 39^{v}: 9 Sept. 1632. — D. Conradus Clevius wordt door classis en kerkeraad van Amsterdam tot predikant in West-Indië aangesteld.

(„ 36^{r}) „ 40^{r}: 25 Sept. 1632. — Abrahamus Ruyteau wordt door

den kerkeraad als krankenbezoeker, met recht om te doopen, op het eiland St. Martijn aangesteld.

(fol. 36^v) fol. 40^v: 9 Dec. 1632. — Copie van den beroepsbrief door den kerkeraad van Amsterdam aan D. Antonius Harinckhoeck, predikant te Amersfoort, gezonden.

(„ 37^r) „ 41^r: 9 Dec. 1632. — Copie van de missive door den kerkeraad van Amsterdam aan de predikanten en ouderlingen van Amersfoort gezonden, in zake het beroep van D. Antonius Harinckhoeck.

(„ 37^v) „ 41 : 5 April 1635. — Jan Jansen van Uitgeest „voor de naste (sic) reyse ende langer niet" als proponent aangesteld, om op de Groenlandsche schepen mede te varen.

2. *5 Maart 1598.* — D. Plancius heeft aengedient, hoe dat de reeders van de scheepen welcke naer Oost Indien sullen varen, hem hebben verclaert, hoe dat se van de heeren burgemeesteren versocht ende oock verkregen hebben, datter eenghe van de studenten, die op des stadts kosten gestudeert hebben (ende daertoe souden moghen gewillich sijn) met deselve schepen naer Oost Indien souden varen, om Godes Woordt tusschen weghen ende aldaer te lande te vercondighen. Ende alsoo mijn heeren de burgemeesteren daertoe genomineert hebben Johannem Altenhovium, Johannem Silvinum (sic) ende Jacobium (sic) Brunonem, soo versoecken de bewindthebbers van deselve schepen door D. Plancium, dat haer believe de voornoemde persoonen daertoe te vermanen ende te beweghen. Dit verstaen ende overleght sijnde, is goetgevonden, dat de voorsz. persoonen hiervan, door D. Plancium ende D. Halsbergium sullen aengesproken worden.

(Protocollen van den Kerkeraad
van Amsterdam III, fol. 21^v).

3. *4 April 1602.* — Aengesien by de classe is goetgevonden, dat de kerkenraet soude aenspreken de kranckenbesoekers, die voor deesen op de schepen van Oost Indien hebben gevaren ende nu wederom derwaerts sullen gaen, omme uut haer te verstaen, hoet haer op de reyse is gegaen ende of sy haer, volgende commissie ende haere instrucsie wel hebben gequeten. Is goetgevonden, dat men deselve die voorhanden sijn, tegens Donderdach eerstcomende, ten eynde voorsz., voor den kerkenraet sal ontbieden. Ende alsoo Jacob Matheus op dese tijt tegenwoordich was, is tgeene voorsz. is aen hem int werck gestelt, ende bevonden dat het alles wel met hem was toegegaen, gelijck hy oock bereyt was met attestatien van sijn admirael

tselfde te bewysen, welcke attestatie hy over 14 dagen de broederen ter handen sal bestellen. Hem is daer beneffens aengeseyt, dat hy de aenstaende reyse een scriftelycke commissie ende instrucsie van de broederen sal ontfangen.

(Protocollen van den Kerkeraad
van Amsterdam III, fol. 78[r]).

4. *6 Nov. 1603.* — Is goetgevonden, dat D. Plancius ende D. Helmichius alle cranckebesoeckers dewelcke de Companie van Oost Indien zouden moghen aennemen, zullen examineeren ende rapport aen den kerkenraet zullen doen, om alsdan by denzelfden daerin te handelen, sooals hun best raetsaem zal duncken.

(Protoc. III, fol. 101[v]).

5. *14 April 1605.* — Is goetgevonden, dat D. Ursinus sal scryven de instrucsie voor de kranckbesoekers welcke sullen varen met de tegenwoordige Oostindische vlote, ende dat in gelycke forme van het formulier daervan in voorleden jaer gemaeckt. Is mede goetgevonden, om redenen die tanderen tyde zijn gewichtich geoordeelt in onse classicale vergaderinge, dat men Wernerus Merwerijcks ende Coornelis Joostensz. sal macht geven om den heyligen Doop over het ongedoopte scheepsvolck ter noot te bedienen, mids die te vooren van den verborgendheyden der heylige verbonteeckenen wel onderrechtende ende blyckende van haere boetveerdicheyt.

(Protoc. III, fol. 127[r]).

6. *7 Februari 1615.* — Compareerden als voren Bastiaen Jansz. van Harlingen, kaffawercker, oud 20 jaeren, 10 ans. [1]) woonende by de Regulierspoort, geassisteert mit Annetjen Egberts zyne moeder ter eenre, ende Annetjen Stoffelsdr. van Eesens, oud 21 jaeren, 9 ans. [1]) wonende als voren, geen ouders hebbende, ter andere zyden.
Ende gaven aen, dat se aen malkanderen verlovet ende met trouwe verbonden waren, versoekende haere drye Sondaeghse uytroepinghen, omme naer deselve de voorsz. trouwe te solenniseren ende in alles te voltrekken, soo verre daer anders gheene wettighe verhinderinghe voor en valle. Ende naerdien sy by de waerheyd ver-

---

1) „Ans." is eene afkorting voor „annos".

klaerden, dat se vrye persoonen waren ende malkanderen in bloede [1]), waerdoor een Christelijk huwelijk mochte verhindert worden niet en bestonden, zijn hun hare gheboden verwillighet.

(Onderteekend:)

ANNEKEN CHRYSTOVEL.

+ [2])

(Doop-, Trouw- en Begrafenis-boeken, N°. 418, fol. 162^{verso}. Oud-Archief in de St. Anthonis-waag te Amsterdam).

7. *25 Maart 1621.* — D. Rolandus dient aen, dat D. Faukelius ten tweeden heefft geschreven over de sake van Oost Indien om te bevoorderen het Seminarium, mitsgaders te houden correspondentie met de broederen van Zeelandt, desgelijcks om malcanderen over te schryven de namen dergenen, die naer Oost Indien voor predicanten ende sieckentroosters sijn gevaren. Dit in communicatie gelegt sijnde, is goetgevonden, dat men de broederen van Zeelandt sal overschryven, wat in de saecke vant Seminarium is gedaen den 4 Martii. Dat men oock de namen der cranckbesoeckers ende predicanten sal metter tijt overschryven. Dat oock D. Lemerius (sic) ende D. Jacobus Rolandus met een ouderling de personen, die naer Oost Indien sullen varen sullen examineren, presenteren ende waernemen al wat op d'Oost in(di)sche saecke voorvalt ende correspondentie sullen houden met de broederen van Zeelandt, twelck by ordre jaerlijcx onder de broederen sal omgaen.

(Protoc. V, fol. 6).

8. *7 April 1622.* — Also D. Lemerius ende D. Rolandi beurte (omme het examen dergenen te doen welcke voor predicanten ende kranckbesoeckers sullen gaen naer Oost Indien ende dieselvige by de Bewinthebbers voor te stellen ende waer te nemen meer andere saecken die desen dienst ende de correspondentie met die van Zeelant over dese saecke raecken) geexpireert is. Soo sullen D. Casparus Heydanus ende Lucas Ambrosi in haer plaetse succederen volgende de Resolutie genomen anno 1621 den 25 April [3]). Segge voort.

(Protoc. V, fol. 55).

---

1) Hier is in het H.S. een regel opengelaten.

2) Het teekentje van Bastiaen Jansz. Krol; hij kon blijkbaar in dit jaar nog niet schrijven.

3) Dit moet zijn: Maart.

9. *16 Maart 1623.* — D. Casparus ende D. Lucas rapporteren, dat sy geexamineert hebben Lucas Beermans, Pieter Bonnisz. ende Dirck Laurensz. tot het sieckentroosterschap, op een van de schepen die onder den admirael L'Hermite op de onbekende reyse sullen gaen, ende dat se Pieter Bonnisz. ende Dirck Laurensz. malcanderen niet seer ongelijck en vinden, doch dat Pieter Bonnisz. beter conde lesen ende de psalmen intoneren, ende dat Lucas Beermans, hoewel hy suyver is in de leere ende van meerder uyterlijck aensien, nochtans soo ervaren ende geoeffent niet en is als die twee; twelck de vergaederinge gehoort hebbende, heeft goetgevonden, Pieter Bonnisz. voor jegenwoordich tot dat ampt te bevoorderen, ende Dirck Laurensz. hope te geven, tegen de naeste schepen, die nae Oost Indien sullen gaen, ende hem te vermaenen, dat hij hem ondertusschen noch oeffene, ende de psalmen leere intoneren.

(Protoc. V, fol. 92, 93).

10. *13 April 1623.* — Alsoo het noodich is, dat een van die broeders, die den last hebben, om de predicanten ende sieckentroosters naer Oost Indien gaende t' examineren ende andere saecken nopende dien dienst te verrichten, worde noch een jaer gecontinueert, opdatter altijdts een sy, die kennisse van saecken heeft, soo sullen nu voortaen die broeders in die commissie twee jaeren dienen, ende volgens dit toecomende jaer dese commissie bedienen: D. Lucas Ambrosy ende D. Jacob. Triglandius.

(Protoc. V, fol. 99).

11. *27 Juli 1623.* — D. Le Maire ende Hans Lenarts sullen haer vervoegen by het collegie van de negentiene van de West Indise Compaignie, om deselve te vermaenen, dat se de schepen, die se nae West Indien uutsenden, doen versien van predicanten ende sieckentroosters, ende voorts by gelegentheyt doen aenstellen een Seminarium van jonge studenten, opdat men altijdt bequame persoonen moge hebben, door dewelcke den Godesdienst geduyrich onderhouden werde. Ende dat ment op Maendach in classe sal inbrengen, opdat het soo voorts tot den aenstaenden synodum van Noort Hollandt gebracht werde.

(Protoc. V, fol. 126).

12. *20 Aug. 1623.* — D. Johannes Le Maire ende Hans Lenarts sullen alsnoch by d'eerste gelegentheyt, de vergaederinge van de

negenthiene van de West Indise Compagnie recommanderen de bevorderinge van den kerckendienst, soo binnen scheepsboort ende aen landt.

(Protoc. V, fol. 129).

13. *24 Aug. 1623.* — Hans Lenarts in absentie D. Johannis Le Maire rapporteert, dat se haere commissie aen de negentiene van de West Indise Compagnie hebben verricht, ende tot antwoorde becomen, nopende de oeffeninge des Godesdienstes in de schepen ende aen landt, dat se den kerckenraet voor haere sorchvuldicheyt bedanckten, ende haer daernae souden reguleren. Aengaende den predicant op het fort in Guinea, dat se souden aenhouden by de Hoog. Mog. Heeren Staten Generael, dat haere Hoog. Mog. beliefde dat fort noch in haer sauvegarde te houden, ende volgens meenden, dat het versorgen van den kerckendienst op het voorsz. fort soude alsnoch staen by den kerckenraet ende de heeren van d'Admiraliteyt. Ende aengaende het Seminarium, dat se dat noch moesten uutstellen, totdat hare saecke in meerder ordre ende vasticheyt waere.

(Protoc. V, fol. 131).

14. *14 Sept. 1623.* — D. Sylvius dient aen, dat de heeren Bewinthebberen van de West Indise Compagnie versoecken eenen predicant met dry sieckentroosters op de vier schepen, die haest daer nae toe sullen vaeren. D. Lucas ende D. Triglandius sullen naer bequaeme persoonen uutsien.

(Protoc. V, fol. 136).

15. *21 Sept. 1623.* — Is goetgevonden, dat D. Lucas en D. Triglandius den heeren Bewinthebberen van de West Indise Compagnie sullen vermaenen, om goede ordre te stellen datter boecken ende andere saecken den predicanten ende sieckentroosters noodich sijnde op de schepen bestelt mogen werden; dat oock de sieckentroosters by Mr. Hendrick oft yemant van de voorsangers in het intoneren ende voorsingen van de psalmen, t'haren costen, onderwesen mogen werden.

(Protoc. V, fol. 136).

16. *28 Sept. 1623.* — D. Lucas en D. Triglandius rapporteren, dat sy de saecke haer in last gegeven den E. Heeren Bewinthebberen van de West Indise Compagnie hebben voorgedragen, ende voor antwoort becomen, dat als de kercke eenige bequame persoonen hadde, deselve

haer souden presenteren om aengenomen te werden, ende aengenomen sijnde, deselve eenich tractament sullen laten volgen, soo lange alse aen lant sijn, om haer te beter te oeffenen, ende voorts in de reste sullen doen nae behooren.

(Protoc. V, fol. 138).

17. *12 Oct. 1623.* — Bastiaen Jansen, caffawercker op de Blomgracht, versoeckt voor sieckentrooster te vaeren nae West Indien, hebbende goede getuygenisse, sal mede neffens andere geexamineert worden.

(Protoc. V, fol. 142).

18. *19 Oct. 1623.* — D. Lucas Ambrosius en D. Triglandius rapporteren, dat sy verscheyden persoonen, die haer hebben gepresenteert om te vaeren voor kranckbesoeckers naer West Indien hebben geexamineert, ende elck sijn qualiteyt ende bequaemheyt verclaerende sijn op het rapport by de meeste stemmen gestelt om den Bewinthebberen gerecommandeert te werden: Gerryt Pietersz. woonende tot Monikendam (sic), ende Jan Henricksz. van Rijssen, tot Harlem.

(Protoc. V, fol. 144).

19. *30 Nov. 1623.* — Alsoo Gerryt Pietersz., aengenomen tot cranckbesoecker nae West Indien, kranck is, soo dattet te bevreese staet, dat hy niet sal connen mede vaeren. Ende de H. Bewinthebberen van de Oost Indise Compagnie eenen cranckebesoecker versoecken op een schip dat nae Suratte sal vaeren. Soo sullen D. Praeses [1]) en D. Geldorpius met Bastiaen Jansen ende Dirck Laurensz., die onlancks neffens andere mede sijn geexamineert wat naerder handelen, om een van hun beyden te presenteren aen de Oost Indise Compagnie, ende den anderen by soo verre Gerryt Pietersz. voorschreven cranck blijft, aen de West Indische.

(Protoc. V, fol. 155).

20. *7 Dec. 1623.* — Pieter Bonnissen ende Bastiaen Jansen die voor kranckbesoeckers sullen vaeren nae West Indien, ende Dirck Laurensz. die in deselve qualiteyt sal vaeren nae Oost Indien, hebben hare instructien ontfangen ende sijn tot getrouwicheyt in haren dienst vermaent.

(Protoc. V, fol. 157).

---

1) D. Lucas Ambrosius.

21. *14 Nov. 1624.* — Bastiaen Jansz. Croon (sic) die voor siecken-trooster in de Virginiis is geweest, binnenstaende verclaert dat aldaer bevruchte vrouwen sijn over welcker kinderen doop dient ordre gestelt te worden: ende dat d'inwoonders aldaer eysschen eenen predicant te hebben. Antwoord, alsoo daer weynich huysgesinnen sijn, sal men over acht dagen spreken, oft men hem commissie geven sal om den doop te bedienen.

(Protoc. V, fol. 231).

22. *21 Nov. 1624.* — Bastiaen Jansz., die voorleden Dyngsdach van eenige broeder (sic) gehoort is worden, zal beneffens het siecken-troosterschap den christelycken doop ende trouwe bedienen mogen in de Virginias ende tot dien eynde uut Bullingero, Sepeio ofte andere Gereformeerde Leeraren eenige postillien leeren, den doop ende trouwe aengaende, ende deselvige voor hem lesen ofte oock opseggen, mits hem bindende aen den text der gemelder postillien zonder hem te vervoorderen yets selfs te componneren oft stellen.

(Protoc. V, fol. 231).

23. *22 Jan. 1626.* — D. Rudolphus brenght in, hoedat de Bewint-hebberen van de West Indische Comp^ie^ voorbygaende Pieter Bonnes hen nochtans gerecommandeert, haer oppercommis souden opgeleyt hebben het voirleesen int schip. Wort goedt gevonden, dat men de voorschreven Bewinthebbers, daerop sal aenspreecken, ende hen alsnoch Pieter Bonnes recommanderen ende met eenen dat se by tyde spreecken willen, wanneer se sieckentroosters sullen van doen hebben.

(Protoc. V, fol. 317).

24. *2 April 1626.* — Jan Huygen geweest ouderling tot Cleve van gelycken [1]) geexamineert ende bequaem geoordeelt sijnde, sal mede gerecommandeert ende voorgedragen worden om voor sieckentrooster op West Indien te mogen varen.

(Protoc. V, fol. 336).

25. *5 Nov. 1626.* — Barent Evertsz. voor twee jaeren uytgevaren sijnde nae de West Indien op het schip Medenblick onder den generael Bouwen Heynsz. als sieckentrooster, alsoe hem sijn gagie onthouden

1) Namelijk als: Cornelis Cornelisz. en Hendrick Arentsen.

wert nae de zeerechten, omdat het schip verongeluckt is, versoeckt de intercessie des kerckenraets by de H. Bewinthebberen omme syne gagie te obtineeren, ende ter gelegener tijt bevoorderinge nae de Oost Indien. Wert hem beyde ingewillicht ende den brôederen Gecommitteerde tot de Oost ende West Indische saken bevolen.

(Protoc. V, fol. 377).

26. *6 April 1628.* — D. Smoutius heeft voorgestelt, dat sijn tijt van de besoigne in de Oost ende West Indische saecken nu geeyndicht was, ende daerom versochte van desen last ontslagen te mogen worden, ende dat een ander in sijn plaetse voor de twee toecommende jaeren mochte gestelt worden. Is D. Smoutius voor synen getrouwen dienst bedanckt ende in sijn plaetse gesubsitueert (sic) D. Laurentius.

(Protoc. VI, fol. 94).

27. *28 Juni 1629.* — Sullen meer particularia ad synodum gebracht worden, voor eerst aengaande de sendinge van de cranckbesouckers naer Oost ende West Indien, datter mochte meer wettelijckheyt ende eenparicheyt gehouden worden.

(Protoc. VI, fol. 190).

28. *4 Maart 1632.* — D. Jonas Michielsen dewelcke voor desen voor predicant is gegaen nae de Virginees ende omtrent 4 ofte 5 jaeren in dienste van deselve plaetse is geweest, voor dese vergaderinge verscheenen sijnde, heeft omstandelycken verhaelt sijn wedervaer in die plaetse ende de gelegentheyt van synen dienst, ter tijt sijndere bedieninge. Specialycken verhalende t'gene gepasseert was tusschen hem ende den Commandeur van die plaetse, bestaende in verscheydene rescontren hem van dienselven ontmoet, waerdoor synen dienst ende persoone veelen onrusten ende moyten is onderworpen geweest. De vergaderinge dit alles gehoort ende verstaen hebbende, heeft synen persoone vriendelycken gewillecomt, ende is met bedanckinge van synen dienst vertrocken.

(Protoc. VI, fol. 311).

29. *7 Juni 1632.* — Everardus Bogardus, die voor sieckentrooster is geweest in Guinea, heeft syne testimonia voor den Classe gepraesenteert, dewelcke seer goet sijn, ende daerby versocht van den Classe peremptorie geexamineert te worden, welck versoeck hem is toe-

gestaen, ende sal toecomende Maendach geexamineert worden van D. Praeside [1]), met Conrado Clevio, die oock goede getuygenissen overgelevert heeft.

(Acta Classis Amstelod. IV, fol. 22^r^).

30. *14 Juni 1632.* — Everardus Bogardus heeft een propositie gedaen over de woorden Pauli, Gal. 5 : 16, ende is daerop tot examen toegelaten worden. Conradus Clevius die met hem soude geexamineert worden enz. enz., ende beyde mogen tot den H. Dienst gepromoveert worden.

(Acta Classis Amstelod. IV, fol. 22^v^).

31. *15 Juli 1632.* — D. Everhardus Bogardus van de H. Bewinthebberen der West Indischer Compagnie versocht sijnde om te gaen nae Nieuw-Nederlandt, genaemt de Virgines, heeft dien dienst aengenomen, ende is tot dien eynde van den Classe peremptorie geexamineert, voor dese vergaderinge bevesticht, ende sal voorts tot dien eynde der Camer van de West Indische Compagnie voorgestelt ende Classicale Testimonium gegeven worden.

(Protoc. VI, fol. 327).

32. [2]) Interrogatorien off vraeghpointen omme daerop t' examineren ende verhooren den persoon van Bastiaen Jansen Crol [3]).

Op huyden den laesten dagh der maent Juny des jaers XVI^c^ vier en derttich, is voor my Joost van de Ven by den hove van Hollandt

1) D. Johannes Bautius.

2) Dit „interrogatoir" komt voor in de protocollen van den notaris Justus van de Ven. Het wordt bewaard op het Notariëel Archief te Amsterdam, in een H.S. getiteld: „Notaris J. van de Ven, A° 1634, Kast N., N° 1, fol. 151^r^—156^r^". Deze hierbij uitgegeven oorspronkelijke minuut van het interrogatoir, door Bastiaen Jansz. Krol onderteekend, was tot dusverre niet bekend; eene copie met enkele variatiën is te vinden bij Mr. N. de Roever, *Kiliaen van Rensselaer en zijne kolonie Rensselaerswijck*, in *Oud-Holland*, Jaarg. VIII (1890), blz. 287—289, bijlage H.

De minuut is op vele plaatsen doorgehaald en verbeterd. Deze veranderingen hebben echter geen beteekenis voor den inhoud; het zijn verbeteringen van taal en stijl. Boven aan fol. 151^r^ staat „siet achter", eene verwijzing naar fol. 156^r^, waar de notaris in de officiëele wettige termen dit interrogatoir inleidt en afsluit. Voorloopig plaatste hij er boven: „Bastiaen Jansen Crol out 39 jaren etc." en „Interrogatoriën etc. om daer op t' hooren, ende t'examineren den persoon van Bastiaen Jansen Crol".

3) Fol. 156^r^.

geadmitteerden ende by eenen Eedl. Erntf. Achtbaren ende Welwysen Magistraten der stadt Amstelredam geimmatriculeerden openbaer notaris binnen deselve stadt residerende, ende de naergenoemde getuygen, persoonlijck gecompareert den Sr. Bastiaen Janssen Crol, oudt omtrent negen en derttich jaeren, als getuyge geproduceert ende op de tegengeschreven interro(gat)orien ofte vraeghpointen geexamineert ende verhoort ten versoecke van de E. Heeren Patronen van hare colonien, die sy geërigeert hebben in Nieu Nederlant, residerende binnen deser voorsz. stede, ende heeft by waere christelycke woorden in plaetse, ende met presentatie van eede (des versocht sijnde) op deselve gedeposeert, getuyght, verclaert tgene ende gelijck in de margine van dien geannoteert ende geschreven staet namelijck ende eerstelijck [1]).

1 [2]). In wadt qualiteyt ende hoe langh hy gerequireerde in dienst van de Westindysse Compaignie geweest is in N. Nederlant.

Eerstelijck:

Verclaert hy gerequireerde als sieckentrooster uutgevaren ende een reys van 7½ maendt aldaer gedaen t'hebben. Voor de 2 reys in deselffde qualiteyt uutgevaren t'sijn, ende naerdat hy ontrent 15 maenden uut geweest was, hem opgelevert was tdirecteurscap aent fort Orangie op d' Noort rivier ende tselffde bewaert t' hebben drie jaren. De derde reyse weder in qualite als directeur vant fort Orange uutgevaren, heeft hetselve naer sijn beste onthout weder ontrent 2 jaren bedient. Waernaer hy vercoren was tot generael directeur van N. Nederlant opt fort Amsterdam opt eylant Manhates, gelegen in de mont van de Noortrivier anders Mauritius genaempt ende tselffde bedient 13 maenden.

2 [2]). Off hy gerequireerde residerende opt fort Orange niet uut de overste van de Maquaas verstaen heeft, dat voormaels aldaer geweest was eenen Hans Jorissen Hontom met henluyden traficquerende, hebbende eerst tot scipper Jacob Eelkens, die hy Hontom naderhant tot sijn commis gebruyckt heeft.

Verclaert: Jae.

3. Off niet naderhant misverstant geresen hadde tusschen de voorn. natien aldaer ter eendre, ende gemelte Hans Jorissen ter andre syden. Ende off hy Honthom oock niet een sackima ofte oversten gevangen genomen heeft.

---

1) Fol. 156r.
2) Fol. 151v.

Verclaert: Jae.

4. Oock off Hontom naderhant opt versouck van de onderdanen van dien sackima voorsz., rantsoen van schaden voor den oversten met deselve veraccordeert is.

Verclaert: Jae.

5. Off naerdat het rantsoen opgebracht ende betaelt was, H. Hontom den voorn. overste tegens beloften de mannelicheyt niet uutgesneden, die aen de stach met touwen opgehangen ende so den sackima gedoot heeft.

Verclaert: Jae.

6 [1]). Off in den jare 1633, so wanneer de gerequireerde noch directeur van N. Nederlant was, aldaer niet gecomen is de voornoemde Hans Jorissen Hontom, in qualite als directeur vant fort Orange ende raet van N. Nederlant.

Verclaert: Jae.

7. Off hy gerequireerde mede niet gesien heeft, dat ontrent vier [2]) maenden naert arrivement van Hans Jorissen Hontom op de Noortrivier gearriveert is de voornoemde Jaques Eelkens met sijn fluyt genaemt de ,William' comende van Londen.

Verclaert: Jae.

8. Ende hoe langh Hans Jorissen Hontom voor de compste van Jacob Eelkens opt fort Orange geweest was.

Antwoort: Ontrent een maent off vijff weecken.

9. Off de voornoemde Eelkens met sijn schip niet voort de rivier opwars (sic) voer naert fort Orange alwaer Hans Jorissen Hontom directeur was.

Verclaert: Jae.

10 [3]). Off hy gerequireerde by Wouter van Twiller, synen successeur, den nieuwen directeur, niet versocht hadde hem ten dienste van de West-Indische Compaignie naert fort Orange wederom t'willen transporteren, om Eelkens den handel t'verhinderen.

Verclaert: Jae.

---

1) Fol. 152r.

2) Het woord „een" is doorgehaald.

3) Fol. 152v.

11. Off de voornoemde Eelkens, doen hy gerequireerde opwars quam, niet bereets lach ende handelde after 't Casteels eylant in een opgeslagen tent in de Molenkil, ontrent een halff uyr benedent fort Orangie.

Verclaert: Jae.

12. Off mede de sloep van Jacop Eelkens niet en lach recht voor ende aen de wal vant fort Oraingie, daer Hans Jorissen Hontom commandeerde ende aldaer handel dreeff.

Verclaert: Jae.

13. Off hy gerequireerde aent fort Oraignie gearriveert sijnde ende meenende Jaques Eelkens den handel t' verhinderen niet van meeninge was t' gaen leggen met een sloep in de Maquaas-kil bovent voorsz. fort, om alsoo de Maquaas de pas naer Jaques Eelkens aff te snyden.

Verclaert: Jae.

14 [1]). Off s'anderen daechs Hans Jorissen Hontom niet by hem gerequireerde gecomen is aen boort seggende [2]), dat hy gerequireerde wel weder mocht naer beneden varen, ende so langh hy Hontom daer was, dat hy 't wel regeren soude.

Verclaert: Jae.

15. Hoe langh Jaques Eelkens ontrent het fort Orange gelegen heeft te handelen.

Seyt: Ontrent 4 à 5 weecken.

16. Off Jaques Eelkens niet tot verscheyden reysen opt fort Orange by Hans Jorissen Hontom t' eten geweest is.

Verclaert: Jae.

17. Off Hans Jorissen Hontom wederom niet dicwils in de tent van Jaques Eelkens t' gast geweest is.

Verclaert: Jae.

18. Off hy gerequireerde, ten tyde Jaques Eelkens boven lach ende handelde, niet geweest is opt fort Orange als aldaer quam Saggodryochta, generael-overste van de Maquaas.

---

1) Fol. 153[r].

2) Nu volgen de woorden: „dat hy gerequireerde daer alleen quam om hem t'affronteren in schijn off hy beter bedreven was den handel aldaer t'dryven"; dit alles is in het H.S. doorgehaald.

Verclaert: Jae.

19. Ende als de voornoemde overste sach den parsoon van Hans Jorissen Hontom int fort Orange ende hem wierd' kennende, hy terstont niet op geresen is, sijn vellen medenemende, ende uutgaende geseyt heeft, die man is een schelm, ick wil met hem niet handelen.

Verclaert: Jae.

20. Hoeveel vellen Jaques Eelkens verclaerde aent fort Orange gehandelt t' hebben.

Antwoort: Ontrent 3 a 400.

21 [1]). Off de natie van de Macquaas kort voor sijns gerequireerdens vertreck vant fort Oraignen tegens hem (als de spraecke van die lande verstaende) niet geseyt hebben, dat syluyden den voorn. Hans Jorissen Honthom, ter eerster plaetse daer sy hem alleen souden connen becomen, dootsmyten souden ende off hy dienvolgende de voornoemde Honthum (sic) sulx niet gewaerschout heeft.

Verclaert: Jae.

22. Ende wat antwoordt de voorn. Honthum hem gerequireerde daerop gegeven heeft.

Verclaert: Dat hem deposant geantwoort wierde, dat de Maquaas haer beste moghten doen ofte diergelycke redenen in substantien.

23. Off daernaer het jacht van de Compaignie, ,de Bever' genaempt, door de wilden ontrent het fort Orangie niet en is verbrant.

Verclaert: Jae.

24 [2]). Off mede den 20 July 1633, als de gerequireerde seylreet was om naert vaderlant t' vertrecken, een Mahicanse wilt, ,Dickop' genaempt, de tydinge niet quam brengen opt eylant Manhates, dat alle de beesten ontrent het fort Orangie dootgesmeten waren.

Verclaert: Jae.

Off [3]) den directeur Pieter Minuict, des gerequireerdens voorsaet, ter presentie van hem getuyge [4]), Cornelis van Vorst niet toegeseyt ende

---

1) De vragen en antwoorden N°. 21 en No. 22 staan niet op hare plaats, doch op pagina 155r.

2) Fol. 154r.

3) De vragen en antwoorden betreffende de directeuren Minuict en Wouter van Twiller die nu volgen, zijn in het H.S. doorgehaald.

4) Krol treedt een enkele maal op als getuige bij den koop en verkoop van vee. Vgl. A. J. F. van Laer, *Van Rensselaer Bowier Manuscripts*, Albany 1908, pag. 223, 275. Over de questie in deze vragen gesteld, zie men van Laer, p. 254, 255.

hem deposant belast heeft t'leveren twee koebeesten van de vier jonge beesten, die d'eerste mael calven souden.

Verclaert: Jae.

Waar sulcx gesciet is.

In Cornelis van Vorst sijn huys op Pavonia, ter presentie van Pieter Bylevelt, commis ende meer andere.

Wanneer sulcx gesciet is.

Weynich tijt voor 't vertreck van den directeur Minuict.

Off [1]) hy gerequireerde dienvolgende de voornoemde twee beesten aen Cornelis van Vorst niet gelevert heeft.

Verclaert: Jae.

Off Andries Hudden commis van de winckelgoederen, van gelycke niet een koebeest aen C(ornelis) van Vorst gelevert heeft.

Verclaert: Jae.

Off Wouter van Twiller, directeur in Martio 1633, ontrent 10 maenden naer de leveranci sonder den juysten tijt so heel precys gereserveert t' hebben, Cornelis van Vorst de voorscreven drie koebeesten niet weder affgenomen heeft.

Verclaert: Jae.

Wadt redenen hy Wouter van Twiller daervan gaff.

Seyde: De drie van Pieter Minuict gecoft te hebben.

Off Wouter van Twiller in plaetse van de drie koebeesten Cornelis van Vorst affgenomen, niet weder behandicht heeft andere drie beesten, naer welgevallen van ditto Twiller.

Verclaert: Jae.

Ende [2]) hiermede syne depositie besluytende sustineerde deselve

---

1) Fol. 154v.

2) De meer uitvoerige en wettige getuigen-verklaring, die bij een afschrift in debita forma moest gebruikt worden, is geplaatst op fol. 156r en luidt als volgt:

„Ende hiermede syne depositie besluytende, sustineerde deselve nae gedane prelectie alsoo waerachtich ende alle affecten ende simulatien daerinne uytgebleven te sijn. My notaris voornoemt consenterende van deselve ten behoeve van de heeren producenten gemaeckt ende gelevert te worden openbaer acte, een ofte meer in debita forma. Aldus gedaen binnen dese voorsz. stadt Amsterdam ten schrijffcomptoire mijns notaris, ter presentie van Egbert Janssz., Johannes Verhulst (lees: „van der Hulst". Schr.) als getuygen, hebbende de voorsz. deposant de minute ondergeteeckent".

alsoo waerachtich ende alle affecten ende simulatien daerinne uytgebleven te sijn. My Notaris voorn. consenterende ten behoeve van de heeren Requirenten enz. Aldus gedaen enz. presentibus Egbert Janssen en Johannes van der Hulst als getuygen, hebbende enz.

BASTIAEN JANSZ. KROL.

EGBERT JANSEN.
JOHANNES VAN DER HULST.

J. VAN DE VEN.

33. *8 Nov. 1635.* — Lubbert Dinxlaken, gewesene fiscael in Nieuw-Nederlandt, komende voor de vergaderinge klagen over de proceduren, tegens sijn persoon gehouden van den kerckenraedt ter genoemder plaetse, ende insonderheyt over D. Bogardum, predicant aldaer, als onwettelycke ende onrechtveerdige handelingen, hem beroepende op seeckere personen vandaer gecommen, dewelcke van hem als se sullen geciteert, wel sullen soo hy seyt getuygen, ende versoeckende dat die persoonen die hy by geschrifte hadde gestelt, mochten werden gecitteert ende geroepen om voor dese vergaderinge te verschynen, ende getuygenisse na waerheyt van hem te geven, omdat als gemelte Bogardus sal overgecomen sijn, de vergaderinge als hy syne klachte tegens gemelde Bogardum sal vernieuwen, met meerder kennisse daerin mochte handelen. Soo ist dat de vergaderinge op dese sake lettende heeft geadviseert, dat men hem afwysen sal, alsoo syne partye niet tegenwoordich is, ende seggen dat hy soo lange wachte totdat D. Bogardus overcomt, ende indien dat hij alsdan iets wil verder daerin doen, dat hy hem alsdan adressere aen den Classem daer dese sake behoort.

(Protoc. VII, fol. 123).

34. *3 Jan. 1636.* — Dewyle men verneemt dat de Bewinthebbers van de West Indische Compie op de recommandatie van Mr. de la Riviere hebben aengenomen tot predicant een Spaenjaert die omtrent twintich jaeren geleden uut het pausdom gecommen is, ende sich in Vrancrijck onthouden heeft, thoonende een grooten yver tot bekeeringe van de Spaenjaerden, vint de vergaderinge goet dat de broeders Gecommitteert tot de Indische saken, sullen voor eerst by den praesident van de Camer te deser stede vernemen, wat hier van sy. Ende bevindende dat hetselfde alsoo is, sullen de Bewinthebberen recommandeeren de ordre der kercke, die tot noch toe met goede stichtinge onderhouden is.

(Protoc. VII, fol. 133).

35. *10 Jan. 1636.* — D. Scriba [1]) heeft gerapporteert, dat hy met D. Geldorpio syne commissie aen de Bewinthebbers van de West Indische Compagnie heeft uutgevoert, ende goet contentement van deselve verkregen, ende dat sy breeder rapport daervan hebben gedaen aen den Classe, twelck hy oock summatim heeft de vergaderinge verhaelt.

(Protoc. VII, fol. 134).

36. *21 Sept. 1645.* — Sebastiaen Jansz. Crol welcke sieckentrooster ende commandeur opt fort Manhattes is geweest, binnen gestaen geeft te kennen, dat hem belast was om voor het aenstaende nachtmael wederom te comen. De broeders van t'quartier Jan Marcussen cum socio, na de saecke vernomen hebbende, brengen goet rapport van sijn tegenwoordich comportement in. Maer also de vergaderinge op sijn persoon haer bedencken heeft, wort goetgevonden dat die voorgaende broeders noch naerder na hem sullen vernemen.

(Protoc. VIII, fol. 45).

37. *28 Sept. 1645.* — De broeders Jan Marcusz. cum socio brengen in, noch naerder na den persoon van Sebastiaen Jansen Croll vernomen te hebben, ende noch niet anders verstaen hebben als alles goets. Wort goetgevonden, dat hy [2]) wederom tot de taeffel des Heren sal toegelaten worden.

(Protoc. VIII, fol. 46).

---

1) D. Mourcourtius.

2) In het H.S. staat na „dat hy" nog eens „dat hi".

REGISTER [1]).

1) De arabische cijfers verwijzen naar de bladzijden van den tekst; de romeinsche naar die der bijlagen.

Bas
caf

Bijl

D. Jonas michelsen Predicant inde Virginies.

D. Jonas. Michielsen den
ende. ontrent 4 otte 5 ja
dere. vergaderinge vers
weder vaert. in die placts
synder bedieninge, Sp
kerckelijcken (of den Com
dom vercontreert hem va
ende persoone. weers o
de vergaderinge. dit all
vriendelijcke gewillecom
vertrocken.

Pi
B
Du

Bijl

D. Everardus Bogardus

D. Everhardus B
compagnie, welcke
de Virginies, heer
Clare presentatio
ende sal voorts tot
voorgestelt ende

Do
B

46).

Bijl

G

45).

Sebastiaen Jansz Crol

Sebastiaen Jansz Crol [illegible]
binnen [illegible]
[illegible]
[illegible]

Bijlage No. 17. (12 Oct. 1623).

Bastiaen Janssen caffawercker

Bastiaen Janssen caffawercker, op de Bloemgracht, versoeckt voor siechentrooster te varen nae West Indien, hebbende goede getuygenisse, sal mede nochtans anders geexamineert worden.

(Protoc. V, fol. 142).

Bijlage No. 20. (7 Dec. 1623).

Pieter Bonnissen
Bastiaen Janssen
Dirck Lauwerssen

Pieter Bonnissen, ende Bastiaen Janssen, die voor kranckbesoeckers sullen varen nae West Indien ende Dirck Lauwerssen, die mede in sulcke qualiteyt sal varen nae Oost Indien, hebben haer instructien ontfangen, ende syn tot getrouwicheyt in haren dienst, vermaent.

(Protoc. V, fol. 157).

Bijlage No. 21. (14 Nov. 1624).

Doop in Virginia
Bastiaen Jansz

Bastiaen Jansz Crol die voor siekentrooster nae Virginia is geweest, heeft verclaert dat aldaer verscheyde vrouwen syn over welcker kinderen doop men ordre gegeven heeft ende dat d'inwoonders aldaer versocht eenen Predicant te genieten. Antwoort alsoo daer eenige swaricheyt is, salmen over acht dagen spreken offmen hem commissie geven sal, om de doop te bedienen

(Protoc. V, fol. 231).

Bijlage No. 22. (21 Nov. 1624).

Bastiaen Jansz

Bastiaen Jansz die voorleden dyngsdag van de vergaderinge gescheyden is [illegible] [illegible] [illegible] siekentrooster gevraecht, [illegible] doop ende trouwe bedienen mogen nae Virginia ende tot dien [illegible] Bullingeri [illegible] ofte andere formulieren [illegible] eenige passagien lesen [illegible] de doop ende trouwe aengaende ende deselvige voor hem lesen [illegible] opsleggen, mits hem bindende [illegible] [illegible] passagien [illegible] hem [illegible] [illegible] [illegible] op steen.

(Protoc. V, fol. 231).

age No. 28. (4 Maart 1632).

erlicke woorden, voor predicant is gegaen naer de Virginies
en in dienste vande selve plaetse is geweest, voor
geens synde.. heeft omstanden noch verhaelt syn
e, ende de gelegentheyt van syne dienst, tot syt
ctraliter verhaelende. t'gene gepasseert was
mandeur, van die plaetse, bestaende in verseyd,
n dien selven ontrouwt, waerdoor syne dienst
uriusen ende myuyten is onderworpen geweest.
es gehoort (. verstaen hebbende. heeft syne persoone
ut, ende is met bedanckinge van syne dienst

(Protoc. VI, fol. 311).

age No. 31. (15 Juli 1632).

ogardus. vande. H. Bewinthebberen der Westindischer
t synde om te gaen nae Nieuw Nederlant, genaemt
t die dienst aengenomen, ende is tot dien ende vande
ie geexamineert, voor dese vergaderinge bevestight
dien ende, der Camer vande Westindische Compagnie
Clasicum Testimonium gegeven worden.

(Protoc. VI, fol. 327).

ge No. 36. (21 Sept. 1645).

ordinarj vergaderinge gehouden den 21 September Ao 1645
Praeside D. Jacobo holbekio —

MB - 38.

eher Dirck hantvoostel Commandeur opt fort Manhattes ...
..ing dat hem belast was om voor sijn ... Maerstmael ...
t'quartier Jan marcussen cum socio. na de ... benomen —
..pport van sijn ... ordinarij .... in Nederlandt

Bijlage No. 28. (4 Maart 1632).

D. Jonas michelsen Predicant inde Virginies.

D. Jonas. Michielsen de welcke voorden voor Predicant is gegaen naede Virginies ende. ontrent 4 ofte 5 jaeren in dienste vande selve plaetse is geweest, voor dese. vergaderinge verschenen synde., heeft omstandelick verhaelt syn wedervaren in die plaetse, ende de gelegentheyt van syne dienst, tot syt synder bedieninge, Specialyck verhalende. hoe hij geparteert was tusschen hem ende den Commandeur, van die plaetse, bestaende in verscheyde [?] sone recontres tusschen hem van syne selve ontwerp, waerdoor syne dienst ende persoone. veele onrusten ende moyten is onderworpen geweest. De vergaderinge dit alles gehoort hebbende. heeft syne persoone vriendelick gewillecomt, ende is met bedanckinge van syne dienst vertrocken.

(Protoc. VI, fol. 311).

Bijlage No. 31. (15 Juli 1632).

D. Everhardus Bogardus

D. Everhardus Bogardus. wande. H. Bewinthebberen der west-Indische compagnie, versocht synde om te gaen naer Nieuw Nederlandt, genaemt de Virginies, heeft die dienst aengenomen, ende is tot dien ende vande Classe peremptorie geexamineert, voor dese vergaderinge beroepen ende sal voorts tot dien ende, de Camer vande west-Indische compagnie voorgestelt ende Classicael testimonium gegeven worden.

(Protoc. VI, fol. 327).

Bijlage No. 36. (21 Sept. 1645).

ordinarij vergaderinge gehouden den 21 September Ao 1645
praeside D. Jacobo holbekio —

MB - 38.

Sebastiaen Jansz Crol

Sebastiaen Jansz Crol welcke dit hart voorstelt als Commandeur opt fort Manhattes [?] te gebruyken [?] binnen dese dagen gaet [?] te keeren [?] dat hem belast was om voor de aenstaende naestcomende vergaderinge te comen. D[?] broeders van t' quartier van Marcussen cum socio. na den selven benoemen hebbende brengen goet rapport van syn tegenwoordig [illegible] [illegible] vergaderinge op syn persoon [illegible] [illegible] dat die voorgaende. — broeders noch nader na hem sullen beneerstigen —.

(Protoc. VIII, fol. 45).

Bijlage No. 37. (28 Sept. 1645).

Sebastiaen Jansz Crol

De broeders van Marcussen cum socio brengen in noch nader na des persoon van Sebastiaen Jansz Crol benomen te hebben ende noch niet anders bevonden hebben als alle goets, welck goet gevonden dat hij dat hij [illegible] [illegible] sal toegelaten worden

(Protoc. VIII, fol. 46).

Records of New Amsterdam, The, from 1653 to 1674. Minutes of Burgomasters and Schepens. Edited by B. Fernow. New-York, 1897. 7 dln. roy. 8vo. In kalfsleder f 120.—

J. **Michaelius**, the first minister of the Dutch Reformed Church in the United States. Facsimile of his letter, 11 Aug. 1628 the only extant, written during the first years of the settlement of New-York. With transscript, preface and English translation by the late Hon. Henry C. Murphy. 1883. 22 blz. met fascimile. folio. f 6.—

—— Hetzelfde op groot papier f 8 —

Asher, G. M., A bibliographical and historical essay on the Dutch books and pamphlets relating to New-Netherland and to the Dutch West-India Company and to its possessions in Brazil, Angola etc., as also on the maps, charts, etc. of New-Netherland, with facsimilis of the map of New-Netherland by N. I. Visscher and of the three existing views of New-Amsterdam. Amsterdam, 1854—67. met een uitsl. kaart. kl. 4to. f 20.—

—— Hetzelfde. Exemplaar op groot papier. f 30.—

Murphy, Hen. C., Henry Hudson in Holland. An inquiry into the origin and objects of the voyage which led to the discovery of the Hudson River. Reprinted, with notes, documents and a bibliography, by Wouter Nijhoff, Secretary to the „Linschoten Vereeniging". 162 blz. roy. 8vo. In linnen band, kop verguld f 5.—

De Reis van Jan Cornelisz. May naar de IJszee en de Amerikaansche kust, 1610—1612. Verzameling van bescheiden, uitgegeven door Mr. S. Muller Fz. LVI en 228 blz. Met 2 kaarten. roy. 8vo. Prijs in linnen band, kop verguld f 10.—

Kiehl, E. J., Ons verdrag met Amerika. Traktaat van vriendschap en commercie tusschen de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden en de Vereenigde Staten van Amerika van 8 Oct. 1782. 1863. 2, 154 blz. 8vo. f 1.60

Typ. Koch & Kuttel — Gouda.

THE LIBRARY OF CONGRESS

LIBRARY OF CONGRESS
0 014 114 095 4